

UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA
2006

PROBLÉMY EVROPSKÉ INTEGRACE NA
PŘELOMU 60. A 70. LET

VEDOUcí DIPLOMOVÉ PRÁCE: DR. VÁCLAV HORČIČKA
VYPRACOVALA: VOJKŮVKOVÁ KATEŘINA
OBOR: HISTORIE

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury

V Praze dne 12. května 2006

Kateřina Vojkůvková

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji doktoru Václavu Horčíčkovi za odborné vedení a cenné rady, které mi během práce poskytl. Dále děkuji všem, kteří věnovali svůj čas a znalosti při jejím zpracování.

OBSAH

PROHLÁŠENÍ	2
PODĚKOVÁNÍ	3
OBSAH	4
SUMMARY	5
ÚVOD	6
2. POLOVINA 60. LET VE SVĚTĚ A V EVROPĚ	13
MEZINÁRODNÍ KONTEXT	35
VZTAH DE GAULLE-POMPIDOU A JEJICH EVROPSKÁ POLITIKA	48
PŘÍPRAVA NA HAAGSKOU KONFERENCI	64
HAAGSKÁ KONFERENCE	76
POLITICKÁ SPOLUPRÁCE A DAVIGNONOVA ZPRÁVA	98
PŘÍČINY VZNIKU A POSTOJE JEDNOTLIVÝCH ZEMÍ K EVROPSKÉ POLITICKÉ SPOLUPRÁCI.....	118
ZÁVĚR	134
SEZNAM LITERATURY	137

SUMMARY

At the end of 1960s the European integration had been encountering a deep crisis. The state members of European Communities supported different ideas of future progress of the Communities, its form of cooperation or the areas of further integration.

New initiatives in European integration were the results of some changes both in international relations and in development of internal politics of member's states of EC. The new approach was expressed during the Hague conference, which was initiated by new French President Georges Pompidou as a forum for searching of European problems resolution. The main priority for France was finishing financial questions of European common agriculture policy but the other countries preferred the entry of Great Britain into the Communities. Finally both of demands were satisfied and all the countries considered the Hague conference as successful resolution of the crisis of the end of sixties.

As a part of results of The Hague conference the final statement accepted an agreement about a new cooperation in foreign policy questions. The result of negotiations of ministers of foreign affairs was the Davignon report, which proposes regular meetings of ministers of foreign affairs twice a year. The ministers should develop through common consultations the new European foreign policy. EPC was the compromise of foreign programmes of member's states of European Communities.

ÚVOD

Téma mé diplomové práce se obrací k problematice evropské integrace na přelomu 60. a 70. let, úžeji k otázce spolupráce v oblasti zahraniční politiky a jejího začlenění a křížení s ostatními procesy probíhajícími v rámci Evropských společenství. Časově jsem svou práci vymežila zvolením nového francouzského prezidenta George Pompidoua do úřadu, na druhé straně schválením Davignonovy zprávy Radou ministrů v říjnu 1970 jako základu nově se ustavující Evropské politické spolupráce - EPS.

Původně se měla má práce věnovat období let 1969-1973, ale v průběhu zpracování se téma natolik rozšířilo, že po dohodě s vedoucím diplomové práce jsem zpracovala jen problematiku let 1969-1970 se zaměřením na haagský kongres a Evropskou politickou spolupráci.

Evropská integrace v 60. letech prošla strmým vývojem. Na počátku tohoto období hospodářský úspěch Evropského hospodářského společenství vyvolával euforii evropských politiků, kteří se povzbuzeni dobrými výsledky v ekonomickém sektoru, snažili rozšířit spolupráci i do jiných oblastí. Politická kooperace navrhovaná de Gaullem však ztroskotala na rozdílnosti národních představ o budoucnosti evropské integrace. Malé země jako Belgie, Nizozemsko, Lucembursko společně s Německem a Itálií směřovaly k federalistickému uspořádání, naopak Francie pod de Gaullovým vedením chtěla organizaci budovat spíše na základě mezivládních jednání. Ani jedna strana nechtěla ustoupit ze svých pozic a tento střet vedl k neúspěchu politické spolupráce a byl i příčinou krize roku 1965, způsobené neshodou o možnosti rozšíření pravomocí evropských institucí na úkor národních vlád.

Krize, o které se mluví v souvislosti s 2. polovinou 60. let, byla kromě sporu o směr vývoje Společenství přiosměřena francouzským vetem britského vstupu do EHS, ale také spory provázejícími další dvě organizace – Evropské společenství uhlí a oceli a Euratomu. První kapitola mé práce pojednává o situaci konce 60. let, shrnuje dosažené výsledky ve třech Společenstvích EHS, ESUO a Euratom a upozorňuje

na jejich neúspěchy. Zamýšlím se také nad tím, jaké jsou příčiny krize, která po několik let brzdila rozvoj Společenství. Tento průřez evropskými organizacemi by měl umožnit lepší porozumění době, která předcházela haagskému kongresu 1.-2. prosince 1969 považovanému za první úspěšný krok z krize. Právě jen zasazení tohoto summitu do kontextu evropského vývoje může vést k pochopení jeho významu, neboť po několikaleté odmlce to bylo poprvé, co jednotlivé národní delegace v několika oblastech našly společnou řeč.

Změna spojená s haagským summitem byla umožněna několika okolnostmi. Především vývoj mezinárodní situace v souvislosti s posunem americké politiky měl vliv i na politiku evropských zemí. Proto jsem v druhé kapitole nastínila jak změnu mezinárodní situace a nastupující détente, tak také proměny zahraniční politiky Francie, Německa a Velké Británie.

Řada autorů ve spojení s novým vývojem evropské integrace vidí souvislost také s výměnou na postu francouzského prezidenta. Proto jsem se v další kapitole věnovala jak vztahu George Pompidoua k jeho předchůdci de Gaullovi, tak také de gaullovským obecným zahraničněpolitickým tezím a návaznosti Pompidoua na tyto názory.

Položila jsem si otázku, jak se odlišuje Pompidouovo a de Gaullovo chápání mezinárodních vztahů a role Francie v nich. Pokusila jsem se také o shrnutí Pompidouova vztahu k evropské integraci jako takové. Zda jde o radikální odklon od de Gaullova postoje nebo zda-li šlo v zásadě o totožné cíle a stejné prostředky. Na základě řady Pompidouových projevů na téma Evropy jsem chtěla doložit hlavní principy jeho postoje k Evropským společenstvím.

Tyto první tři kapitoly měly za cíl uvést do daného období, chtěla jsem přiblížit dobu i problémy, ze kterých haagská konference vycházela. Stejně tak jsem zamýšlela poukázat na změny jak na mezinárodní úrovni, tak i v zahraniční politice tří nejvýznamnějších západoevropských států s užším zaměřením na Francii jako iniciátora haagské konference.

Haagskému summitu jsem věnovala větší část své práce. Při přípravě schůzky nejvyšších představitelů jsem se zaměřila na otázku, od koho vyšla prvotní iniciativa, jakých oblastí se návrhy týkaly a jaký byl postoj ostatních zemí. V souvislosti s tím, že má diplomová práce se má zaměřit na spolupráci v zahraniční politice jsem se také snažila odkrýt, které země považovaly tuto oblast za prioritní a které dávaly přednost jiným zájmům. Často se objevuje názor, že EPS je dílem francouzského prezidenta George Pompidoua, který ji chtěl prosadit jako kompenzaci za vstup Velké Británie do Společenství¹. Snažila jsem se potvrdit nebo vyvrátit tuto tezi i důrazem na podmíněnost jednotlivých otázek, jak je představovaly jednotlivé státy (například francouzská podmínka dokončení zemědělského trhu pro přijetí Velké Británie do Evropských společenství apod.).

Samotný haagský summit jsem se snažila přiblížit na základě rozboru jednotlivých projevů nejvyšších představitelů Francie, Německa, Itálie a Nizozemska. Především Brandtovu projevu jsem věnovala větší prostor, neboť byl příležitostí širěji ukázat jeho postoj k evropské integraci. Závěrečné komuniké přijaté na konci Haagského summitu ukazuje, která země dokázala prosadit nejlépe své zájmy a ve kterých oblastech došlo ke kompromisu. V souvislosti s jednotlivými body jsem si dovolila mírný časový přesah, abych ukázala jak byly následně jednotlivé dohody převedeny do reality, zda i v konkrétních problémech našly členské země konsenzus.

Jedním z výsledků haagského summitu bylo pověření ministrů zahraničí členských států, aby prostudovali nové možnosti spolupráce v oblasti zahraniční politiky. Podrobnější popis těchto přípravných jednání umožňuje nahlédnout na hlavní neshody, které v souvislosti s EPS ležely mezi členskými státy. Větší část další kapitoly zaujímá rozbor Davignonovy zprávy i její charakter. I zde došlo k jistému časovému přesahu, neboť nelze charakter spolupráce ani její výsledky

---

¹ Allen, David, Wallace, William: EPC: the historical and contemporary background s. 21-32 in: Allen, David, Rummel, Reinhardt, Wessels, Wolfgang: European Political Cooperation: Towards a foreign policy for Western Europe, London 1982.

hodnotit na základě zprávy samotné, ale bylo třeba několika schůzek během následujících let, aby se ukázalo, jaký může být přínos této spolupráce a naopak kde tkví její hlavní potíže.

Poslední část se vrací k postojům jednotlivých států k evropské integraci, ale zaměřuje se už jen na speciální postoj těchto zemí k EPS. Jednou ze základních otázek, které si tato práce klade je, zda-li EPS byla zájmem všech členských zemí anebo jen některých z nich, přičemž ostatní s ní souhlasí, protože jejich „ano“ bylo vykoupeno prosazením jiných prioritnějších zájmů. Odpověď na tuto otázku může přinést právě rozbor názorů jednotlivých národních zájmů.

Hlavním pramenem vztahujícím se k dění v Evropských společenstvích byl *Bulletin des Communautés européennes*, měsíčník rekapitulující jednotlivá zasedání Komise, Rady ministrů a Evropského parlamentu, přinášející hlavní dokumenty, které z těchto tří institucí vycházely a který také shrnuje debaty, které v těchto orgánech na jednotlivá témata probíhaly.

Nedocenitelným zdrojem materiálu, co se týče francouzské politiky byly francouzské oficiální publikace o zahraniční politice *La politique étrangère de la France. Textes et documents* a zároveň také ročenky *L'Annee politique, économique, sociale et diplomatique en France*, které se snaží přinášet každoroční velmi podrobný popis domácích i zahraničních událostí. Jiným významným pramenem byla také lucemburská instituce zabývající se evropskou integrací *Le Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe (CVCE)*, na jejichž internetových stránkách www.ena.lu jsem získala řadu dokumentů, které se týkaly jednání na haagském kongresu i debat o politické spolupráci v zahraničních otázkách.

V rámci svého tématu jsem se úžeji zaměřila na dvě oblasti: na francouzskou politiku George Pompidoua vůči Evropským společenstvím, tj. jeho postoje během přípravy haagského summitu i jeho vztahu k EPS jako součásti jeho evropských představ. K pochopení

francouzské politiky v tomto období mi pomohlo několik publikací. V první řadě jsem využila rozsáhlou studii Edmonda Jouva *Le General de Gaulle et la Construction de l'Europe (1940-1966)*, Paris 1967, který na základě všech dostupných projevů, písemností, rozhovorů a článků, sestavil rozsáhlou práci o generálu de Gaullovi a jeho vztahu k evropské integraci. Tato kniha, ačkoli byla napsána ještě v době, kdy generál de Gaulle stále zastával post francouzského prezidenta, je dodnes jednou z nejlepších referencí co se týká de Gaullovy evropské politiky.

Na rozdíl od de Gaulla, množství publikací věnovaných Pompidouovi je podstatně nižší. Mezi ty nejpřínosnější patří biografie Erica Roussela *Georges Pompidou*, Paris 1984, která rozsáhle mapuje jeho vzestup i léta ministerská a prezidentská, ale tématicky se obrací především k domácím záležitostem, přičemž zahraniční politika leží trochu stranou.

Tuto stránku jeho politiky zachycuje kniha Stephana Riase *Les idées politique du président Georges Pompidou*, Paris 1977, která se dělí na dvě části. V první jde o studii formování Pompidouových názorů ovlivněných rodinou, výchovou, vzděláním a společností a druhá je spíše zamyšlením nad pompidouovským chápáním mezinárodních vztahů založených na státech jako reprezentantech národů a odrazu tohoto postoje v jeho zahraniční politice.

Podrobnější rozbor zahraniční politiky přináší kniha francouzského historika Thierna Dialla *La politique étrangere de Georges Pompidou*, Paris 1992, která svou pozornost rovnoměrně rozděluje na několik oblastí zahraniční politiky – postoj Francie k USA a západním spojencům (v jejím rámci se zabývá i otázkou evropské integrace), k východnímu bloku, k Africe a Střednímu východu, k Číně a Japonsku. Postoj k Evropským společenstvím tak lze díky této knize zasadit do celkové koncepce francouzské zahraniční politiky.

Kniha Pierra-Bernarda Coustého a Francois Visina *Pompidou et l'Europe*, Paris 1974 se jako jediná věnuje pouze tématu vztahu Pompidoua k evropské myšlence. Stejně jako Jouve se oba autoři opřeli o

řadu pompidouových vyjádření, aby sestavili několik zásadních charakteristik jeho politiky vůči Evropě. Z této knihy jsem převzala terminologii vztahující se k pompidouově evropské politice – „Evropa jako nezbytnost“, „Evropa evropská“ a „Evropa rovnovážná“.

Druhým zásadním tématem mé práce se stala problematika evropské politické spolupráce. V rámci evropské integrace není této spolupráci, nebo alespoň jejím počátkům věnována velká pozornost a proto ani publikací, které by se jí týkaly není mnoho. Z velké části jsou to spíše pojednání směřovaná k rozboru jednotlivých institucí a jejich role a pravomocí, které se jen velmi okrajově zabývají otázkami okolností vzniku EPS, přípravnými rozhovory nebo národními zájmy pro přijetí této spolupráce.

Přehlednou studii *L'Union politique de l'Europe*, Paris 1974 věnující se všem pokusům a návrhům o politické spolupráci sepsal Jean-Claude Masclet. Tato kniha umožňuje především zasazení haagského summitu a EPS do historie budování politické dimenze Společenství.

Simon Nuttall se ve své knize *European Political Co-operation*, Oxford 1992 snažil přiblížit tuto spolupráci od počátku až do dnes a svou pozornost spíše než na příčiny vzniku EPS směřuje k popisu fungování mechanismu a k obsahu jednotlivých schůzek, potažmo k jednotlivým oblastem, kterými se ministři zahraničí na svých schůzkách věnují. Proto je tato kniha užitečná spíše ke studiu fungování EPS než k jeho založení.

K publikacím dokumentačního rázu patří především kniha Philippa de Schoutheeta *La Cooperation politique européenne*, Bruxelles 1986, která se věnuje rozboru jednotlivých smluv ustavujících EPS, sleduje postupný rozvoj fungování spolupráce a rozrůstání pravomocí jednotlivých orgánů i zakládání nových institucí.

Sborník vydaný Davidem Allenem, Reinhardem Rummelem a Wolfgangem Wesselsem *European Political Cooperation: towards a foreign policy for Western Europe*, London 1982 přináší řadu zajímavých

příspěvků k tématu EPS. Všechny tyto články se však věnují EPS jako již etablované evropské struktuře a tedy ne příčinám jejího vzniku. Podobně můžeme hodnotit i sborník *Foreign Policy making in Western Europe*, Farnborough 1978 vydaný Williamem Wallacem a Williamem Edgarem Patersonem.

Přínejmenším originální přístup prokázal ve své studii *The vicissitudes of EPC*, Leiden 1990 nizozemský politolog Alfred Pijpers. Autor si klade otázku, kterou politickou teorií lze vysvětlit vznik a fungování EPS. Skrze studium funkcionalistické a transnacionalistické teorie dospívá k tomu, že ani jedna z nich není vhodná k pochopení nové spolupráce v zahraniční oblasti. Proto se vrací k jedné z nejstarších politologických teorií – realistické, skrze níž se snaží pochopit vznik nového integračního mechanismu. Podle něj právě bezpečnostní ohrožení (považované realisty za hlavní motiv spolupráce jednotlivých zemí) je jednou z významných příčin vzniku EPS.

Velmi přínosnou prací se stal také sborník vzniklý z iniciativy Christophera Hilla *National Foreign Policies and European Political Cooperation*, London 1983, který se pokusil prostřednictvím jednotlivých příspěvků pochopit příčiny, které vedly jednotlivé země k přijetí EPS. Obecné shrnutí pak přináší v poslední kapitole, která se nazývá *Národní zájmy – nepřekonatelé překážky?*

Můžeme shrnout, že historická stránka EPS, tedy pátrání po příčinách vzniku tohoto typu spolupráce, není příliš probádaná. V kapitolách o přípravě haagského summitu, o jeho konání a o přípravě EPS jsem se tedy spolehla především na rozbor jednotlivých dokumentů.

2. POLOVINA 60. LET VE SVĚTĚ A V EVROPĚ

Budoucnost evropské integrace se na přelomu padesátých a šedesátých let zdála být světlá. Počátky Evropského hospodářského společenství – projektu dosud nevídané šíře, přinesl ekonomický úspěch a jednotlivé země se dohodly na rychlejším postupu spolupráce. Nikdo nepochyboval, že problémy přijdou, ale zároveň nikdo nečekal, že šedesátá léta budou vystřízlivěním ze snů evropských idealistů. Realita mezinárodní situace i vývoj v jednotlivých zemích se natolik změnil, že naděje teoretiků neofunkcionalismu na vytvoření supranacionální organizace se odsunuly do nedohledna, ne-li do propasti dějin. I ty úspěchy, kterých bylo do té doby dosaženo, v řadě případů samy v sobě nesly příznaky sporů současných a zároveň zárodky problémů budoucích. Všudypřítomná krize se stala realitou druhé poloviny 60. let. A o to zajímavější je znovuzrození evropské integrace na haagské konferenci.

Ze tří existujících společenství – Evropského hospodářského společenství, Euratomu, Evropského společenství uhlí a oceli – se úspěchy daly přičíst jen dění v prvním z nich. Podle anglického historika Johna Pindera vykázála evropská integrace během 60. let pět úspěchů: celní unii, společnou zemědělskou politiku, účast EHS na jednání Kennedyho kola GATT, kartelovou politiku a daň z přidané hodnoty². Pinderův rozbor byl právě zajímavý tím, že úspěchy měřil dobou, ve které k nim došlo. Je zřejmé, že význam jednotlivých událostí nebyl srovnatelný, ale všech pět úspěchů se vztahovalo k EHS a úžeji tři z pěti se týkaly celní unie a na ni navazující společné obchodní politiky.

---

² Pinder, John: Positive Integration and Negative Integration. Some problems of Economic Union in the EEC, in: Hodges, Michael: European integration: selected readings, Harmondsworth 1972, s. 124-150. Daň z přidané hodnoty měla být podle plánu Komise přijata ve všech členských zemích do roku 1970. V jednotlivých zemích byla nakonec přijata: Francie 1967, Německo 1968, Holandsko 1969, Lucembursko 1970, Belgie 1971, Itálie 1973. její zavádění do systému vška trvalo po celá 70. léta. Urwin: The community of Europe: a history of european integration since 1945, London 1991, s. 132.

Definitivně byla celní unie pro průmyslové výrobky dokončena k 1. červenci 1968, tedy o 18 měsíců dříve než předpokládaly Římské smlouvy. Tím byly odstraněny celní překážky mezi členskými státy, byl vytvořen společný celní tarif zemí EHS vůči třetím zemím a v neposlední řadě vytvořena společná obchodní politika jako vnější dimenze celní unie, která měla v pravomoci otázku tarifů a kontingentů s třetími zeměmi. Vytvoření celní unie, stanovení tří etap snižování celního zatížení, cíle jednotlivých etap, časový harmonogram, to vše bylo pevně zakotveno v Římských smlouvách. I přes úspěšné vybudování celní unie nemůžeme říct, že by systém byl dotažen do posledního detailu, neboť v platnosti byla stále řada mimocelních překážek (rozdílnost bezpečnostních opatření, odlišná daňová politika jednotlivých zemí atd). V rámci společné obchodní politiky zůstaly zatím některé oblasti ve výlučné pravomoci států. Jednalo se například o některé typy obchodních smluv jako významného nástroje zahraniční politiky.

Na rozdíl od celní unie, která se těšila stálé politické podpoře všech členských zemí především pro jednoznačně pozitivní hospodářské výsledky, byla společná zemědělská politika ve složitější situaci. Mezi jednotlivými zeměmi existovala řada rozdílů, pro které bylo obtížné nalézt ve všech otázkách společnou řeč. Například podíl zemědělských podniků pod 5 ha tvořil v Itálii 85 % všech zemědělských podniků na rozdíl od Francie, kde tvořily jen 35 %, podíl zemědělských výrobků na exportu tvořil 33 % v Nizozemí oproti 3 % ve Spolkové republice Německo, podíl zemědělského obyvatelstva byl v Itálii 35 % oproti 9 % v Belgii³. Takové odlišnosti se odrazily i ve stanovených cílech nové politiky: zajištění pravidelného zásobování, zvýšení produktivity, stabilizace trhu, zajištění stejných životních podmínek pro rolníky a zajištění přiměřených cen pro konzumenty – to byly často protikladné cíle, kdy např. bylo náročné udržet přiměřené ceny pro zákazníky a

---

³ Údaje k roku 1968 ; Teulon, Frédéric: La politique agricole commune, Paris 1991, s. 56.

zároveň zajistit rozsáhlou podporu producentům nebo dosáhnout stabilizace trhu při velké podpoře produkce, která povede k vysokým přebytkům.

První výsledky společné zemědělské politiky měly své světlé i stinné stránky. Především se Evropa stala soběstačnou ve výrobě více než 90 % zemědělských výrobků a v porovnání s počátkem 60. let, kdy nebyla schopna pokrýt své potřeby, se koncem 60. let stala velkým vývozcem zemědělských produktů. Příčinou rostoucí produktivity byla zajištěná stabilita trhu, garance cen i podpora vývozu a v nemalé míře také technický pokrok - rozsáhlá mechanizace (zavedení traktorů a konec využívání zvířat na práci) a biologický výzkum vedoucí ke kultivaci nových druhů nebo k vylepšení konzervace. Růst produktivity, rovnající se v letech 1957-1965 v průměru 3,3 % ročně⁴ se odrazil i v rozšíření vzájemného obchodu mezi zeměmi EHS i obchodu se třetími zeměmi. Je však nutno připomenout, že garance ceny a stabilita trhu nevedly vždy k samozásobení: Evropa se stala největším dovozcem potravin, neboť na 5 % světového obyvatelstva žijícího v Evropě připadalo 20 % světového dovozu potravin.⁵

Z dalších dopadů je třeba zmínit strukturální změny týkající se zemědělského obyvatelstva. V souvislosti s mechanizací docházelo ke snížení počtu pracujících v zemědělství (mezi lety 1958-1968 odešlo ze zemědělství kolem 4,5 milionu lidí), ale zároveň ke stárnutí zemědělského obyvatelstva⁶. I když se životní podmínky rolníků zlepšovaly, stále byly jejich příjmy nižší než u ostatních kategorií.

Druhou strukturální změnou byla změna velikosti jednotlivých hospodářství. Jestliže docházelo k rozšiřování hospodářství, probíhalo především u větších podniků. Snižoval se sice počet menších hospodářství, přesto průměrná rozloha byla koncem 60. let 11 ha, jen 3

---

⁴ In : Mémoire sur la réforme de l'agriculture dans la Communauté économique européenne, Bulletin de la Communauté économique européenne, leden 1969, Supplément du No 1, s. 20 (dále jen Plán Mansholt).

⁵ In Plan Mansholt, s. 21.

⁶ Polovina všech hospodářů byla starší 57 let, velmi často neměli dostatečné vzdělání, aby se přizpůsobili měnící se ekonomické situaci, in: Plan Mansholt s. 22.

% hospodářství měly nad 50 ha rozlohy, dvě třetiny podniků měly méně než 10 ha (hlavně v Itálii), čtyři pětiny rolníků pracovaly na pozemcích, které netvořily ani polovinu obdělávané půdy. Společná zemědělská politika nenapomohla ani změně ve struktuře výroby, neboť nedošlo k specializaci výroby v různých regionech ES, čímž se ceny výrobků držely nahoře, aby v každé zemi postačily na přežití i méně významných producentů. Podle francouzského historika Pierra Gerbeta taková výroba všude všeho byla jednou z příčin nadvýroby.⁷ Pravděpodobně struktura zemědělských usedlostí byla oblastí, ve které se společná zemědělská politika střetla s největším neúspěchem. Proto také otázka rodinných hospodářství (ve smyslu zaměstnaneckém i kapitálovém) se stala jedním z hlavních bodů Mansholtova⁸ plánu z roku 1968 na reformu zemědělství.

Mansholtův plán odmítal tradiční rodinné struktury v zemědělství, které zvyšovaly cenu potravin a předpokládal snížení podpor pro takové podniky. Členské státy ovšem nebyly ochotny takovou reformu přijmout, neboť by tak byly nuceny převzít zodpovědnost za dosavadní podporu malých zemědělců z dosud evropských fondů. Navíc období přelomu let 1968-1969 nebylo nejvhodnější pro návrh zemědělské reformy, protože před ministry zemědělství ležela daleko složitější otázka. Koncem roku 1969 končilo totiž přechodné opatření na řešení finančních otázek zemědělské politiky a bylo nutné dojít k definitivnímu stanovení pravidel financování společné zemědělské politiky.

Jiným z rodících se problémů se stala otázka přebytků. Rostoucí produkce vedla v některých oblastech k nezávislosti na dovozu (vepřové, vejce, drůbež), v některých oblastech však k přebytkům (obilí, mléko, cukr). ES se zavázalo nejen k podpoře vývozu těchto přebytků (pokud byla cena na světovém trhu nižší, ES dotovala zemědělci rozdíl mezi cenou, za kterou prodal a cenou, která by pokryla výrobní náklady), ale

---

⁷ Gerbet, Pierre: Budování Evropy, Praha 2004, s. 163 (dále jen Gerbet).

⁸ Mansholt, Sicco Leendert (1908-1995) – Nizozemec, vystudoval zemědělskou školu, člen socialistické strany, aktivní člen odboje, ministrem zemědělství 1945-1958, evropským komisařem pro zemědělství od 1958, předsedou Evropské Komise 1972-1973.

také k výkupu těchto přebytků za tzv. intervenční ceny, které byly mírně nižší než ceny na trhu. Zajištění finanční podpory pro vývoz a výkup stále většího množství přebytků si postupně vyžadovala stále větší tlak na rozpočet ES (v roce 1960 – 500 mil. \$ na podporu vývozu, 1967 1,5 mld. \$)⁹.

Společná zemědělská politika přinesla řadu pozitiv (růst produkce, mechanizaci, zlepšení životních podmínek zemědělského obyvatelstva) a zároveň vyvolala diskuzi nad některými jevy, které jak už dnes víme se staly kamenem úrazu dalšího vývoje (přebytky, struktura zemědělských usedlostí). Navíc se mechanismus ochrany zemědělských výrobků nevztahoval na všechny produkty: existovaly produkty chráněné (asi 70 %) jako např. obiloviny, cukr, mléčné výrobky, produkty částečně chráněné (asi 25 %) – drůbež, vejce, vepřové maso, víno, květiny, ovoce a zelenina a produkty minimálně chráněné – řepka, konopí, len, bavlna, tabák. Mezi výrobky, kterých se netýkala žádná opatření patřily např. brambory nebo maniok.¹⁰

V ostatních oblastech došla Římská smlouva nerovného naplnění. Od jednotlivých vlád nebyl vznesen požadavek na integraci dalších oborů a proto pokrok nebyl příliš rychlý. Další opatření byla zavedena v souvislosti s obchodem a týkala se konkurenční politiky nebo svobody pohybu osob a kapitálu. Jen velmi malý zájem byl přikládán oblasti dopravy, sociální politiky nebo hospodářské a měnové politiky. Příčiny stagnace těchto odvětví tkví pravděpodobně v nemožnosti dohody mezi jednotlivými státy: v otázkách dopravy nastal spor mezi těmi, kteří podporovali železniční dopravu (Francie a Německo) a těmi, kteří budoucnost viděli v dopravě vodní. V otázkách regionální rozvoje nedošlo k domluvě pro citlivost těchto otázek pro centrální vlády a protože tyto nechtěly podporovat navázání styků přímo mezi ES a

---

⁹ Plan Mansholt, s. 23.

¹⁰ Obecně o společné zemědělské politice Gerbet s. 160-164; Urwin, Derek W.: The community of Europe. A history of European Integration since 1945, London 1995, s. 132-135 (dále jen Urwin); George, Stephen: Politics and Policy in the European Community, New York 1992, s. 134-154 (dále jen George); Teulon, Frédéric: La politique agricole commune, Paris 1991.

regionálními zástupci. Při liberalizaci pohybu kapitálu nedošlo k prosazení návrhu Komise na vytvoření evropského kapitálového trhu, neboť státy upřednostnily národní zdroje financování, aby tak bránily možnému odlivu národního kapitálu.¹¹

Posuneme-li naši pozornost k dalším dvěma společenstvím, bilance jejich vývoje byla negativní. Ani jedno z nich neuspělo ve stanovených cílech a naopak se musely tvrdě brát za svou existenci. Problematika Evropského společenství uhlí a oceli i Euratomu byla spojena v obou případech se situací na energetickém trhu. Během šedesátých let došlo k výrazným změnám podílů jednotlivých energií na trhu. Ropný trh ovládalo v 50. letech 7 největších firem¹³, které udržovaly cenu barelu pod 2\$.¹⁴

Nespokojené producentské země vytvořily v roce 1960 Organizaci zemí vyvážejících ropu, která měla ochraňovat jejich zájmy. Zisky se rozdělily 50 % pro firmu, 50 % pro zemi. Ani poté se cena ropy nezvýšila a během šedesátých let došlo k postupnému ústupu ostatních energií na úkor levné ropy. V tabulce je tento vývoj jasně patrný.

Spotřeba energie ve Francii¹²

	1960	1973
uhlí	54 %	17.50 %
ropa	30 %	62 %
elektřina	12.50 %	10 %
plyn	3.50 %	10.50 %

Evropské společenství uhlí a oceli bylo postiženo dvěma krizemi: krizí strukturální spojenou s rostoucím využitím ropných produktů a s krizí konjunkturální, která byla důsledkem přílivu amerického uhlí zvýhodněného snížením námořních přepravních poplatků a nižšími cenami. To způsobovalo ztrátovost prodeje komunitárního uhlí a obě krize pak ve svém důsledku vedly k poklesu těžby a nezaměstnanosti. Složitý sociální problém, který tím byl vyvolán, se každá země snažila

¹¹ Přehledně např. Gerbet s. 164-167 nebo George, kapitoly Internal market policy s. 155-166, Regional policy 190-202, Social policy 203-217.

¹² Teulon, Frédéric: Croissance, crises et développement, Paris 1998, s. 103.

¹³ Britská firma British Petroleum, britsko-nizozemská Shell, americká Exxon, Gulf, Mobil, Standard Oil of California, Texaco.

¹⁴ Až během první ropné krize 1973 se cena ropy zvedla 6x na 12\$ za barel.

řešit jednotlivě a ESUO ve své podstatě přežilo jen proto, že bylo finančně a funkčně autonomní.

Jestliže úpadek ESUO můžeme z velké části připsat hlavně ekonomickým potížím, problémy Euratomu jsou způsobeny především neshodami v otázkách politických. Prvním a nejzásadnějším kamenem úrazu se stala otázka spolupráce mezi zeměmi. V souvislosti se Suezskou krizí existovala obava, že nejistý Blízký východ by mohl způsobit zvýšení cen ropy a tudíž bylo pro evropské země přijatelnou variantou vytvoření Euratomu jako prostředku k levné atomové energii. Když se ale tato obava ukázala lichou, projevíly se mezi jednotlivými zeměmi zásadní rozdíly. Francie se především snažila prostřednictvím nového společenství o další kontrolu Německa a zároveň o posílení svého vlastního atomového programu skrze sjednocení zdrojů a investic jednotlivých zemí. Svůj jaderný průmysl však nechtěla poskytnout ostatním a ostatní země nebyly ochotny budovat svůj jaderný průmysl nezávisle jako národní především kvůli finanční náročnosti. Naproti tomu Německo a Nizozemsko vkládaly své naděje do Euratomu jako prostředku významnější role členských států v rámci jednání o smlouvě o nešíření jaderných zbraní (1968), kterou ovšem Francie odmítla podepsat.

Nejzávažnější spor se odvíjel kolem problematiky uranu. Francie jako jediná měla rozsáhlé zásoby přírodního uranu a chtěla prosadit jeho užívání i v ostatních zemích, které ale upřednostňovaly nákup tzv. obohaceného uranu za výhodné ceny z USA. Obávaly se jak přílišné nákladnosti výstavby reaktorů na přírodní uran, tak i toho, že by jeho nákupem nepřímo podporovaly francouzské vojenské úsilí. Pět zemí Euratomu kromě Francie uzavřelo v listopadu 1958 smlouvu s USA o postavení šesti jaderných elektráren amerického typu na obohacený uran. Francie se rozhodla pro výstavbu reaktorů na přírodní uran, po odchodu generála de Gaulla se ale francouzská vláda opustila tuto variantu právě pro její přílišnou nákladnost.

Jiným aspektem souvisejícím s problematikou všech energií byla neexistence společné energetické politiky Šestky. Země se nedokázaly dohodnout na stanovení cílů zejména pro rozdílnost struktury energetického hospodářství, rozdílnost energetické politiky zemí (jedni upřednostňovali nízké náklady, druzí zase bezpečnost zásobování) i nestejněměrného daňového zatížení energetických produktů. Řada sporů měla dopad na finanční zajištění Euratomu. Spolupráce mezi zeměmi se odvíjela spíše na mezinárodní úrovni než na supranacionální. Euratom neměl vlastní finanční zdroje a byl v zásadě odkázán na příspěvky jednotlivých zemí. Evidentní byl tento nedostatek peněz především ve sféře výzkumu. V rámci tohoto společenství existovaly pětileté plány na podporu výzkumu. První pro roky 1958-1962 počítal se sumou 583 mil. \$, druhý byl navýšen o 650 mil. \$ na 1233 mil. \$¹⁶. Suma kterou jednotlivé státy podle následující tabulky vydaly na svůj vlastní jaderný výzkum mimo struktury Euratomu se v roce 1967 pohybovala na úrovni

Výdaje na výzkum a rozvoj členských zemí ES, Velké Británie a USA v roce 1967¹⁵

Země	Celkové veřejné výdaje na výzkum a rozvoj (v mil. dolarů)	Výdaje na jaderný výzkum a rozvoj	
		v milionech \$	Podíl na celkových výdajích v %
SRN	1200	187	15.5
Belgie	103	27	25.3
Francie	1805	336	19.8
Itálie	230	75	32.6
Lucembursko	-	0.5	-
Nizozemsko	220	21	9.5
Země ES celkem	3558	647	18.3
Velká Británie	1450	131	9
USA	16152	937	5.8

¹⁵ Gérard, Francis: La crise de l'Europe nucléaire: Douze ans après sa création va-t-on enterrer l'Euratom et soustraire la recherche et la technologie au domaine de la coopération internationale? s. 6 in: L'Europe en formation, leden 1969, č. 106, s. 5-9 (dále jen Gérard).

647 mil. \$, tato částka se tedy zhruba rovná sumě, o kterou byl navýšen druhý pětiletý plán.

Ve výsledku můžeme shrnout, že Euratom nepřinesl převratné výsledky: nehrál významnou roli v zásobování Evropy elektrickou energií, ani nebyl významným dodavatelem jaderného paliva. Na konci 60. let usilovně bojoval o své přežití.¹⁷

K vývoji došlo také v oblasti institucionálních změn. K 1. červenci 1967 došlo k propojení exekutiv EHS, ESUO a Euratomu. Od této chvíle existovala jedna společná Komise, Rada ministrů i Evropský parlament pro všechna tři společenství. Toto rozhodnutí mělo své praktické odůvodnění. Roztříštěnost institucí do několika měst členských zemí (Lucemburk, Brusel) částečně ztížila výměnu informací a stala se tedy efektivnější sjednotit některé úřady do jednoho místa. Navíc v okamžiku neexistence účinné komunikace byla cesta k fungující společné energetické politice, která se ze všech nejzásadněji dotýkala všech tří společenství, přece jen o trochu těžší.

Z politického hlediska sjednocení Komisí vedlo ke koncentraci pravomocí v menší skupině lidí, která zároveň získala větší autoritu, přestože rozsah jejich funkcí v rámci jednotlivých společenství sám o sobě rozšířen nebyl. Z pohledu rovnováhy mezi jednotlivými složkami výkonné moci a jejich kontrolou Evropským parlamentem byla také nastolena otázka rozšíření pravomocí Parlamentu vycházející z předpokladu, že s posílením Komise bylo třeba posílit i její kontrolu. K takovému řešení však v této době nedošlo a dojít nemohlo, neboť posílení Parlamentu by znamenalo zesílení supranacionálních tendencí Společenství, a takový vývoj by v této době nenašel širší podporu.

V otázce institucí byl pro směřování ES závažnější posun v jejich významu a vlivu. Taková změna se neodvívjela v souvislosti se zásadním

---

¹⁶ Gérard s. 5-9.

¹⁷ O krizi Evropského společenství uhlí a oceli a Euratomu viz: Gerbet 167-171, George, kapitola Energy s. 116-133.

přerozdělením pravomocí, ale v závislosti na změně postoje některých členských zemí k evropské integraci i na změně vztahů mezi jednotlivými zeměmi. Komise zastávala pozici nadnárodního prvku ve Společenství a kromě funkcí stanovených Římskými smlouvami řada zastánců federativního vývoje Společenství uvažovala o postupném růstu pravomocí Komise, které by pramenily z neustále se rozvíjející agendy, kdy Rada ministrů bude rozhodovat, ale Komise získá do svých kompetencí prosazení těchto rozhodnutí. Jinou nadějí do budoucna bylo právo Komise jako jediné v rámci Společenství předkládat návrhy zákonů, tedy právo iniciace. Tato pravomoc měla být posílena i při přechodu do třetí fáze, kdy se při hlasování o Radě ministrů mělo přejít z jednohlasnosti na většinový systém, což by samozřejmě umožnilo častější dosažení souhlasu Rady s návrhy Komise. Tato možnost však byla odmítnuta de Gaullem během krize roku 1965 a de facto došlo Lucemburským kompromisem k návratu k politice konsenzu. Podle historika Dereka Urwina se mezivládní spolupráce stála hlavním charakterovým bodem období po r. 1965. Autor dále rozvíjí myšlenku, že právě proto musely také tyto země, pokud si přály dosáhnout další integrace, vzít na sebe roli iniciátora dalších změn. Protože k tomu Rada ministrů a COREPER¹⁸ nebyly dostatečnou silou, rozhodování o směru ES muselo padnout na nejvyšší úrovni, na zasedání hlav států.¹⁹

Je zřejmé, že se naděje vkládané do Komise nenaplnily. A navíc řada jiných opatření vedla k opačnému efektu, k oslabení Komise. Např. vytvořením Výboru stálých zástupců se eliminuje možnost rozšíření pravomocí Komise skrze narůstající agendu Společenství, neboť Výbor se staral o přípravu dokumentů pro Radu ministrů a tím pomáhal zvládat Radě rostoucí pracovní náplň, tudíž i při rozsáhlé agendě nedocházelo k přesunu pravomocí na Komisi. Jiným z nástrojů rostoucí moci jednotlivých zemí byly summity hlav států. Jsou to schůzky nejvyšších

---

¹⁸ Výbor stálých zástupců (COREPER – Comité des Représentants Permanents) – stálá zastoupení členských zemí v Bruselu, jejichž vedoucí a náměstkové pravidelně připravují ve Výboru podklady pro rozhodnutí Rady podle pokynů z metropole.

¹⁹ Dle Urwin, s. 137.

státních představitelů, kteří přebírají iniciativu v rozhodování o směřování ES a posouvají Komisi jen do role administrativního orgánu. Byrokratizace Komise, to byl jen další krok na cestě k „úpadku vlivu, prestiže a sebedůvěry“²⁰ Komise. Po vytvoření vnitřního trhu a společné zemědělské politiky se činnost Komise změnila od obecnějšího hledání definitivní podoby jednotlivých politik především k řešení každodenního řízení jejich chodu i chodu dalších oblastí. Taková změna si vyžádala větší vnitřní rozčlenění Komise a tím také došlo ke ztrátě jejího smyslu pro vlastní identitu jako celku. Navíc Komisi chyběla v čele silná osobnost, po odchodu Waltera Hallsteina²¹ v roce 1967 byl jeho nástupce Jean Rey²² považován spíše za osobu, která se snažila udržet rovnováhu a kompromis mezi národními zájmy a stanovisky²³ ve srovnání s rozhodnou Hallsteinovou obranou nadnárodních zájmů společenství i za cenu konfliktu.²⁴

Pro dokreslení situace konce 60. let bych ráda nastínila ještě jednu stránku evropské integrace – politickou teorii snažící se objasnit příčiny vzniku a směřování dalšího vývoje v obecnějších pojmech. Ačkoliv se nejedná o praktické výsledky politických jednání, pravděpodobně politické teorie daleko lépe mapovaly soudobé názory na

---

²⁰ Cit. in: Georges. 13.

²¹ Hallstein, Walter (1901-1982) – vystudoval právo, vyučoval jej na univerzitě v Rostoku v letech 1930-1941, poté ve Frankfurtu 1941-1945 a nakonec ve Spojených státech na univerzitě v Georgetownu. V roce 1950 přijal místo náměstka německého premiéra Konrada Adenauera a zastupoval Německo na konferenci o Schumanově plánu. Byl tvůrce tzv. Hallsteinovy doktríny o SRN jako jediné reprezentantce německého národa. V čele Evropské Komise stál od roku 1958, po opuštění této funkce působil v letech 1969-1972 v německém Bundestagu.

²² Rey, Jean (1902-1983) – Belgičan, vystudoval právo, člen liberální strany, účast v komunální politice, většinu války strávil v německém zajetí, 1954-1958 ministrem hospodářství, členem Evropské Komise 1958-1967, v čele Komise 1967-1970, od 1979 členem prvního voleného parlamentu ES.

²³ Urwin s. 136.

²⁴ O institucích v 60. letech např. Viz : Urwin s.135-139; Morgan, Roger : West European Politics since 1945. The Shaping of the European Community, London 1972, s. 196-220 (dale jen Morgan); Wallace, Helen: The impact of the European Communities on National Policy-Making, s. 196-214 in: Ionescu, Ghita: The new politics of European Integration, London 1972. George s. 5-20.

vznik společenství, a zároveň také naděje, které někteří do ES vkládali a které právě v 60. letech byly hluboce zklamány.²⁵

Nejvlivnější teorií poválečného vývoje byla tzv. teorie neofunkcionalismu. Původní funkcionalistická teorie, formující se od 30. let 20. století, vycházela z liberálních učení volného obchodu 18. a 19. století vidící svět ne jako systém konkurujících si států, ale jako ekonomickou jednotku, tedy trh, na kterém by se zájmy jednotlivých států měly doplňovat. Takový postoj by byl ve prospěch všech států a byl by přirozenou bariérou válečného konfliktu. Toto odmítnutí vojenských střetů by bylo spontánní na rozdíl od výkladů jiných teorií, které vidí mírové zajištění především jako výsledek diplomatického jednání (realisté).

Hlavním teoretikem funkcionalistů byl David Mitrany.²⁶ Jejich základní myšlenkou byla široká spolupráce států v ekonomické, sociální, ekologické a dalších oblastech, která by měla vést nevyhnutelně ke spolupráci politické. Cílem byl v první řadě blahobyt ekonomický i sociální a až jako vedlejší produkt se objevilo zajištění míru. K integraci mělo dojít skrze kooperaci v jednotlivých oborech, aniž by bylo přesně jasné k jakému cíli (ve smyslu organizační formy) směřuje.

Na těchto obecných základech stavili svou teorii neofunkcionalisté. Nejzásadněji se v této teorii odrazily dva prvky: byl to především předpoklad, že integrace může proběhnout jen mezi státy, které jsou ekonomicky vysoce rozvinuté a politicky jde o země s pluralitní demokracií a nátlakovými skupinami, které mají na integraci přímé zájmy. Druhým prvkem je předpoklad, že nejlépe se

---

²⁵ Politické teorie in: George s. 20-35; Hodges, Michael: *European Integration*, Harmondsworth 1972, s. 9-30 (dale jen Hodges); Hansen, Roger: *Regional Integration: Reflections on a decade of theoretical efforts* in: Hodges s. 184-199; Pentland, Charles: *International Theory and European Integration*, London 1973 (dale jen Pentland); Pijpers: Alfred: *The vicissitudes of European Political Cooperation*, Leiden 1990, s. 25-72; Dougherty, James E, Pfaltzgraff, Robert L: *Contending Theories of International Relations. A comprehensive Survey*, Philadelphia 1971, s. 505-551; De Vree, Johan Karel: *Political Integration: the formation of theory and its problems*, Haag 1972, s. 46-53.

²⁶ Mitrany, David (1888-1975) – narozen v Rumunsku, vystudoval ekonomii a politologii v Londýně, vyučoval na Harvardu, Yalu a Princetownu.

integrační proces prosadí v oblastech obchodu, energie, zemědělství nebo dopravy.

Podle tvůrce neofunkcionalistické teorie Ernsta Haase²⁷ vycházela integrace z pluralitní společnosti, jejíž některé části a zájmové skupiny přesouvaly postupně své pravomoci nebo svá očekávání směrem k nadnárodní organizaci. V souvislosti s tím docházelo k změně politických hodnot národních elit, které posouvaly své zájmy z perspektivy národní k perspektivě regionální, která v některých oblastech lépe uspokojila jejich pragmatické zájmy. Řadu především technických otázek nešlo totiž úspěšně řešit na národní úrovni, ale vyžadovala mezinárodní spolupráci. Na rozdíl od funkcionalistů však jejich následovníci připouštěli, že i přísně technické problémy se mohou za určitých okolností stát politickou záležitostí a tudíž i rozhodnutí o takové věci se stávalo politickou otázkou a nemohlo být svěřeno „jen“ technickým expertům.

Jedním z nejznámějších konceptů této teorie se stal „spill-over“ - myšlenka, že úspěšná integrace v jednom oboru povede k integraci v dalších odvětvích. Takzvaný funkční spill-over předpokládá, že rozvoj jednoho ekonomického sektoru povede nakonec k celkové ekonomické unii. Politický spill-over pak rozvíjí ideu, že ekonomická spolupráce automaticky povede ke spolupráci politické. Funkční spill-over prokázal svou platnost při vzniku ESUO a z toho následovně rozšíření ekonomické spolupráce v rámci EHS a Euratomu. Naopak politický spill-over se právě během 60. let jasně projevil jako neúspěšný, neboť se ukázalo, že i přes efektivnost ekonomické spolupráce nedojde automaticky k rozšíření na politickou sféru.

Řada autorů se zamýšlela nad tím, proč nedocházelo k, z mnohých stran očekávané, politické spolupráci. Tvůrci vlastní teorie Ernst Haas a Leon Lindberg to přičítali dvěma opomenutím: především nezpracovali

---

²⁷ Haas, Ernst B (1924-2003) – narozen ve Frankfurtu, jeho rodina v roce 1938 emigrovala do USA, vystudoval mezinárodní právo a politiku, profesorem na univerzitě v Berkeley, zároveň ředitelem Institutu pro mezinárodní studia v Berkeley

dostatečně do teorie roli vůdce a vedení. V této souvislosti se přiklonili k myšlence, že část politiků se chová takovým způsobem, aby uspokojila své krátkodobé cíle, tudíž se neangažují ve prospěch evropské integrace, která byla především cílem dlouhodobým.²⁸ Zároveň podcenili nacionalismus jednotlivých zemí. Mylně se totiž domnívali, že při růstu ekonomiky podpořené vzájemnou spoluprací mezi zeměmi dojde k opuštění nacionálních ideologií ve prospěch dalšího růstu.²⁹ Podle historika Stephena George je třeba vzít v úvahu nejen národní snahy jednotlivých zemí, ale také měnící se mezinárodní kontext evropské integrace.³⁰

K otázce mezinárodní situace se obracel také Stanley Hoffmann³¹. Podle něj se všechny členské země od sebe lišily rozdílnými domácími faktory, historickou situací nebo zahraničními cíli. Tyto odlišnosti formovaly vzájemné vztahy mezi Šestkou a ze všeho nejvíc byly vzájemné vztahy ovlivněny rozdílnými názory na vnější svět, úžeji na USA. Upozorňoval na to, že ekonomická integrace a sílící pozice členských zemí jako hospodářských mocností posilovala jejich samostatnější jednání v otázkách zahraniční politiky. Kromě mezinárodní situace považoval Hoffmann za nedořešený aspekt, že teorie spill-over podcenila rozdělení na „high politic“ a na „low politic“. Poučka, že integrace se může prosadit, jestliže permanentně zajišťuje větší zisky než ztráty nebo větší naděje než zklamání se dala uplatnit pro ekonomickou integraci, ale jen stěží pro politickou, tedy pro zahraniční politiku a bezpečnostní otázky při jejichž řešení upřednostňují státy vlastní rozhodování nad cizí nadnárodní autoritou.

Jiný autor Michael Hodges v úvodu ke knize *European Integration: selected readings*³² s i kladl otázku, proč řada zájmových

---

1969-1973, hlavní teoretik neofunkcionalismu, svou teorii shrnul v *The Uniting of Europe* (1958), *Beyond the Nation-State* (1964).

²⁸ Hodges, s. 28.

²⁹ George, s. 29.

³⁰ George, s. 33.

³¹ Hansen, Roger: *Regional Integration: Reflections on a Decade of theoretical Efforts*, in: Hodges, s. 188-191.

³² Hodges, Michael: *European integration: selected readings*, Harmondsworth 1972.

skupin zůstala orientována na národní cíle a nepřiklonila se k nadnárodní organizaci. Příčiny podle něj tkví v náročnosti získání mezinárodní podpory a dohody v nejdůležitějších politických otázkách na rozdíl od technických oblastí, kde bylo možné dosáhnout konsenzu. Proto se jednotlivé zájmové skupiny obracely na národní úroveň, na níž byla spolupráce efektivnější. Jinou z příčin byla tvorba rozhodnutí na evropské úrovni. Členské státy zde formovaly své názory z pozice jednotlivých států a pro zájmové skupiny bylo náročné prosadit nadnárodní zájmy.

Další z autorů Roger Hansen přikládal důležitost povaze ekonomického úspěchu v 50.-60. letech. EHS dokázalo zvětšovat svůj ekonomický růst a prosperitu, aniž by bylo nuceno přijmout politickou unii. Například v případě nerovnoměrného rozdělení zisků integrace mezi členskými státy, by docházelo k tzv. distribučním krizím, které by napomohly vytvoření politické unie jako řešení právě tohoto typu krizí.³³

Řada uvedených rozborů vztahujících se k neúspěchu politické dimenze Společenství operovala s takovými argumenty, které se opakovaly, často jen pojímané z různých perspektiv, jako například mezinárodní kontext nebo národní odlišnosti. Tyto příčiny neúspěchu se nemusely navíc úzce vztahovat jen na neúspěch přechodu od ekonomické integrace k politické, ale byly také často připomínány v souvislosti s celkovou krizí Společenství druhé poloviny 60. let.

Z předchozích názorů na problém přechodu k politické spolupráci jasně vyplývá určitá problematičnost užitých pojmů. Každý autor si pod pojmem „politická spolupráce“ nebo „politická unie“ představil něco osobitého. Pro jednoho šlo o otázky zahraniční politiky a bezpečnosti, pro druhého se tento termín vztahoval i na řadu ekonomických otázek. Taková nejednotnost týkající se pojmů spojených s otázkou dalšího rozvoje společenství byla důkazem, že jednou z příčin krize 2. poloviny

---

³³ In Hansen, s. 195.

60. let byla neujasněnost a rozpory v otázce budoucnosti evropské integrace.

Mluvíme-li o 2. polovině 60. let jako o krizovém období, především máme na mysli spory mezi jednotlivými zeměmi. Nejčastěji se nám vybaví spor generála de Gaulla a ostatních zemí v otázkách politické unie, zemědělské politiky, rozšíření ES nebo v postoji vůči USA. V obecnější rovině můžeme konstatovat, že jde o rozdílnost vizí o tom, jak by mělo Společenství vypadat, fungovat a kam směřovala. Je však zjednodušující vidět krizi jen jako důsledek de Gaullovy politiky.

Existují tři hlavní příčiny patového stavu. Pravděpodobně nejzásadnější otázkou, kterou si politici kladli, byla otázka budoucnosti. Kam ES směřuje, jaké jsou cíle spolupráce, jak k nim dospět? Otázka vyvolávající největší rozpory mezi zeměmi, neboť každá z nich přicházela se svou koncepcí a jen těžce se smiřovala s jakýmkoliv ústupky. Za další příčinu krize považují nedostatečné rozšíření myšlenky sjednocené Evropy mezi obyvatelstvo členských zemí způsobené například dlouhodobým pojetím evropských otázek jako součásti zahraniční politiky státu. Naopak došlo k posílení nacionálních tendencí, které výrazně měnily charakter vzájemné spolupráce. Třetí důvod nespokojenosti vyplývá ze samotné povahy dosavadní integrace, která směřována především k ekonomickému pokroku podle některých nebyla nutně nejvhodnější k řešení politických otázek.

Zdálo by se, že otázka budoucnosti Společenství byla v diskuzích už od počátku fungování organizace stále přítomna a bylo proto nepochopitelné, že právě v tomto období dochází k jejímu vyostření. To bylo úzce spjato s tím, co řada autorů nazývá „vyčerpáním smluv“.³⁴ Byla ukončena fáze přesně stanovující jednotlivé kroky v některých oblastech (celní unie), v ostatních smlouva určovala jen obecně orientaci a cíle spolupráce, aniž by přesně stanovila jakými prostředky a v jakém

---

³⁴ Např. Camps, Miriam: European unification in the 70s in: Hodges s. 35-42 (dále jen Camps); Deniau, Jean-François: L'Europe interdite, Paris 1970, s. 112 (dále jen Deniau); Dahrendorf, Ralph: A new goal for Europe in: Hodges s. 74-87 (dále jen Dahrendorf).

časovém horizontu se dosáhne konkrétních výsledků. Přelom šedesátých a sedmdesátých let se stával obdobím, kdy se měla přijmout rozhodná opatření jak dál, která však narážela na rozdílné koncepce členských států ES. Podle Jean-Françoise Deniaua³⁵ dochází až ke krajní situaci, kdy každý stát má své priority, které chce prosadit na úkor ostatních a „jednání se stávají vyčerpávajícím maratónem prakticky nekonečných možností jak blokovat [ostatní návrhy].“³⁶ Tyto rozporné postoje souvisely i s původními motivy, které vedly k ustavení EHS a které už nyní neměly dostatečnou „váhu“, aby dále stimulovaly rozvoj. Šlo především o hrozbu dalšího francouzsko-německého konfliktu a také o ekonomickou situaci, která už nutně nevyžadovala ochranu evropských trhů.

Dvě hlavní koncepce se střetávaly v boji o budoucnost³⁷: na jedné straně vize Evropy sjednocené ve federaci s nadnárodními institucemi a s hlubokou evropskou identitou, na straně druhé de Gaullova představa Evropy jako jednoty států, které si udrží kontrolu nad omezenými pravomocemi institucí a nezávislé Evropy stojící mezi Východem a Západem. Krize šedesátých let nespočívala pouze ve střetu těchto dvou koncepcí, ale také v okolnosti, že ani jedna z nich nebyla aplikovatelná kvůli rozporům, které vyvolávala. De Gaullovo pojetí si nedokázalo získat podporu především v otázkách nezávislosti na Spojených státech amerických a při řešení problému rozšíření ES a dostalo se tak do izolace. Ani neofunkcionalistická představa však nebyla bezpodmínečně akceptována. Měla své limity v okamžiku prokázání nemožnosti automatického přechodu k „politickému společenství“, také v souvislosti s přetrvávajícími národními zájmy i v neúspěchu rozšiřování evropské

---

³⁵ Deniau, Jean Francois (1928) – Francouz, doktorát z politické ekonomie, bojoval v Indočíně, podílel se na jednání o vzniku EHS, autorem preambule Římských smluv, od 1958 členem Komise EHS pověřený zahraničními vztahy (první jednání s Velkou Británií o přistoupení), 1963 jmenován velvyslancem v Mauretánii, od 1970 zodpovědný za přístupová jednání s Velkou Británií, Irskem, Dánskem, mezi lety 1973-1980 jmenován třikrát ministrem, od 1984 poslancem Evropského parlamentu, 1992 zvolen do Francouzské Akademie.

³⁶ Deniau, s. 113.

³⁷ Např. In : Couve de Murville, Maurice : Une politique étrangère 1958-1969, Paris 1971, s. 351-353.

identity. Ralf Dahrendorf³⁸ ve své úvaze o nových cílech Společenství upozornil, že „iluze o možnosti supranacionálního vývoje spíš tísní než pobízí další politickou spolupráci“³⁹.

Střet o budoucnost byl dále zostřován i osobitým postojem každé členské země. Během 60. let si většinou splnily své krátkodobé cíle, které do vzniku Společenství vkládaly (důraz byl hlavně položen na ekonomický rozvoj), ale ve svých dlouhodobých představách nenacházely společnou řeč. Např. země Beneluxu byly zaměřeny na vnitřní rozvoj Společenství a usilovaly o federalistické uspořádání Evropy, které by dalo prostor i malým státům⁴⁰. Francie se změnou politického systému v roce 1958 přišla i se změnou v pojetí integrace a Společenství se stalo především prostředkem dalšího růstu samotné Francie⁴¹. Podle mého názoru krize nakonec trvala tak dlouho, aby každá země realisticky zhodnotila své pozice a ustoupila z některých svých názorů. Protože posun dosažený na haagské konferenci byl především výsledkem všestranného konsenzu.

Vedle nejasné budoucnosti měla svůj podíl na neutěšeném stavu šedesátých let také míra rozšíření evropské myšlenky mezi obyvatelstvo zemí Šestky. Jean-François Deniau upozornil, že „není třeba tvořit Evropu [pomocí institucí], ale že je třeba vytvořit Evropany“⁴², tedy občany, kteří by uznávali Evropu a evropskou myšlenku. Problémem ale zůstávalo, že právě v šedesátých letech znovuožívala myšlenka návratu k národnímu státu a tak zároveň docházelo k oslabení evropanství jako základu integrace. Navíc ani jednotlivé národní administrativy svůj

---

³⁸ Dahrendorf, Ralf Gustav (1929) – narozen v Hamburku, vystudoval filozofii, klasickou filologii a sociologii v Hamburku a Londýně, profesorem sociologie na Hamburské univerzitě, v Tübingen a v Kostnici, členem německého parlamentu 1969-1970 za FDP, členem Komise ES 1970-1974, ředitelem London School of Economics 1974-1984, od 1988 britský občan, svou teorii konfliktu shrnul v knize *Class and Conflict*, London 1969.

³⁹ Cit in Dahrendorf, s. 74-87.

⁴⁰ Např. Camps, Miriam: *European unification in the 70s* in: Hodges s. 35-42; Deniau, Jean-François: *L'Europe interdite*, Paris 1970, s. 112 (dále jen Deniau); Dahrendorf, Ralf: *A new goal for Europe* in: Hodges s. 74-87 (dále jen Dahrendorf).

⁴¹ Joue, Edmond: *Le Général de Gaulle et la Consturction de l'Europe (1940-1966)*, Paris 1967, s. 91-110 (dále jen Joue).

⁴² Cit in: Deniau, s. 112.

postoj k evropským otázkám neorientovaly takovým směrem, aby docházelo k rozšíření účasti obyvatelstva na evropské integraci.

Pokus o propojení postoje národních vlád s vysvětlením příčin stagnace Společenství přinesla ve svém článku *The Impact of the European Community on National Policy-Making*⁴³ Helen Wallace. Zjistila, že otázkami spojenými s ES se zabývalo ve většině případů (s výjimkou zemědělské politiky) ministerstvo zahraničí a to i tehdy, jednalo-li se o problémy ekonomického či sociálního charakteru. Implementace evropských stanov do národních systémů byla většinou států považována za součást vlastní zahraniční politiky. Také tradice zahraničně politických jednání se přenesla i na debatu o evropských otázkách a tak se projednávání odehrávalo hlavně v rámci exekutivy a mimo pravidelné konzultace s parlamentem nebo nátlakovými skupinami. Z toho můžeme vyvodit, že hlavní postavení ministerstva zahraničí ovlivnilo minimální účast jiných úřadů, organizací či politických uskupení na evropských otázkách na národní úrovni. Takové řešení se odrazilo i na posunu pravomocí v rámci ES směrem od Komise k Radě ministrů a Výboru stálých zástupců.

V dalších bodech své studie se Helen Wallace pokoušela odhalit, jaké místo si evropská integrace získala v rámci celkové agendy vlády. Dospěla k závěru, že evropské otázky byly pokládány jen za jednu z mnoha oblastí, kterou se vláda zabývala a ne za novou dimenzi, která by měla prostoupit všechny složky národní administrativy. V této souvislosti konstatovala, že vliv Evropského společenství na národní administrativu se od ostatních mezinárodních institucí lišil spíše intenzitou než druhem dopadu.

Závěr její studie vyznívá v tom smyslu, že jedním z aspektů krize byl rozpor ležící mezi přijetím rozsáhlých návrhů na evropské úrovni a problematickým zaváděním těchto návrhů do národních systémů, které neprobíhalo v takové podobě, aby napomáhalo rozšíření vlivu

---

⁴³ Wallace, Helen S.: *The Impact of the European Community on National Policy-Making* in: Hodges, Michael: *European integration: selected readings*, Harmondsworth 1972, s. 285-303.

Evropského společenství na činnost a plánování jednotlivých členských států.

Třetí příčinou podílející se na neutěšeném stavu ES byla povaha dosavadní integrace. Ačkoli Společenství dosáhlo v řadě oblastí významných úspěchů, nedokázalo, jak jsem se pokusila naznačit výše, dotáhnout řadu problémů do úspěšného konce a tyto problémy spíše narůstaly, než aby spěly k uspokojivému řešení (zemědělská politika, ESUO, Euratom, rozšíření...). Ralf Dahrendorf vyvětlil, že Evropa konce 60. let nebyla schopna uchopit problémy své doby a nalézt pro ně uspokojivé řešení⁴⁴. Upozorňuje tak na to, že myšlenka ekonomické spolupráce odpovídala okolnostem druhé poloviny padesátých let, ale během svého desetiletého snažení, ačkoli vnější i vnitřní okolnosti se postupně měnily, zůstala neměnně stát a ztratila tak kontakt s tím, co bylo ještě z původních plánů reálně prosaditelné.⁴⁵

Historik John Pinder⁴⁶ předložil názor, že evropská integrace se doposud ubírala hlavně po cestách tzv. „negativní integrace“, tedy tak, aby postupně odstranila jakoukoli diskriminaci mezi státy aniž by to nutně vedlo např. k ekonomickému růstu. V kontrastu s tím stojí tzv. „pozitivní integrace“ snažící se o prosazení takových projektů, které by vedly k maximálnímu blahobytu.

Druhým bodem jeho teorie byl rozdíl mezi těmi oblastmi, které měly šanci být rozvíjeny (silný politický tlak, pevnější zakotvení ve smlouvách) a těmi, jejichž šance, že brzy přijdou na jednací stůl, byla malá. Nejdůležitějším závěrem bylo propojení obou myšlenek v tom smyslu, že společná politika mohla být pravděpodobně nastolena v takové oblasti, která se týkala negativní integrace, zatímco oblasti pozitivní integrace neměly takovou šanci uspět. Tento svůj závěr dokládá vysvětlením, že jedním z hlavních důvodů vzniku Společenství

---

⁴⁴ Dahrendorf, s. 77. Myslí především otázky rozšíření a měnové a ekonomické unie, v dalším sledu pak skoro vše ostatní, co neřeší Římské smlouvy.

⁴⁵ Podobně také Deniau s. 252.

⁴⁶ Pinder, John: Positive integration and Negative Integration: Some problems of Economic Union in the EEC in: Hodges, Michael: Hodges, Michael: European integration: selected readings, Harmondsworth 1972, s. 124-150.

byla touha po míru, kterého mělo být dosaženo skrze vzájemné provázání mezi státy a nediskriminace se stala jedním z hlavních kořenů Společenství. Navíc je podle něj daleko jednodušší smluvně zajistit to, co by se nemělo (antidiskriminační opatření, např. i celní unie jako odstraňování celních překážek) než to, co by se mělo dělat (pozitivní integrace).

Jeden z dalších aspektů, který by mohl přispět k vysvětlení krize, přinesl Ralf Dahrendorf⁴⁷. Podle něj slabostí první Evropy⁴⁸ byla „vášeň pro harmonizaci“, která vedla k byrokratizaci systému. Tím došlo ke ztrátě schopnosti rozlišit mezi důležitým a nedůležitým a mezi nutným a zbytečným. Dahrendorf loboval za upuštění od dogmatu harmonizace směrem k principu subsidiarity.⁴⁹

Pokusila jsem se o průřez třemi evropskými organizacemi, abych přiblížila situaci a stav evropské integrace po dvou desetiletích příprav a prvních kroků. Snažila jsem se ukázat pozitiva i negativa celého procesu ve snaze zachytit komplexně situaci před změnami roku 1969, aby bylo zřejmé z jakých okolností vycházely. I řada součastníků vnímala krizi a přicházela z novými ideami, kam se ubírat a jaké prostředky k tomu zvolit.

Nejčastěji se objevoval názor, že je třeba si přiznat, že evropský systém už dále neodpovídá představám, které vládnou a tudíž je třeba změnit cíl i prostředky. Jean-François Deniau agitoval za „vytvoření podmínek pro novou evropskou civilizaci místo vytvoření Evropy skrze degradaci států“⁵⁰. Roger Morgan zase zdůraznil, že Evropa se pravděpodobně bude vyvíjet jako regionální velmoc spíš než světová⁵¹. Navazuje tak na názory François Duchêna, který rozvíjel budoucnost

---

⁴⁷ Dahrendorf, s. 82.

⁴⁸ První Evropa – tento pojem používá Dahrendorf jako označení prvních deseti let EHS. Zároveň navazuje pojmem Druhá Evropa, která bude novou Evropou schopnou vyřešit krizi a nastartovat nový rozvoj Společenství, in: Dahrendorf s. 76-77.

⁴⁹ Subsidiarita má zajistit, aby opatření byla přijímána co nejbližše občanům, tzn. že ES by nemělo přijímat rozhodnutí, pokud je efektivnější učinit je na nižších úrovních správy (vláda, region, místní samospráva).

⁵⁰ Deniau, s. 238.

Evropy jako „civilní velmoci“ – skupiny států, které dokážou řešit vzájemné problémy jednáním a dokážou hluboce spolupracovat v ekonomické a sociální sféře⁵². V neposlední řadě byl zajímavý názor Miriam Camps, která upozornila na pozici každého jednotlivce, který si uvědomoval svou ztrátu možnosti ovlivnit politické dění a tím také ztrácel svou zodpovědnost vůči okolnímu dění. A tak prosazovala nutnost znouvangažování jednotlivce, neboť s pochybami komentovala dosavadní vývoj a míru v jaké vyžadoval zájem a souhlas obyvatelstva.⁵³

---

⁵¹ Morgan, s. 230-231.

⁵² Duchêne, François: Europe's Role in World Peace in: Mayne, Richard: Europe Tomorrow. Sixteen Europeans Look Ahead, London 1972, s. 32-47.

⁵³ Camps, s. 35-42.

MEZINÁRODNÍ KONTEXT

Mezinárodní vývoj doznal v 60. letech významných změn, které nezůstaly bez vlivu na evropské dění. Oslabená pozice USA, obroušení hran studené války a nastupující détente, noví hráči na poli mezinárodní politiky a řada dalších prvků, to vše formovalo směřování Evropského společenství a ovlivnilo rozhodování jednotlivých států v jejich vztahu k ES.

Od konce 2. světové války představovaly USA na světové scéně politického i ekonomického hegemonu. Během 60. let se ale pozice Spojených států začíná měnit. Řada problémů vyskytujících se současně v ekonomické sféře, vnitřní politice i na mezinárodním poli vedla ke změnám v americké politice, které ovlivnily i situaci v Evropě.⁵⁴

Spojené státy se potýkaly na prvním místě s problémy vnitropolitickými. Šedesátá léta byla desetiletím spojeným s hnutím za občanská práva. Afroamerická menšina nechtěla být už déle nerovnoprávnou skupinou a svou nespokojenost postupně dávala najevo v rostoucím hnutí za občanská práva. Ačkoliv byla přijata řada antidiskriminačních opatření (např. 1964 zákon o občanských právech a zákazu rasové diskriminace v hotelích, restauracích a ostatních veřejných zařízeních, 1965 zákon o volebním právu), zpočátku nenásilné hnutí se změnilo v rasové bouře trvající 4 roky (1965-1968). Nenásilná taktika účinná na venkovském jihu totiž neměla úspěch ve městech, kde 70 % amerických černochoů žilo v městských ghettech. Do čela městského hnutí se dostaly radikálnější složky černošského hnutí, násilí bylo projevem bezmoci černošského obyvatelstva žijícího v chudobě bez perspektivy možného zlepšení. Násilí ale nakonec vedlo k rozštěpení černošského hnutí i k negativní reakci bílých.

---

⁵⁴ K otázkám vnitřního vývoje Ritchie, Donad A: Heritage of Freedom. History of the United States, New York, London 1985, s. 741-755; Tindall, George B, Shi, David E: USA, Praha 1194.

Americká společnost na domácí půdě vyčerpávaná rasovými problémy nebyla ušetřena problémů ani na mezinárodní scéně. Válka ve Vietnamu si postupně vyžadovala stále větší vojenskou angažovanost amerických vojsk. Johnsonův postoj k tomuto konfliktu se odvíjel od přesvědčení, že ztáta vlivu ve Vietnamu by podkopala jeho vliv doma a tím pádem také plány jeho reforem. Nesouhlas americké veřejnosti se nejprve projevil na amerických univerzitách během roku 1965, masové protiválečné demonstrace se datují od roku 1967.

Johnson původně nastoupil do své prezidentské funkce s předsevzetím priority domácí politiky a nutnosti změny ve smyslu „dostatku a svobody pro všechny“, čehož chtěl dosáhnout prostřednictvím řady sociálních opatření. Zákon o zdravotním pojištění, o bydlení a rozvoji měst (výstavba 240 000 bytů), na podporu základního a středního školství, proti chudobě atd., všechna tato opatření měla vést k tzv. Velké Společnosti, řada z nich však byla jen polovičatým řešením problémů a především vysoké finanční nároky těchto opatření (bytová výstavba, dotace nájemného, platby za zdravotní pojištění...) byly stálým tlakem na rozpočet Spojených států. A tak rozjitřenou společnost trápily zároveň i finanční problémy.

Spojené státy jako ekonomický hegemon zajistily po 2. světové válce ekonomickou sanaci Evropy prostřednictvím Marshallova plánu, zasadily se o vytvoření Mezinárodního měnového fondu, Světové banky, za podepsání Všeobecné dohody o clech a obchodu (GATT), celý měnový systém byl postaven na dolaru.⁵⁵ Během 60. let ale nevyrovnaná platební bilance USA vedla k destabilizaci celého systému. Spojené státy vydávaly horentní sumy jak na rozsáhlé sociální programy Velké společnosti, tak na pokračující a stupňující se válku ve Vietnamu, částky, které převyšovaly možnosti amerického rozpočtu. Zatímco každý jiný stát by byl nucen sáhnout k devizovým rezervám a zároveň zavést restriktivní politiku, USA stačilo vydávat větší množství dolarů, jejichž

---

⁵⁵ Brettonwoodská konference 7/1944 – uspořádání mezinárodní finanční a měnové soustavy, přijata opatření ke stabilizaci měnových kurzů a úvěrovému zajištění poválečného mezinárodního obchodu.

vývoz však vedl ke snížení jeho ceny na světovém trhu. Poměr mezi měnami pevně stanovený v Bretton Woods tím byl narušen a evropské státy byly takovým vývojem znepokojeny. Tato nestabilita vyvolávala nedůvěru vůči americké ekonomice. Měnová krize byla vyřešena až zavedením plovoucích kurzů během roku 1973.⁵⁶

Hospodářská pozice USA ale nebyla ohrožena jen vlastními potížemi americké ekonomiky, ale také vytvořením nových velkých konkurentů amerického trhu. Na prvním místě spojení potenciálu šesti evropských zemí v Evropském hospodářském společenství vytvořilo silného konkurenta na evropském kontinentu. V Asii se pomalu rodila nová velmoc v Japonsku, které nově vybudované po druhé světové válce dokázalo v padesátých letech získat maximum z korejské války jako dodavatel pro americké jednotky a zároveň čerpalo z potenciálu vnitřního trhu, aby se v 60. letech pomalu začalo prosazovat na trhu mezinárodním.

Vedle obratu americké pozornosti k vnitřním problémům země a ekonomickým obtížím prošla změnou také oblast bezpečnostní politiky.⁵⁷ Na počátku 60. let došlo k řadě sovětsko-amerických konfliktů, které dovedly svět na pokraj války. Tato střetnutí zcela reálně nastolila možnost zničení nejen těchto dvou velmocí, ale celého světa. Oboustranné vědomí takového nebezpečí vedlo ke snaze najít určitý konsenzus i k pokusu o uvolnění ve vzájemných vztazích. Zároveň další rozvoj vojenského vybavení byl vysoce finančně náročný, což kladlo vysoké nároky na obě země. Proto USA i SSSR přistoupily na možnost omezení zbrojení, v roce 1966 se podařilo svolat odzbrojovací konferenci do Ženevy, v roce 1968 byla podepsána smlouva o nešíření jaderných zbraní. Řada důležitých rozhovorů v odzbrojení však probíhala jen jako dvoustranné sovětsko-americké rozhovory, o kterých nebyli evropští

---

⁵⁶ Luňák, Petr: Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce, Praha 1997, kapitola Vzdálené kontinenty.

⁵⁷ Podrobněji McCormick, Thomas J: America's Half Century. United States Foreign Policy in The Cold War and After, Baltimore, London 1995 s. 126-176; Keylor, William R: The Twentieth-Century World. An international History, New York, Oxford 1992 s. 333-365;

spojenci v NATO dostatečně informováni a vyvolávalo to v nich dojem ohrožení evropské bezpečnosti.

Tím, jak se neúměrně protahovala válka ve Vietnamu a její dopad na americký rozpočet i na americkou společnost, začal zájem o evropské záležitosti klesat a americká pozornost se odklonila od Evropy směrem k domácím problémům. Hlavním zájmem USA v Evropě bylo udržení statu quo a na tom se shodovaly se Sovětským svazem. Při množství různých zájmů ve světě a při náročné domácí situaci šlo Spojeným státům především o zmenšení svých závazků. Chápaly rozdělenou Evropu jako v blízké budoucnosti nezměnitelný prvek a tudíž odmítaly jakýmkoliv způsobem situaci ohrozit. Jak pro USA, tak pro Sovětský svaz možnost vzájemné konfrontace v Evropě ustupuje, neboť pravděpodobnost nového zisku pro jednu či druhou stranu jsou nemyslitelné.⁵⁸

Během 60. let se měnící americká politika odrazila i v zahraniční politice Francie, Německa a Velké Británie.

Během 60. let Německo s velkými obavami sledovalo americko-sovětské pokusy o odzbrojení, celá situace se jej dotýkala tím víc, že leželo v centru konfliktu a svou budoucnost spojovalo s vyřešením tohoto sporu. SRN spíše odmítala odzbrojovací návrhy, neboť podle ní nepovedou k řešení situace, ale k legalizaci statu quo, tzn. k trvalému rozdělení Německa, což byl už od počátku sovětský záměr, potvrdit si válečné hranice. Přednost byla dávana možnosti politického řešení, které by mohlo vést ke sjednocení obou německých států.

Neuspokojivý vývoj situace vedl Německo k nezávislejšímu postoji a k počátkům formování nové východní politiky „Ostpolitik“⁵⁹. V ní se zrcadlí snaha o vlastní cestu zlepšení vztahů s Východem. Dokud

---

⁵⁸ George, s. 35-45; Plechanová, Běla, Fidler, Jiří: Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995, Praha 1997;

⁵⁹ Guillen, Pierre: La question allemande (1945-1995), Paris 1996, s. 81-97; Hanrieder Wolfram F: The foreign policies of West Germany, France and Britain, London 1990, s. 60-66 (dále jen Hanrieder); Plšková, Jaroslava: Východní politika Brandtovy vlády v letech 1969-1973, Praha 1999.

Spojené státy stály pevně jako ekonomický, měnový a politický hegemon, vyžadovaly na oplátku od evropských zemí loajalitu. Ta se se změnou americké pozice v 60. letech začínala snižovat a docházelo k hospodářskému rozvoji evropských zemí, které chtěly budovat svou nezávislejší pozici jak v ekonomické, tak v politické sféře. S posilováním evropské myšlenky a pozice Evropských společenství roste i prestiž Německa. „Je ironií, že integrační záměry transatlantických a evropských aliancí, směřující zčásti k omezení možného znovuoobnovení Německa, byly následně využity Bonnem k zvýšení jejího politického kreditu.“⁶⁰ S tím, jak se na přelomu 60./70. let do popředí dostávala otázka ekonomická a měnová, rostla i pozice Německa podporovaná silnou a stále sílící markou a zároveň postavení Německa v rámci Evropských společenství mu dodávalo na prestiži, ačkoliv myšlenka evropské integrace v tomto období procházela sama o sobě krizí.

Nový vztah k východnímu bloku se poprvé objevil, nejprve jen v matných náznacích, po odchodu Konráda Adenauera z postu spolkového kancléře v roce 1963, kdy jej nahradil Ludwig Erhard⁶¹. Otevřel se prostor k širší diskuzi o východní politice založené na hallsteinově doktríně⁶². Ministr zahraničí Gerhard Schröder⁶³ získal od Erharda větší podporu ve své snaze o zlepšení vztahů s NDR. Jeho záměry byly dobrým začátkem, přesto v tomto období ještě nedošlo k zavržení hallsteinovy doktríny, ani k připuštění možnosti uznání hranic na Odře a Nise.

První změny ve vztazích přinesla až Velká koalice CDU-SPD s kancléřem Kurtem Kiesingerem⁶⁴ v čele. Nová vláda vystoupila

---

⁶⁰ Hanrieder, s. 46.

⁶¹ Erhard, Ludwig (1897-1977) – studoval ekonomii, 1945 profesorem ekonomie v Mnichově, předseda Hospodářské rady americko-britské okupační zóny, 1949 poslancem za CDU, od 1949 ministrem hospodářství do 1963, jeden z tvůrců německého ekonomického zázraku, 1963-1966 spolkovým kancléřem.

⁶² Hallsteinova doktrína - zahraničněpolitická doktrína, která považuje SRN za jedinou reprezentantku německého národa a proto neuznává NDR a jeho politickou reprezentaci.

⁶³ Schröder, Gerhard (1910-1989) – člen CDU, ministrem vnitra (1953-1961), ministrem zahraničí (1961-1966), ministrem obrany (1966-1969).

⁶⁴ Kiesinger, Kurt Georg (1904-1988) – vystudoval práva, člen NSDAP, za války pracoval v rozhlasové propagandě, očištěn denacifikačním soudem, zakládající člen CDU, 1949-1958

s deklarací neplatnosti Mnichovské dohody, s přáním usmíření s Polskem a s ochotou de facto přijmout východoněmecký režim a jeho vládu. Postupně došup k rozmělnění hallsteinovy doktríny v souvislosti s úvahou, že by doktrína neměla být uplatněna na ty země, které neměly svobodnou volbu v uznání buď SRN nebo NDR. Invaze do Československa prokázala neochotu Sovětského svazu připustit jakékoli narušení vlastní zóny vlivu. Zároveň zmenšila možnost, že by mohlo dojít ke znovusjednocení Německa a vyvolala pocit frustrace a rezignace, že šance na spojení obou německých zemí je minimální.

Po vítězství SPD v parlamentních volbách v září 1969 a vytvoření koalice s FDP byla cesta k plnému rozvoji potenciálu východní politiky otevřená. Spolupráce se Sovětským svazem a ostatními východoevropskými zeměmi ale vyvolávala obavy mezi západoevropskými spojenci Německa. Tyto obavy se snažila německá vláda vyvrátit pomocí pečlivého předávání informací o jednáních s východními sousedy svým partnerům na Západě. Nechtěla vyvolat podezření, že těží z měnící se situace mezi Východem a Západem ve svůj prospěch, ale že jí jde o pevné zajištění její politiky mezi západními zeměmi a že jen ve spolupráci s nimi může být její politika úspěšná. Je však nesporné, že i přesto německé počínání vyvolávalo především ve Francii obavu z rostoucí moci Německa a že tento faktor hrál významnou roli při rozhodování francouzských politiků o rozšiřování Evropských společenství o Velkou Británii.⁶⁵ Kalkulovali s tím, že Velká Británie je silným partnerem, kterému se ve spolupráci s Francií podaří v rámci evropských organizací udržet sílicí moc Německa.

Bylo zřejmé, že obměnou prošel i německý pohled na Francii jako spojence. S měnící se rolí USA v Evropě se rovnoměrně zvýšila úloha Francie v otázce německého sjednocení. Navíc se v Německu začal prosazovat názor, že k znovusjednocení může dojít jen v kontextu širšího evropského uspořádání a v tom případě se obecně posilovala role všech

---

poslancem, 1958-1963 premiér zemské vlády Bádenska-Würtemberska, 1966-1969 spolkovým kancléřem.

⁶⁵ Roussel, s. 407.

západoevropských zemí a tedy i Francie. Problémem vzájemných vztahů se stala de Gaullova zahraniční politika. Německá politická scéna odmítala jeho vizi Evropy od Atlantiku až po Ural a to především proto, že v ní šlo hlavně o uspokojení francouzského zájmu: o zmenšení role Spojených států v Evropě spíš než o německé zájmy, pro které byla možnost stažení USA z Evropy z bezpečnostního hlediska neakceptovatelná. Navíc francouzské návrhy v zásadě nepřinášely řešení německé otázky. Tento rozpor mezi německými a francouzskými zájmy byl jen zostřením problému, který se projevoval už za Adenauera. Výběr mezi USA a Francií nutil k rozhodnutí, zda se přiklonit k Spojeným státům i když jejich postoj byl statický a konzervativní anebo k Francii, která byla dynamická a směřovala ke změnám, především ale ve svůj prospěch. Až sovětská invaze do Československa prokázala nemožnost de Gaullovy představy o Evropě a tím zmenšila francouzský vliv na řešení německé otázky a opět se zvýraznil vliv dvou velmocí USA a SSSR, které se ale přikláněly k uchování ve střední Evropě a k vzájemnému odzbrojovacímu jednání.⁶⁶

Francouzská zahraniční politika se odvíjela z představ a názorů prezidenta de Gaulla. Jeho nesouhlas s rozdělením světa, které vycházelo z výsledků druhé světové války, byl patrný ve francouzské snaze o iniciaci změny v mezinárodním uspořádání. Tato změna, pokud by vedla k narušení bipolárního systému USA-SSSR a k vymanění se ostatních z podřízenosti těmto dvou zemím, by mohla napomoci Francii k získání alespoň části její velmocenské pozice a vlivu ve třetím světě jako před 2. světovou válkou.

Zásadní a nejmarkantnější byla tato francouzská snaha v bezpečnostní politice. Prvním pokusem o změnu byl francouzský návrh tříčlenného direktoria NATO, který byl předložen v srpnu 1958 a který zosobňoval francouzské ambice na zlepšení vlastního postavení i na

---

⁶⁶ O francouzsko-německém vztahu Kolodziej, Edward A: French International Policy under de Gaulle and Pompidou. The politics of Grandeur, New York, London 1974, s. 258-300 (dále jen Kolodziej).

změnu celého systému. Návrh směřoval především k rozšíření NATO i na jiné oblasti než Evropu, rozšíření, které by odebralo Severoatlantickému paktu punc protisovětského nástroje a napomohlo by uvolnění mezi Západem a Východem. V rámci tříčlenného vedení (Spojené státy, Velká Británie a Francie) by byla Francie zástupkyní kontinentální Evropy a získala by nejen prestiž vyplývající z tohoto postu, ale také účast na rozhodování o jaderných zbraních a tím nadřazenost nad ostatními zeměmi, které k nim neměly přístup (šlo hlavně o Německo). Francie doufala, že skrze nové vedení by mohla vyvíjet větší tlak na Spojené státy. Stranou však neležely ani její touhy po využití své nové pozice na podporu francouzské politiky v Africe.⁶⁷

K uskutečnění projektu nikdy nedošlo, byl jednoznačně odmítnut Spojenými státy, ale je jasným znamením, kam se chtěla Francie ubírat a proč. Roztržka týkající se role NATO i francouzského postoje k němu se vyhrtila v roce 1966, kdy byl oznámen odchod Francie z vojenských struktur Severoatlantické aliance. Následně na to vypracoval francouzský generál Charles Ailleret⁶⁸ novou strategii „všech azimutů“ zdůrazňující snahu Francie zůstat politicky mimo zónu vlivu Spojených států i Sovětského svazu, upozorňoval na celosvětové zájmy své vlasti, které nemohou být dostatečně prosazovány v rámci organizace jako je NATO, neboť ta je zaměřena především na obranu před Sovětským svazem. Francie však považovala možnost útoku ze strany SSSR za stále se zmenšující riziko, k tomu se přidala i Francií jen těžko snesitelná americká kontrola NATO. Podle kritiků Ailleretova doktrína jednoznačně přeceňovala možnosti francouzských sil a navíc byli přesvědčeni, že de Gaulle počítal s tím, že bezpečnost Francie i Evropy bude nadále zajišťována jadernou rovnováhou mezi velmocemi a že i nadále Francie leží v zóně americké obrany. Zároveň si de Gaulle musel

---

⁶⁷ Podrobněji o francouzském návrhu Bloes, Robert: La „Plan Fouchet“, Bruges 1970, s. 170-185.

⁶⁸ Ailleret, Charles (1907 – 1968) – vstoupil do armády v roce 1926, člen odboje, 1944 zatčen a deportován do Buchenvaldu, brigádním generálem v roce 1956, velitelem vojenského štábu 1962-1968.

uvědomovat, že v takovém bipolárním uspořádání nemohl nikdy vést plně nezávislou politiku.

Vedle bezpečnostní politiky byla charakteristickým prvkem de Gaullovy zahraniční politiky také jeho nová vize východoevropské politiky⁷⁰. Šlo mu v této souvislosti o prokázání možnosti, že i ostatní země kromě velmocí mohou jednat nezávisle. Snažil se využít jak uvolnění v obou blocích tak i uvolnění, které přicházelo mezi oběma bloky. De Gaullova vize Evropy od Atlantiku až po Ural snažící se o nové

Podíl investic jednotlivých zemí do SSSR (v % z celkového objemu investic) ⁶⁹							
	Velká Británie	Japonsko	Itálie	Finsko	Spolková republika Německo	Francie	Spojené státy americké
1969	3 %	2,8 %	2,5 %	2,5 %	2,5 %	2,1 %	0,8 %
1972	2,1 %	3,1 %	1,8 %	2,3 %	3,2 %	2,1 %	2,1 %

uspořádání evropského bezpečnostního systému však stavila na vratkých základech. Mylně předpokládal, že Sovětský svaz umožní v rámci svého bloku takové změny, které by mohly vést k jeho rozpadu a navíc přecenil i vlastní síly a možnosti. Francie nebyla dostatečně silným hráčem, aby donutila Sovětský svaz k vážnějším ústupkům (důkazem byla invaze do Československa), Francie neměla co nabídnout na rozdíl od Německa, které předkládalo možnost definitivního vyřešení východních hranic sovětského bloku a ani francouzský ekonomický potenciál nebyl pro Sovětský svaz nenahraditelný.

Neúspěch de Gaullovy východní politiky zároveň s květnovou krizí roku 1968 na domácí půdě vedl k oslabení francouzské pozice i ke změně její politiky. Došlo jak k zlepšení vztahů s USA (důsledek příchodu nového amerického prezidenta Richarda Nixona) tak k opětovnému sblížení s NATO, především díky přeměně francouzské vojenské strategické doktríny iniciované de Gaullem ke konci roku 1968. Nová

⁶⁹ Eck, Jean-François: Histoire de l'Economie française depuis 1945, Paris 2000, s. 32.

⁷⁰ Jouve s. 147-171.

vojenská doktrína vytvořená generálem Michelem Fourquetem⁷¹ navrhovala místo strategie všech azimutů seznam potencionálních nepřátel, kde figuroval Sovětský svaz a ostatní země východního bloku. Fourquet považoval francouzské jaderné síly především za součást obrany západních zemí a odmítal myšlenku, že nezávislá jaderná síla může zajistit francouzskou neutralitu mezi Východem a Západem. Jeho názor se přikláněl k nové strategii pružné reakce přijaté v rámci NATO, Fourquetův plán byl pragmatickou reakcí na sovětskou invazi do Československa, která prokázala že uvolňování v bipolárním světě nepovede k multipolárnímu uspořádání a také, že Francie nepotřebuje nezávislou vojenskou sílu jako potvrzení své nezávislé diplomacie.

Ve Velké Británii⁷², více než v kterékoli jiné zemi, byly otázky bezpečnostní politiky spojeny s problémy ekonomickými a s měnící se rolí této země na mezinárodní scéně. Velká Británie, ve světě ovládaném dvěma jadernými velmocemi, ztratila svou po staletí udržovanou moc a byla nucena se krok po kroku zbavovat některých závazků, kterým již nebyla schopna dostát. Právě rozpor mezi snahou lpět na zbytcích velmocenského postavení (zahraniční závazky, vlastní rozsáhlý jaderný potenciál nebo role libry jako rezervní měny) a ekonomickou a politickou situací, která neumožňovala udržení dostatečného hospodářského růstu k podpoře těchto plánů, byl charakteristickým prvkem vývoje Velké Británie v 60. letech.⁷³

Bezpečnostní politika byla ovlivněna několika okolnostmi. Rozšíření a modernizace jaderného arzenálu kladla na země vlastníci nukleární zbraně vysoké finanční nároky, které však Spojené království nebylo schopno krýt a stalo se tak závislé na svém silnějším partnerovi -

---

⁷¹ Fourquet, Michel (1914–1992) – účastník odboje za 2. světové války, 1942 utekl do Velké Británie, člen francouzského letectva, 1958 brigádním generálem, zastával řadu funkcí na ministerstvu obrany, 1968-1971 v čele vojenského štábu.

⁷² Zahraníční politika Charlot, Monica: *The Wilson Years*, Paris 1998 (dále jen Charlot); Lloyd, T.O.L *Empire, Welfare, State, Europe: History of the united Kingdom 1906-2001*, New York, Oxford 2002, s. 333-405 (dále jen Lloyd); Hanrieder 202-238; George, Stephen: *An awkward partner. Britain in the European Community*, Oxford 1998, s. 5-41.

⁷³ Podrobněji Lloyd s. 333-366, Charlot s. 31-48.

Spojených státech.⁷⁴ Finanční těžkosti způsobené mimo jiné řadou britských závazků v zahraničí, vedly jak k redukci zámořských základen (Aden, Singapur, Malajsie), tak také k posunu britské obrany směrem k evropské bezpečnosti⁷⁵. Po stažení jednotek ze světa došlo k jejich umístění v Evropě a v Severním Atlantiku.

Britský postoj k détente a k uvolňování lze charakterizovat spíše jako lpění na udržení relativně stabilizované situace na rozdíl od Německa, které se v očích Britů snažilo o překonání rozdělení Západ-Východ, ale tím zároveň ohrožovalo uspořádání v Evropě. Takové jednání by mohlo vést i k roztržičnosti západní Evropy, tedy nejednotě v jejím postoji k východnímu bloku. Londýn nebyl příliš nakloněn ani americko-sovětským jednáním o odzbrojení a to z několika důvodů. Obával se, stejně jako ostatní evropské země, že by to mohlo vést ke stažení amerických jednotek z Evropy a zároveň také k zrušení americké pomoci britskému jadernému programu. Byl zde patrný rozdílný postoj USA jednající jako globální velmoc a chápající Evropu jen jako jednu z oblastí, ve které mají své zájmy a Velké Británie, která se s postupným stahováním svých jednotek a potažmo i zájmů ze světa směrem k Evropě, odklání od postojů USA a při rozhodování pomíjí celosvětové aspekty odzbrojovacích dohod (primární pro Spojené státy) a soustředí se prioritně na vliv na evropské prostředí. Velká Británie se tak stávala evropskou mocností s omezenějším světovým dosahem.

Na tomto stavu se nemalou mírou podílela i ekonomická situace země. V roce 1969 klesla Velká Británie podle HDP na hlavu na 13. místo z nekomunistických evropských zemí, hůře už na tom bylo jen

---

⁷⁴ Tato závislost, co se týká dalších technologických prostředků britské obrany, se projevila např. podpisem Nassauské smlouvy, jejímž prostřednictvím získala Velká Británie 4 ponorky Polaris od USA.

⁷⁵ Po vítězství konzervativní strany v roce 1970 rozhodl nový premiér Edward Heath o udržení základen v Singapuru a v Indickém oceánu, o obnovení smluv s Jihoafrickou republikou, o návratu do Hongkongu a Perského zálivu. Argumentem nového obratu k staré politice byl názor, že britské zájmy jsou stále globální, ačkoli prioritu si udržovaly závazky k NATO. Vyčerpání britských finančních zdrojů díky sporům s odbory o platy a ceny i díky nepokojům v Severním Irsku ale nakonec vedlo i konzervativce k přiznání porážky a s příchodem Labour party k moci po volbách 1974 došlo k definitivní redukci zámořských závazků (aniž by však byla jakkoli narušena britská armáda v Německu).

Španělsko, Itálie, Portugalsko a Irsko. Šlo především o neschopnost britské ekonomiky udržet dostatečný hospodářský růst, o neschopnost zahraniční politiky omezit některé vojenské závazky dříve (vojenské výdaje tvořily v roce 1970 4,9 % HDP) a v neposlední řadě o neúspěch britských politiků prosadit svou zemi do čela evropské hospodářské integrace.⁷⁶ Co bylo příčinou takových postojů? Šlo v první řadě o prioritu politických zájmů před zájmy ekonomickými. To je mimo jiné vidět i na lpění na udržení hodnoty libry, při jejímž prosazování nehrály hlavní roli ekonomické ukazatele, ale politické zájmy, například libra jako symbol mezinárodní prestiže a zároveň libra jako rezervní měna řady států Commonwealthu nebo tlak spojených států na Velkou Británii k podpoře Brettonwoodského systému. Německý historik Wolfram Hanrieder hodnotí situaci těmito slovy: „Vládní měnová politika (...) se nedá vysvětlit jinak, než jako dogmatický tradicionalismus, špatně orientovaný smysl pro zodpovědnost (...) a neutuchající důvěra v britskou velmocenskou roli.“⁷⁷

Ačkoli se Velká Británie postupně během 60. let přibližovala k Evropě, existovala v tomto období řada okolností, které tento postup ovlivňovaly a které měly za následek, že v některých bodech docházelo jen stěží ke shodě⁷⁸. Velká Británie se obávala, že evropská integrace by mohla směřovat proti ní samotné nebo alespoň k narušení rovnováhy velmocí. Navíc sjednocování nutila Velkou Británii k rozhodnutí, zda-li být součástí Evropy a tím ohrozit svou pozici ve světě potažmo svůj postoj ke Spojeným státům (ke kterým si po 2. světové válce vytvořila speciální vztah, neboť dobře pochopila, že Evropa na rozdíl od USA už nemá schopnost ovlivnit světové události) anebo stát mimo Evropu a tím ztratit vliv na evropské záležitosti. Svou roli také hrála otázka zemí

---

⁷⁶ Hanrieder s. 217-219.

⁷⁷ Hanrieder s. 228-229.

⁷⁸ O vztahu Velké Británie k ES *L'adhésion de la Grande-Bretagne aux Communautés européennes I. Seconde candidature 1967-1969, La documentation française. Notes et Etudes Documentaires 19. dubna 1972 č. 3882-3883; L'adhésion de la Grande-Bretagne aux Communautés européennes II. Négociations et conclusions de l'accord 1970-1972, La documentation française. Notes et Etudes Documentaires 4. května 1973, č. 3985-3986.*

Commonwealthu, jejichž přízeň si chtěla Velká Británie uchovat a které se stavily k britské účasti v Evropských společenstvích negativně.

Neméně důležité byly pro Velkou Británii i aspekty týkající se vlastní prestiže. Spojené království se cítilo být vítězem druhé světové války, ve 40. a 50. letech světovou velmocí a nemělo tedy ochotu vzdát se své suverenity ve prospěch evropské integrace. Navíc se v zásadě ani necítilo, historicky nebo kulturně, být součástí Evropy, aby se pro ni vzdalo části své svrchovanosti. Nepředpokládali také, alespoň zpočátku, že by Evropské hospodářské společenství mohlo vyřešit ekonomickou situaci Velké Británie, neboť se jim jejich situace zdála natolik specifická, že mohla být řešena jen samotnými Brity. Během 60. let se řada těchto problémů zásadně oslabila: změnou americké politiky, ekonomickým úspěchem Evropského hospodářského společenství, pomalým uvolňováním vztahů v rámci Commonwealthu, politickým a ekonomickým oslabováním Velké Británie. Oslabila se natolik, že vstup do Evropských společenství se mohl stát jedním z prostředků nového posílení britské pozice, což bylo na počátku 60. let ještě nemyslitelné.

VZTAH DE GAULLE-POMPIDOU A JEJICH EVROPSKÁ POLITIKA

Zásadní změnou přelomu šedesátých a sedmdesátých let byl odchod generála de Gaulla a nové obsazení postu francouzského prezidenta Georgem Pompidouem. Jeho nový přístup k evropské integraci měl natolik významný vliv na události následujících měsíců, že jsem problematice jeho návaznosti na de Gaulla, koncepci zahraniční politiky a vztahu k Evropě věnovala větší pozornost.

Východiskem v otázkách evropské politiky byla pro George Pompidoua gaullistická teorie a praxe mezinárodních vztahů. Pompidou na svého předchůdce navazoval v hlavních pojmech jako jsou národ, politická nezávislost státu nebo rovnováha velmocí. Tyto obecné termíny však dokázal osobitě rozvést. Francouzský historik Thierno Diallo ve své knize „Zahraniční politika George Pompidoua“ uvádí, že do de Gaullovy koncepce zahraničních vztahů Pompidou vnesl „intelektuální podklad, rozměr lyrický, literární a vědecký“⁷⁹. Podle svého dlouholetého přítele senegalského prezidenta Leopolda Sedar Senghora⁸⁰ Pompidou „pokračoval svým způsobem v díle generála de Gaulla a pokoušel se ho pevněji zakotvit ve skutečnosti a v mentalitě“⁸¹. Ať tak či tak, můžeme konstatovat, že Pompidou nebyl jen vykonavatelem de Gaullových představ o světové a úžejí evropské politice. Naopak právě ve svém vztahu vůči Evropě a evropskému sjednocování se odlišná interpretace základních pojmů, společných oběma politikům, projevila nejvýrazněji.

Pompidou se vymyká z řad věrných de Gaullových spolupracovníků, tedy těch, kteří svůj blízký vztah k němu odvozovali především z válečné spolupráce v zahraničním odboji.⁸² Pompidou se

---

⁷⁹ Diallo, Thierno: *La politique étrangère de Georges Pompidou*, Paris 1992, s. 225 (dále jen Diallo).

⁸⁰ Senghor, Leopold Sedar (1906-2001) – prezident Senegalu 1960-1980, spoluautor koncepce „černošství“ jako souhrnu kulturních hodnot černého afrického světa, aktivní přívrženec africké demokracie, v roce 1984 se stal prvním černošským členem Francouzské akademie.

⁸¹ Rozhovor s Leopoldem Sedar Senghorem v Paříži 22. září 1983, in: Diallo s. 233.

⁸² Přímo k vývoji vztahu de Gaulle-Pompidou od roku 1944 až ke Pompidouovu zvolení prezidentem kniha Alexandre, Philippe: *Le duel Pompidou-de Gaulle*, Paris 1970 (dále jen Alexandre); Osobní pohled Pompidoua na dětství, na první setkání s de Gaullem,

však během války v odboji angažoval jen okrajově⁸³ a vzájemná spolupráce se datuje až po návratu de Gaulla do Francie. Pompidou projevil po osvobození Paříže touhu napomoci obnově země a přes své spolužáky a přátele ze studií, kteří se účastnili domácího nebo zahraničního odboje, požádal o místo ve státní administrativě (získal post v de Gaullově premiéřské kanceláři, kde byl pověřen záležitostmi informací a veřejného školství).

S odchodem de Gaulla z úřadu v roce 1946 se i on vzdal své funkce a úspěšně se ucházel o místo zpravodaje Státní rady. Své styky s příznivci de Gaulla však nepřerušil a odměnou mu bylo jmenování na místo generálního tajemníka Nadace Anny de Gaulle.⁸⁴ Až při výkonu této funkce se sblížil s de Gaullem, neboť jejich předchozí setkání nepřesáhla rámec formálních pracovních porad. Postupně se stal významným sympatizantem gaullistického hnutí RPF (Rassemblement du peuple français – Sdružení francouzského lidu), a zastával funkci vedoucího de Gaullovy kanceláře, aniž by však oficiálně do této strany vstoupil. Své postavení odvozoval hlavně od de Gaullovy přízně. Podle svědectví pro sebe neuzurpoval v této době žádnou politickou moc a byl spíše de Gaullovým poradcem. Jeho snaha vyhýbat se politickým bitvám mu získal přízeň všech frakcí, které jej tak nepovažovaly za soupeře, a tuto přízeň pak Pompidou využil i ve své prezidentské kampani, kdy přesvědčivě získal podporu celé gaullistické strany.

---

na události května 1968 a předvolebního období 1968-1969 v jeho pamětech Pompidou, Georges: *Pour rétablir une vérité*, Paris 1982, které o sérii dokumentů z osobní korespondence doplnil Pompidouův syn Claude.

⁸³ Jen příležitostně se podílel na menších akcích (předával letáky, poskytl oblečení, přechovával dočasně židovské přátele apod.), nikdy se však nezúčastnil větších podniků. Jeho postoj k vichystické vládě byl ovlivněn respektem, který měl vůči maršálu Petainovi, jehož aktivity považoval za obranu proti Němcům. Příčiny jeho neangažovanosti lze částečně nalézt v jeho preferencích jasně daného pořádku a řádu. Více k jeho válečné činnosti Roussel, Eric: *Georges Pompidou*, Paris 1984, s. 51-58 (dále jen Roussel).

⁸⁴ Toto místo získal opět přes svého přítele ze studií Jeana Dannedieu de Vabres, kteý z tohoto postu odešel in: Roussel s. 74.

V roce 1953, v touze po změně, využil možnosti nastoupit do Rotschildovy banky⁸⁵, kde se postupně vypracoval do funkce ředitele. Své styky s de Gaullem však neomezil a v těžkém období roku 1958 mu přislíbil svou pomoc. Pozici vedoucího de Gaullovy kanceláře však chápal jen jako dočasnou (trvala 6 měsíců) a stále odmítal angažovat se v politice natrvalo.⁸⁶ Svůj názor změnil až v roce 1962, kdy byl dne 16. dubna 1962 jmenován do čela nové vlády, a kde působil až do července 1968. V jeho příchodu do politiky se projevila de Gaullova snaha zahájit krátce po uzavření Evianských dohod z 8. dubna 1962, řešících francouzsko-alžírský konflikt, novou etapu své vlády. Pompidou byl v této době pro širokou veřejnost v zásadě neznámou osobností, vážnost si získal hlavně v nejvyšších obchodních kruzích a v rámci gaullistického hnutí. Vhodnou osobností se stal především díky dobrému postavení uvnitř strany (ačkoli oficiálně stále členem strany nebyl), pro svou nepolitickou minulost a také pro svou oddanost de Gaullovi, jehož rozhodnutí poslušně vykonával. Levice se však domnívala, že jeho jmenování je útokem proti parlamentu, jehož členem Pompidou nebyl, a tím také snahou upevnit prezidentský režim.⁸⁷

Francouzský historik Eric Roussel charakterizuje spolupráci obou politiků následovně: „Jestliže se generál soustředí na problémy Francie, předseda vlády zasvěcuje většinu svého času problémům Francouzů.“⁸⁸ Je zřejmé, že Pompidou kladl větší důraz na problémy ekonomické, sociální a finanční, které se blíže dotýkaly běžných starostí Francouzů, než de Gaulle zaujatý spíše velmocenskými ambicemi Francie. Pompidouovy představy o politických cílech a možnostech Francie se projevily i během výkonu jeho prezidentské funkce.

---

⁸⁵ Post získal díky přímuvě René Fillona, pokladníka RPF a zároveň prokuristy u Rotschildů. Fillon toto místo zajistil Pompidouovi odměnou za jeho podporu Fillonovy kandidatury na post senátora za Súdán viz: Roussel s. 86.

⁸⁶ Krátce se pak angažoval ještě v roce 1961, kdy jej de Gaulle využil pro tajná jednání s Alžírany, během nichž došlo k dohodě o otevření oficiálních jednání Francie – Alžír o řešení konfliktu. Roussel s 117-119.

⁸⁷ Debbasch s. 9, Limagne, Pierre: La Ve république de Charles de Gaulle et Georges Pompidou, Paris 1978, s. 158 (dále jen Limagne).

⁸⁸ Cit in: Roussel s. 156.

Svou pozici Pompidou si neustále posiloval a od roku 1964 o něm někteří začali uvažovat jako o de Gaullově nástupci. Pompidouův vzestup však musel dříve či později vyvolat de Gaullovu nevoli zesílenou právě jeho vlastním oslabením (výhra až v druhém kole prezidentských voleb 1965 jasně prokázala ztrátu pozic a to hlavně mezi mladými lidmi) a situace se definitivně vyhrotila během květnové krize 1968. Tu Pompidou přestál se ctí, pro svou nepřítomnost v prvních dnech nebyl spojován s nejbrutálnějšími zásahy proti stávkujícím a navíc jako jeden z mála měl jasnou koncepci řešení krizové situace. Právě on byl považován za ústřední postavu, která pro stranu dokázala v červnových volbách 1968 získat vítězství. Jeho příliš silná pozice však byla hrozbou a de Gaulle si jako svého nového premiéra vybral Couve de Murville.⁸⁹

Přestože byl Pompidou de Gaullovým rozhodnutím, je nutné přiznat, že ve veřejných prohlášeních týkajících se vzájemného vztahu udržoval vždy korektní postoj. Neuchýlil se k de Gaullově kritice ani poté, kdy Pompidou vykonával už jen svůj poslanecký mandát (zvolen 1966 poslancem za Cantal), a na jejich vztahu se hluboce podepsala politická aféra vraždy jednoho z osobních strážců Alaina Delona⁹⁰. Je pochopitelné, že Pompidou se ostré kritiky střežil, chtěl-li si uchovat naději politické přízně gaullistů při své další politické kariéře. Proto také v kampani před referendem o otázkách změn týkajících se Senátu a regionalizace Francie stál jasně na straně de Gaulla, přestože ve vítězství v referendu nevěřil. Po neúspěchu referenda, s nímž de Gaulle spojil své setrvání ve vládě, podal první prezident V. republiky demisi a

---

⁸⁹ Maurice Couve de Murville (1907-1999) – právník, od 1932 finanční inspektor, ze své funkce odvolán vichistickým režimem, účastník zahraničního odboje a blízký spolupracovník de Gaulla, velvyslanec v Římě (1945), Káhiře (1950-1954), Washingtonu (1955) a Bonnu (1956), od roku 1958 ministr zahraničí V. republiky, v roce 1968 krátce zastával funkci ministra financí, poté byl jmenován premiérem, tuto funkci vykonával až do odchodu de Gaulla z politiky. V roce 1973 byl zvolen poslancem za Paříž a od roku 1986 byl senátorem za Paříže.

⁹⁰ Tzv. aféra Markovič – případ vraždy Delonova osobního strážce Markoviče byl zřejmě zneužit proti Pompidouovi, neboť do aféry byla zapletena jeho žena, která se údajně účastnila pochybných večírků s Markovičem a ostatními aktéry případu. Pompidou považoval za organizátory celé akce zapřísáhlé zastávce de Gaulla René Capitant a Couve de Murville. Když v této věci Pompidou požádal de Gaulla o pomoc, nikdy se mu nedostalo z jeho strany podpory, podrobněji o aféře Roussel s. 184-199.

hned následujícího dne 29. dubna 1969 předložil svou prezidentskou kandidaturu Georges Pompidou. Ještě tentýž den mu vyjádřilo podporu politické vedení UDR (Union des Démocrates pour la République – Demokratická unie pro republiku). Koordinace vyhlášení prezidentské kandidatury i schválení podpory gaullistů (inspirované asi 50 členy strany, všichni byli úzce propojeni s Pompidouem) jasně ukazuje na připravenost celé akce. Situaci také částečně napomohl postoj de Gaulla, který neurčil svého nástupce, ale zároveň se tak nikdo nemohl přímo opírat o jeho výlučnou přízeň⁹¹. Pompidou za slib vstřícnějšího postoje k evropské politice na svou stranu dokázal získat také nezávislé republikány (Les républicains indépendants v čele s Valéry Giscard d'Estaingem⁹²) a část poslanců centra (v červenci 1969 vytvořena skupina „Centrum a moderní demokracie“, jejími členy např. Jacques Duhamel⁹³ nebo Joseph Fontanet⁹⁴).

V prezidentské kampani⁹⁵ nešlo jen o střet dvou nejvážnějších kandidátů George Pompidoua jako zástupce pravice a Alaina Pohera, předsedy Senátu a kandidáta levice, ale také o souboj mezi dvěma způsoby výkladu francouzské ústavy. Poher chápal prezidentskou funkci jako arbiterskou, nevyužívající všech pravomocí, které mu ústava poskytuje, a směřoval k posílení funkce parlamentu. Pompidou se na druhou stranu snažil o zachování gaullistické tradice vedení státu a

---

⁹¹ V dopise Pompidouovi z 30. dubna 1969 se de Gaulle na toto téma vyjadřuje následovně: „...zajisté jste přesvědčen, že podporuji vaši kandidaturu. Ano, podporuji ji.“ Ale dál se v dopise také vyjadřuje: „Je samozřejmé, že v průběhu kampaně, s vědomím všech možných souvislostí, se nebudu žádným způsobem vyjadřovat.“ in: Pompidou, Georges: Pour rétablir une vérité, Paris 1982, s. 287.

⁹² Valéry Giscard d'Estaing (1926) – aktivní účastník 2. světové války (získal válečný kříž), vystudoval Vysokou školu správních věd, zvolen 1956 poslancem, byl ministrem financí a ekonomických záležitostí v letech 1961-1974, prezidentem francouzské republiky 1974-1981, poté se angažoval v regionálních institucích a v Evropském společenství (evropským poslancem 1989-1993, od r. 1997 prezidentem Rady obcí a regionů Evropy, od 2001 předsedal Evropskému konventu).

⁹³ Duhamel, Jacques (1924-1977) – poslancem od roku 1962 za několik stran politického centra, předsedou strany Centrum a moderní demokracie „Centre et démocratie moderne“ od 1969, 1969-1971 ministr zemědělství, 1971-1973 ministr kultury.

⁹⁴ Fontanet, Joseph (1921-1980) – poslancem od 1952, ministr zdravotnictví 1962-1968, ministr práce 1969-1972, ministr školství 1972-1974.

⁹⁵ Podrobněji o prezidentské kampani Jean Ferniot: 8 h 15. De de Gaulle a Pompidou, Paris 1972, s. 161-200, Debbasch s. 19-25, Roussel s. 309-325, Limagne s. 317-321, Burnier, Michel-Antoine a kol.: La chute du général, Paris 1969, s.12-112.

institucí a prosazoval silný prezidentský systém. Oba potřebovali získat i hlasy voličů středu a v tomto smyslu pak Pompidou mluvil o tzv. „rozšíření většiny“, Poher používal termín „smíření“. Nakonec zřejmě středové voliče dokázal přesvědčit lépe Pompidou a ústupky v evropské politice a příslib demokratizace médií mu přinesly tolik potřebné hlasy. Navíc za ním stála přece jen pevnější pravicová strana UDR, mající také většinu v parlamentu, oproti několika levicovým proudům, které svou nejednotností umožnily pravici vítězství. Pompidou byl ve 2. kole prezidentských voleb dne 16. června 1969 zvolen se ziskem 57,58 % hlasů vůči 42,41 % Alaina Pohera.⁹⁶

Francouzský politický systém V. Republiky je nastaven tak, že hlavní roli v zahraniční politice hraje prezident, který je od roku 1965 volen ve všeobecných volbách na sedm let. Prezident si pak sestavuje vládu a jmenuje svého předsedu vlády. Ten se zabývá spíše domácími záležitostmi. Prezident si v tomto politickém systému uchovává velké pravomoce, mezi něž patří např. možnost předložit jakoukoli otázku v referendu nebo může kdykoli měnit sestavu vlády, aniž by k tomu potřeboval souhlas Parlamentu.

Třemi základními pojmy de Gaullovy zahraniční politiky byl národ, politická nezávislost a rovnováha velmocí. De Gaulle si kladl tyto otázky: „Co je realitou v Evropě? Jaké jsou pilíře, na kterých se dá stavět? Ve skutečnosti to jsou státy, které jsou samozřejmě vzájemně odlišné, mají každý svou duši, svou historii a svůj jazyk, svá neštěstí, svou slávu a své ambice, ale státy, které jediné mají právo nařizovat a jediné mají moc, aby byly poslouchány.“⁹⁷ Státy jsou v de Gaullově pojetí jen organizované národy, které existují už několik století a jsou tedy historickou skutečností („Národy, to je to, co existuje“)⁹⁸, ze které je

---

⁹⁶ Podrobněji k období let 1962-1969: Roussel s. 127-325, Ferniot, Alexandre, Limagne s. 157-316.

⁹⁷ Tisková konference de Gaulla 5. září 1960, citováno in: Cousté, Pierre-Bernard, Visine, François: Pompidou et l'Europe, Paris 1974, s. 29-30 (dále jen Cousté, Visine).

⁹⁸ „Národy, to je to, co existuje. To nejsou entity, které by mohly jen tak zmizet. Není možné je zničit.“ Projev z 10. června 1965 v Paříži, citováno in: Jouve s. 42.

nutné vyjít při dalším organizování Evropy. Právě dlouhá historická zkušenost národa mu dává právo na existenci, a tak si zaslouží dále hrát svou roli. De Gaulle říká: „Já, já jsem jen člověk, který prochází [dějinami], ale Francie, ta zůstává a zůstane.“⁹⁹ Národ-stát může svou roli plně uspokojit jen v případě, že budou dodrženy dvě základní podmínky: legitimita státu, tudíž podpora vlastního národa státnímu uspořádání, a suverenita státu, která v žádném případě nesmí být omezována. Jen za takových okolností je stát schopen zajistit svému národu ty nejlepší životní podmínky a takové postavení, které si stát-národ zaslouží.

Snaha o politickou nezávislost se ale nemusí nutně vylučovat s určitou mírou spolupráce s ostatními zeměmi. Právě naopak může vést k vylepšení pozice jednotlivých států, ale jen v tom případě, jestliže je dobrovolná, tudíž založená na shodě všech členů. Taková spolupráce má vést k vytvoření „Europe des peuples et des Etats“ – „Evropy národů a států“.¹⁰⁰ Je tak zřejmé, že politická nezávislost státu je nejen podmínkou spolupráce, její nedostatek by zemi vedl k závislosti a ona by se stala jen figurkou na šachovnici dvou supervelmocí a jejich vzájemné hry o moc. Zároveň je politická nezávislost i výsledkem takové spolupráce, neboť ta posiluje pozici národa právě vůči supervelmocím, ale i obecně vůči ostatním státům.

Na poli mezinárodních vztahů byla de Gaullova politika založena na principech nezávislosti jednotlivých států, nevměšování a rovnosti. Odmítal světové uspořádání jen jako dohodu mezi dvěma supervelmocemi, ale hledal cestu ke světové vyváženosti, k níž právě spolupráce evropských zemí měla vést. Podle francouzských historiků Pierra-Bernarda Coustého a Françoise Visina „nezávislá Evropa se

---

⁹⁹ Projev z 8. října 1960 v Bonneville, citováno in: Jouve s. 44.

¹⁰⁰ Podle Edmonda Jouva de Gaulle nikdy nepoužil pojmu „Europe des patries“ – „Evropa vlastí“, s výjimkou těch případů, kdy odmítal autorství tohoto termínu. Vlast pro něj byla pojmem především citového rázu. Viz Jouve s. 46, 49.

neměla stát třetí silou mezi Východem a Západem, ale hlavním garantem světové rovnováhy“¹⁰¹.

Georges Pompidou, ačkoli zastánce stejných politických myšlenek, na jejich základě dospěl k částečně odlišnému hodnocení mezinárodní situace a k rozdílnému stanovení hlavních cílů Francie. Je zřejmé, že se mezinárodní situace během prezidentského období George Pompidoua lišila od předchozích let a tudíž nutně vedla k přizpůsobení politického myšlení novým podmínkám. Zároveň se však většina historiků shoduje, že příčinou posunu francouzské politiky byl především realistický postoj nového prezidenta.

Kořeny realistického vidění světa i problémů pramení z Pompidouova rodinného zázemí a jeho výchovy. Georges Pompidou pocházel z učitelského prostředí. Jeho otec Léon byl prvním z rodiny, zabývající se zemědělstvím, kdo získal vyšší vzdělání. Postupně se stal učitelem 1. stupně, 2. stupně a těsně před válkou se připravoval na zkoušky pro výuku na střední škole. Svému synovi předal především vědomí dvou konzervativních hodnot - pudy a práce, dvou základních prvků myšlení venkovanů - zemědělců. Zároveň mu však vštípil neustálou snahu zlepšovat se a postupovat pomalu kupředu, stejně jako tak činil on ve své učitelské kariéře. Tradice III. republiky měly vliv i na vzdělání Pompidoua - byly mu vštípeny hodnoty jako stát, řád, rodina, povinnost vůči vlasti i společnosti. Původ a vzdělání jej postupně dovedly k poznání specifity jednotlivých historických jevů a že právě jen reálné hodnocení těchto historických jevů a stavu věci může vést k pochopení a k nalezení řešení.¹⁰² Jeho realismus byl na druhou stranu doprovázen i obavou z omylu, tedy obavou z neúplného pochopení skutečnosti a z možnosti nevhodného postupu. Proto vždy ve své politické praxi postupoval opatrně, po menších krocích, nepouštěl se do

---

¹⁰¹ Cousté, Visine s. 78.

¹⁰² Podrobněji viz Rials, Stéphane: Les idées politiques du Président Georges Pompidou, Paris 1974, s. 33-64 (dále jen Rials).

předem prohraných bitev a nepodporoval velké projekty jak v domácí, tak ani evropské politice.¹⁰³

De Gaulle byl přesvědčen o přetrvávající velikosti Francie i jejího velmocenského postavení. Tento nárok odvozoval z několika kategorií jako historický význam země, její kulturní přínos, politický systém, ekonomická síla, demografické hledisko, geografie, koloniální zázemí. Ze stejných důvodů nárokoval také pro Francii předním místo v rámci evropské integrace. Už v roce 1948 řekl na toto téma: „V organizované Evropě by mělo první místo připadnout Francii pro její geografickou polohu, její historickou tradici, její vzor, její přátelské vazby.“¹⁰⁴

Pompidou se ale k velmocenské pozici stavěl daleko rezervovaněji. Ctil sice kulturní hodnoty a historický význam Francie, domníval se však, že to k nároku na přední pozici ve světě nestačí. Jestliže de Gaullovým politickým cílem byla velikost Francie, u Pompidoua bychom mohli jako jeho hlavní politické motto označit snahu po ekonomické prosperitě. „Aby Francie mohla v této věci převzít svůj díl, který jí nabízí historie a geografická poloha (a aby potvrdila svou osobitost a sehrála svou roli ve službě míru), je třeba, aby byla národem moderním a jistým si sám sebou. Naše mezinárodní autorita nezáleží jen na naší ochotě, ale na našich vlastních technických a ekonomických schopnostech a na naší stabilitě politické i sociální.“¹⁰⁵ Až ekonomická síla Francie tedy dává naději na významnější pozici na mezinárodní scéně. Pompidou byl ale příliš dobře obeznámen s hospodářskou situací země, jak ze svého působení u Rotschildů, tak také z premiérských let,

---

¹⁰³ Pompidou nebyl příliš angažovaným zastáncem velkého sociálního projektu svého prvního premiéra Jacques Chaban-Delmase „Nouvelle société“ – „Nová společnost“, který byl reakcí na sociální teorii Michela Croziera používající termín „société bloqué“ – „zablokovaná společnost“. V premiérově projektu mělo jít především o lepší informovanost občanů, decentralizaci, zlepšení sociálních vztahů, pracovních podmínek některých sociálních kategorií apod. Podrobněji viz Teyssie, Arnaud: *La V. République 1958-1995 de Gaulle à Chirac*, Paris 1997, s. 178-183 (dále jen Teyssie).

¹⁰⁴ *Le Rassemblement* 31. července 1948, cit. in: Jouve s. 92.

¹⁰⁵ Projev G. Pompidoua před parlamentem dne 25. června 1969 in: *L'Année politique, économique, sociale et diplomatique en France 1969*, Paris 1970, s. 402 (dále jen *L'Année 1969*).

než aby považoval situaci v ekonomice za natolik slibnou, aby se od ní dalo odvozovat velmocenské postavení.¹⁰⁶

Pompidouův střídmejší a realističtější stanovisko k možnostem Francie se také odrazilo v jeho veřejných projevech zbavených nadnesených formulací, v jeho stylu, který byl jednodušší a také přímější. Oproti postavě de Gaulla, vnímaného jako symbol, ikona, vystupoval Pompidou jako politik přirozeněji a vstřícněji vůči obyčejným Francouzům. Můžeme se také setkat s názory, že Pompidou se od de Gaulla neliší ani tak politickou koncepcí jako stylem jejího prosazování¹⁰⁷. Pompidou měl odpor k diplomatickým senzacím a střetům a jednoznačně dával přednost vyjednávání.

Pozitivnější přístup George Pompidoua k evropské otázce byl veden vědomím, že evropská integrace je nezbytností jak ekonomickou, tak také politickou. Období poválečných ekonomických dějin mezi lety 1945-1973, které byl ekonomy nazýváno jako „Trente glorieuses“ – „30 slavných let“ a označuje etapu třicetiletého ekonomického růstu ukončeného měnovou krizí 1971 a ropným šokem v roce 1973. Toto období se dá rozdělit na etapu poválečné obnovy až do roku 1959, kdy Francie vstoupila do EHS, a následný vývoj spojený především s otevřením evropských i světových trhů. Hlavní hnací silou francouzského hospodářství v období let 1959-1973 je tedy zahraniční obchod, na němž se podílí významnou měrou vývoz zemědělských a potravinářských produktů. Pro udržení vysoké úrovně zemědělské výroby a pro ochranu jejího vývozu podporoval Pompidou definitivní řešení finančních otázek společné zemědělské politiky. Zároveň bylo toto období charakteristické i vysokými investicemi ze zahraničí oceňujícími politickou stabilitu země a vysoký růst HDP.

---

¹⁰⁶ Celou svou politickou kariéru se snažil o ekonomický, průmyslový a technický rozvoj Francie. Trvale dával důraz na tzv. „l'aménagement du territoire“ – územní úpravy, které měly vést k podpoře průmyslu. Jednalo se o výstavbu silnic a dálnic, vytváření průmyslových zón kolem velkých měst apod. Hlavní projekty územních změn byly realizovány především v 60. a 70. letech. Více viz Roussel kapitola 22, s. 437-453, Martinet, Gilles: Le système Pompidou, Paris 1973, s. 17-51.

Během 60. let se však objevily i destabilizující prvky. Nejvýznamnější byl problém inflace způsobený velkým množstvím peněz v oběhu, jehož příčinou byla vysoká podpora bydlení, rozsáhlé investice a rozsáhlý systém sociálních dávek. To vše vedlo k znejistění na měnovém trhu oslabeném zároveň častými spekulacemi na jednotlivé měny. Pompidou pochopil, že daleko efektivnější ochranou měnového trhu a stability ekonomického prostředí dosáhne Francie skrze spolupráci s ostatními zeměmi ES. Navíc situace se pro Francii stala vážnější po politické krizi roku 1968, která vedla k silnému odlivu zahraničních deviz. Tato situace byla částečně vyřešena až devalvací franku v srpnu 1969. Pompidou na půdě ES podporoval tzv. Barreův plán na podporu měnové stability a vzájemné solidarity mezi jednotlivými členy a na haagské konferenci podpořil pokračování směrem k ekonomické a měnové unii, která však v souvislosti s krizí roku 1973 nemohla být uvedena v život.¹⁰⁸

Příčiny otevřenějšího vztahu Pompidoua k evropské otázce měly své kořeny také v politické sféře. Na domácím poli byla rozhodujícím vlivem ke vstřícnějšímu postoji k evropské integraci dohoda uzavřená před prezidentskými volbami 1969 mezi pravicovým kandidátem Pompidouem a nezávislými radikály Valéry Giscard d'Estainga. Posledně jmenovaní přislíbili svou volební podporu a za odměnu žádali nejen vládní posty, ale také nový přístup k otázkám spolupráce v rámci ES. Pompidou tak přijal nové heslo pro volební kampaň „Ouverture et continuité“ – „Otevřenost a kontinuita“: kontinuita měla poukázat na stabilitu politických institucí V. republiky a na snahu nového prezidenta navázat na de Gaullovy zahraničněpolitické myšlenky¹⁰⁹. Otevřenost nové vlády se dala vykládat jak v otevřenosti vůči stranám pravého středu, tak v otevřenosti v otázkách zahraniční politiky, která se

---

¹⁰⁷ Viz Rials s. 125.

¹⁰⁸ O ekonomické situaci více viz Teulon, Frédéric: *Croissance, crises et développement*, Paris 1998 a Eck, Jean-François: *Histoire de l'économie française depuis 1945*, Paris 2004.

¹⁰⁹ V dopise de Gaullovi z 28. dubna 1969 se Pompidou zavazuje: „Mohu vás ujistit, že pokud vyhrají [volby], že žádný ze zásadních směrů, které jste vytýčil především v zahraniční a bezpečnostní politice, nebude z mé strany odmítnut.“ in: Pompidou, Georges: *Pour rétablir une vérité*, Paris 1982, s. 286.

projevila jak iniciativami v evropských institucích, tak také alespoň zpočátku vstřícným postojem ke Spojeným státům americkým.

Významným prvkem pro utváření Pompidouovy zahraniční politiky byl i vztah s nejdůležitějším evropským partnerem Francie – Německem. Vzájemnému vztahu prospěl odchod generála de Gaulla, který v očích Němců příliš brzdil evropskou spolupráci. Zároveň došlo k vytvoření vyrovnanějšího poměru mezi oběma zeměmi, na jedné straně díky realistickému postoji Pompidoua a na druhé straně díky sebevědomějšímu postavení Německa povzbuzeného jak vlastním ekonomickým úspěchem (svědčí o tom např. zhodnocení marky v říjnu 1969), tak i politickými úspěchy především na poli „détente“. Pompidou viděl v rostoucí ekonomické a politické síle Německa hrozbu pro pozici Francie. Podle Michela Joberta¹¹⁰ pozdějšího ministra zahraničí v letech 1973-1974 se prý dokonce vyjádřil v tomto smyslu: „Je třeba, aby byli Němci taktní, neboť není třeba příliš dlouho hledat, aby Francouzi znovu našli svou starou averzi [vůči Německu]...“.¹¹¹ Obával se nejen možného znovusjednocení Německa v souvislosti s jednáním mezi Spolkovou republikou Německo a Německou demokratickou republikou, ale také možnosti německé neutrality nebo dalšího růstu německého nacionalismu. Východiskem ze situace mu byla jednak už několikrát zmiňovaná podpora ekonomického růstu Francie a jednak snaha o vyvážení rostoucí síly Německa prostřednictvím podpory vstupu Velké Británie do Evropského společenství nebo podpory rodící se Evropské politické spolupráce, v obou případech tedy prostředky spojené s evropskou integrací.¹¹²

Třetím bodem, ovlivňujícím vstřícnější postoj k evropské otázce, byl samotný vývoj v rámci Evropských společenství. Koncem roku 1969

---

¹¹⁰ Jobert, Michel (1921-2002) - vystudoval Vysokou školu správních věd, v roce 1963 začal pracovat v Pompidouově kanceláři, v prezidentském kabinetu působil jako poradce pro zahraniční záležitosti. Francouzským ministrem zahraničí v letech 1973-1974.

¹¹¹ Cit in: Jobert, Michel: *Mémoires d'avenir*, Paris 1974, s. 65-66.

¹¹² De La Gorce, Paul-Marie: *Le président Pompidou et l'Europe*, s. 65 in: Rideau, Joel, Torrelli, Pierre, Chevalier, Roger-Michel: *La France et les Communautés Européennes*, Paris 1975, s. 63-76.

mělo vypršet přechodné období pravidel společného zemědělského trhu a od roku 1970 mělo dojít k definitivnímu uspořádání finančních otázek Společenství. Francie se obávala, že ostatní členové budou blokovat toto řešení, aby konečně prosadili vstup Velké Británie do ES. Takový neúspěch si hned na počátku svého volebního období Pompidou nemohl dovolit, a tak byl ochoten v mnohém ustoupit.

Základním stavebním kamenem nové Evropy byl stát-národ. Podle Pompidoua se každý stát snaží uchovat si svou vlastní nezávislost, a proto se jako výsledek vzájemné spolupráce nemůže prosadit nic jiného než konfederace států. „O jakou jinou Evropu se tedy může jednat, než o Evropu seskupující suverénní státy, které dobrovolně akceptují zmenšení překážek, které je oddělují, postupnou harmonizaci svých zemědělských, měnových, průmyslových, sociálních politik, aby se dosáhlo reálně, tzn. opatrně a postupně, unie, která, jen dostatečně zakotvená ve skutečnosti a v myslích, by mohla mít svou vlastní politiku, svou vlastní nezávislost, svou vlastní roli ve světě? Evropa by se měla tvořit s respektem k osobitosti jednotlivých států, které ji tvoří...“.¹¹³ A jinde přímo říká: „Jedná se podle mě o vytvoření konfederace států. Nejde o to, aby se tyto státy zřekly svých výsad ve prospěch společných orgánů. Jedná se v rámci jednoty o udržení národních rozmanitostí.“¹¹⁴

Konkrétní uvedení ideje konfederace v praxi se projevilo v první řadě ve snaze francouzského prezidenta bránit francouzské zájmy. Mezi nimi si přední místo udržovala problematika společného zemědělského trhu, Pompidou se ale na rozdíl od svého předchůdce při jejich prosazování vyhýbal razantnějším prostředkům (v kontrastu např. k de Gaullově politice „prázdné židle“ 1965).

Mezi jiným také kladl důraz na dobrovolnou účast všech zemí v dalším procesu evropské integrace. V této souvislosti mluvil o tzv.

---

¹¹³ Projev G. Pompidoua ve Štrasburku dne 22. června 1970, in: L'Année 1970, Paris 1971, s. 423.

¹¹⁴ Cousté, Visine s. 32.

„společné politické vůli“: „ Pevně věřím, že je třeba mít společnou politickou vůli... Jestliže existuje tato společná politická vůle, v ten okamžik může vzniknout společná akce a pro její vznik vytvoříme vhodné nástroje... Ale já nevěřím, že vytvořením těchto nástrojů můžeme dospět k společné vůli. Nástroje přichází bez obtíží, zcela přirozeně, jestliže společná vůle existuje.“¹¹⁵ Odrazem udržení této společné vůle byla v praxi snaha o zachování jednohlasného rozhodování v Radě ministrů, odmítání svěřit Komisi záležitosti, které jí nebyly předány Římskými smlouvami (neúčast na politických konzultacích o zahraniční politice) nebo neochota posílit pravomoci Evropského parlamentu.

Další Pompidouova představa o budoucnosti Evropy vychází z myšlenky politické nezávislosti. I přes ústup z velmocenských pozic se nový prezident nepřipojil k žádné velmoci (USA nebo SSSR), ale hledal rovnováhu mezi nimi. Tu našel v udržení tzv. „l'Europe européenne“ – „Evropy evropské“, myšlenky, kterou prosazoval už jeho předchůdce. De Gaulle prohlásil: „Evropa evropská znamená, že Evropa existuje sama o sobě a sama pro sebe, jinak řečeno, že uprostřed světa vede svou vlastní politiku.“¹¹⁶ Pompidou se o pár let později vyjádřil následovně: „Francie,..., je rozhodně proti politice bloků a vidí dnes ve své národní nezávislosti, stejně jako jednoho dne v Evropě evropské, tzn. nezávislé, základní faktor bezpečnosti v této části světa.“¹¹⁷

V konkrétní podobě se snaha o vlastní evropskou politiku projevila především ve vztahu k USA. Protože USA byly zemí, která nejvíce v mezinárodní politice ovlivňovala pozici Francie, „nezávislá Evropa se definuje hlavně ve vztahu ke Spojeným státům americkým“¹¹⁸, řekl Georges Pompidou. Zpočátku se vztah mezi Nixonem a Pompidouem

---

¹¹⁵ Rozhovor s G. Pompidouem pro nizozemskou televizi 10. června 1972 in: *La politique étrangère* 1. semestre 1972, Paris 1972, s. 200.

¹¹⁶ Tisková konference z 23. července 1964, cit. in: Couve, Visine s. 53.

¹¹⁷ Přípitek Pompidoua v Bonnu na večeri pořádané německým kancléřem Kiesingerem 8. září 1969, in: *La politique étrangère* 2. semestre 1969, Paris 1970, s. 66.

¹¹⁸ Rozhovor Pompidoua pro italský týdeník „Epoca“ z 9. února 1972, in: *La politique étrangère* 1. semestre 1972, Paris 1972, s. 98.

vyvíjel pozitivně a byl stvrzen vzájemnými oficiálními návštěvami. Postupem času, především v souvislosti s politikou Nixonova poradce pro národní bezpečnost Henryho Kissingera¹¹⁹, byl vztah narušován (jak ve sféře politické, tak v oblasti měnové stability) a vyvrcholil v roce 1973 krizí v souvislosti s americkým návrhem „Roku Evropy“¹²⁰. Jedním z prostředků udržení evropské nezávislosti měla být i Evropská politická spolupráce, v jejímž rámci mělo docházet ke koordinaci zahraniční politiky států EHS. Zásadním krokem při hledání vlastního místa v mezinárodních vztazích bylo schválení Deklarace o evropské identitě (1973).

Třetí představa o Evropě – „Evropě rovnovážné“ – „l'Europe des équilibres“ se odvíjela od myšlenky rovnováhy velmocí. Při hledání vyváženosti mezi Západem a Východem se de Gaulle chtěl opřít o tolik vysněnou velmocenskou pozici Francie a jejím prostřednictvím napomoci stabilnější situaci v Evropě. Francouzská détente (signalizována např. návštěvou de Gaulla v SSSR, Polsku nebo Rumunsku) ale nedokázala zabránit sovětské invazi do Československa. Pompidou pochopil, že Francie sama o sobě nemá dostatečnou kapacitu stát se jedním z největších hráčů na mezinárodním poli, a obrátil se proto k Evropě jako prostředku k posílení francouzské pozice ve světě. „Majíce svou vlastní osobnost, žárlivě střežící svou identitu, ale připravenou široce rozvíjet své vztahy s třetími zeměmi, vždy ochotno napomoci uvolnění mezi národy celé Evropy,..., Evropské společenství umožní lepší světovou rovnováhu do té míry, že navrátí západní Evropě váhu a roli, které jsou podloženy minulostí a schopnostmi národů, které ji [Evropu] tvoří.“¹²¹ Rovnováha byla v jeho pojetí nejen rovnováhou a stabilitou

---

¹¹⁹ Kissinger, Henry (1923) – narodil se v Německu, do USA přišel v roce 1938, profesor politologie na Harvardu, politický poradce R. Nixona, po Nixonově zvolení prezidentem poradce pro národní bezpečnost, v čele Rady národní bezpečnosti 1969-1975, státním tajemníkem 1973-1977.

¹²⁰ O americkém návrhu Roku Evropy i o Kissingerově názoru na euroatlantický vztah in: Kissinger, Henry: *Bouřlivé roky*, Praha 2004, s. 126-186.

¹²¹ Projev Pompidoua na večeři pořádané na jeho počest západoněmeckou vládou na zámku Ernich 6. července 1971, in: *La politique étrangère* 2. semestre 1971, Paris 1972, s. 59.

mezinárodní scény, ale především rovnováhou mezi jednotlivými národy, které by si měly být rovny. V praxi se sám snažil o rozšíření spolupráce s komunistickými zeměmi (návštěva v SSSR 6.-13. října 1970, Brežněvova návštěva Francie 25.-30. října 1971), s ostatními zeměmi západní, jižní a severní Evropy (podpora připojení Španělska k ES) a již tradičně podporoval africké a arabské země.

PŘÍPRAVA NA HAAGSKOU KONFERENCI

Král je mrtev, ať žije král! Georges Pompidou byl do svého úřadu zvolen 15. června 1969 v druhém kole prezidentských voleb. Svou předvolební kampaň postavil především na řešení vnitřních ekonomických a sociálních obtíží země, přičemž otázky zahraniční politiky hrály víceméně vedlejší roli. Přesto jedno z prvních zásadních rozhodnutí, které spatřilo světlo světa, mělo vést k překonání krize trvající na poli evropské integrace.

Jednou z příčin Pompidouova vstřícnějšího postoje k evropským otázkám byla i předvolební spolupráce se stranou Nezávislých republikánů Valery Giscard d'Estainga a Duhamelovou stranou Centra a moderní demokracie. Už během předvolební kampaně bylo možné vyslechnout některé relativně otevřené formulace týkající se zahraničních záležitostí. Například 6. června v Mulhouse na téma rozšíření Evropských společenství Pompidou řekl: „Považujeme toto rozšíření za žádoucí, ale pod podmínkou, že kandidáti budou respektovat pravidla klubu, do kterého chtějí vstoupit.“¹²² Evidentní byla jistá opatrnost, snad jako v každé předvolební kampani byla volena taková slova, která nechávala prostor k více výkladům. I proto bylo očekávání v zahraničí také velmi opatrné.

Nová vláda sestavená premiérem Jean Chaban-Delmasem¹²³ byla Pompidouovi představena 23. června 1969. Do čela zahraničního úřadu byl vybrán Maurice Schumann¹²⁴, proevropsky orientovaný politik. Během přebírání svého úřadu od Michela Debrého řekl: „Je znám můj

---

¹²² La politique étrangere de la France. Textes et documents. 1er semestre 1969, Documentation francaise 1969, s. 31 (dále jen La politique étrangere).

¹²³ Chaban-Delmas, Jacques (1915-2000) – vystudoval právo, politologii, účast v odboji, v roce 1944 brigádní generál, poslanec za Gironde 1946-1997, starosta Bordeaux 1947-1995, řada ministerských postů, premiérem 1969-1972.

¹²⁴ Schumann, Maurice (1911-1998) – studium filozofie, novinář v časopisech: „Temps présent“ „La vie intellectuelle“, 1940 se přidal k de Gaullovi, mluvčím Svobodné Francie na BBC, v letech 1957-1967 předseda poslaneckého výboru pro zahraniční záležitosti, zastával několik ministerských funkcí, ministrem zahraničí 1969-1973, senátor od roku 1974, členem Francouzské akademie od 1974.

příznivý postoj k evropské myšlence, který lze charakterizovat takto: 'Evropu vnímám rozumem, Francii jako svou vlast srdcem'.¹²⁵

Dne 26. června 1969 předstoupil premiér Chaban-Delmas před parlament, aby předložil program nově sestavené vlády. Poprvé tak představil základní body koncepce zahraniční politiky George Pompidoua. Ta říkala, že „zahraniční vztahy Francie budou založeny z části na kontinuitě a z části na otevřenosti“. Ve smyslu kontinuity se Chaban-Delmas odvolával na de Gaulla a jeho postoje, když říkal: „Zlaté pravidlo naší politiky, které nás naučil de Gaulle, (...) je nezávislost.“ Vedle důrazu kladeného na mírové uspořádání a na dobré vztahy se Spojenými státy i v rámci NATO, upozornil na to, co představuje v nové koncepci pojem otevřenost. „Francie se nemůže rozvíjet, pokud se neotevře a tato vstřícnost by měla směřovat prioritně směrem k Evropě a to z důvodů ekonomických a také politických.“ V této souvislosti kladl důraz hlavně na dokončení pravidel společné zemědělské politiky a zároveň otevřel možnost francouzského souhlasu s přistoupením nových členů: „Je třeba, aby britské přijetí neoslabilo evropskou myšlenku a aby se rozšíření Evropy nezpronevěřilo jejímu smyslu.“ K vyřešení všech otázek evropské integrace zdůraznil ochotu k účasti na konferenci zemí Evropských společenství: „Francie je připravena zúčastnit se schůzky hlav států a vlád šesti zemí Společenství. Zdůrazňuji tuto ochotu jako připomínku naší otevřenosti.“¹²⁶

Ne poprvé se zde na pořad dne dostala otázka svolání konference hlav států a vlád členů Evropského společenství. Už dříve zazněla tato možnost z úst německého ministra zahraničí Willyho Brandta, který využil schůzky ministrů členských zemí Západoevropské unie (ZEU) konané 5. června 1969 v Haagu, aby předložil návrh na svolání summitu, na kterém by se projednaly podmínky vstupu Velké Británie do Evropských společenství. Takové setkání by se mělo konat jak mimo

---

¹²⁵ Projev přednesený Mauricem Schumannem při příležitosti přebírání úřadu ministra zahraničí dne 23. června 1969, in: *La politique étrangère 1er semestre 1969*, s. 177.

¹²⁶ Všechny citace v projevu Jean Chaban-Delmase před parlamentem ze dne 26. června 1969, in: *La politique étrangère 1er semestre 1969*, s. 179-180.

orgány ES, tak i mimo ZEU a mělo by napomoci „připravit půdu pro nadcházející roky“¹²⁷.

Pokus Itálie a zemí Beneluxu řešit problém vstupu Velké Británie do Evropských společenství mimo orgány tohoto společenství vedl ke snaze využít k jednání jedinou organizaci spojující jak šest členských zemí Společenství tak Velkou Británii – Západoevropskou unii. Ta vznikla jako obranná organizace v roce 1954 po ztroskotání projektu Evropského obranného společenství, ale v této oblasti zůstala vždy ve stínu NATO. Původně měla také rozvíjet sociální a kulturní aktivity, ty však byly v roce 1960 převedeny na Radu Evropy a Západoevropské unii tak zůstal jediný nejasně definovaný cíl – zlepšování obranného společenství mezi zeměmi západní Evropy. Právě v únoru roku 1969 na zasedání Rady ministrů ZEU (6.-7. února) přišly země Beneluxu a Itálie s návrhem pravidelných konzultací ministrů zahraničí jednotlivých členských zemí, které by se měly týkat například mezinárodních krizí, vztahů Evropa-USA, Evropa-Sovětský svaz nebo politické organizace Evropy¹²⁸. S takovým plánem ovšem nesouhlasil francouzský zástupce státní tajemník de Lipkowski¹²⁹, který připustil možnost konzultací na mezinárodním poli, ale odmítl jejich „povinnost“ a to z obavy, že v jejich rámci by mohla přijít na přetřes otázka přistoupení Velké Británie do Evropských společenství. De Lipkowski také odmítl účast na Velkou Británií svolané schůzce stálých zástupců zemí ZEU v Londýně o problematice Blízkého východu (14. února 1969) s odůvodněním příslušnosti takových otázek Radě bezpečnosti.

Hlavní námitka Francie se soustředila na rozpor mezi cíli ZEU, která byla založena především z důvodů vojenských a snahou v jejím rámci projednávat otázky měnové, politické, technologie nebo obrany. Takové změny vyvolávaly ve Francii pocit ohrožení z nahrazení

---

¹²⁷ La politique étrangere 1er semestre 1969 s. 31.

¹²⁸ Podrobněji Masclat, Jean-Claude: L'Union politique, Paris 1973 s. 104-108; L'Année 1969, s. 223-225.

¹²⁹ Lipkowski, Jean de (1920) – vystudoval právo a politické vědy, poslanec za UNR 1962-1968, státní tajemník na ministerstvu zahraničí 1968-1972, zástupce Francie v Evropském parlamentu, starosta Royanu 1965-1977.

Společného trhu právě Západoevropskou unií. Reakcí byla neúčast Francie jak na setkávání stálých zástupců ZEU, tak na ministerských schůzkách, tedy i na červnové, která byla svědkem německého návrhu summitu zemí ES¹³⁰. Podoba v jaké Willy Brandt navrhl toto setkání (mimo orgány obou organizací ZEU i ES), nebyla pro de Gaulle ani Pompidoua akceptovatelná. Oba lpěli na ziscích, které jim přinášel Společný trh a možnost, že by je ohrozili oslabením EHS nemohli připustit. Vstup Velké Británie takovým ohrožením byl a proto jej chtěli svázat přísnými pravidly a podmínkami, které nebylo ale možno uplatnit, jinak než jen v rámci ES.

K definitivnímu řešení situace v rámci Západoevropské unie došlo až v dubnu 1970. Poté, co byla otázka přistoupení Velké Británie k Evropským společenstvím úspěšně vyřešena na haagské konferenci a měly započít vstupní rozhovory, už nic nebránilo návratu Francie do Rady ministrů ZEU. Znovu zasedla na své místo na jednání Rady ministrů ZEU 4.-5. června 1970.¹³¹

První podrobnější rozbor zahraniční situace zazněl z Pompidouových úst během jeho první tiskové konference, která proběhla 10. července 1969¹³². Jako prioritu své politiky vytýčil evropskou integraci, ale přitom dal jasně najevo, že jediným cílem a lékem pro Evropská společenství není rozšíření o Velkou Británii. „Společenství existuje. Má šest členů. Připomínám, že to v žádném případě není díky Velké Británii. Domnívám se, že nejdůležitější věc, kterou musíme udělat, je pokračovat v konstrukci tohoto

---

¹³⁰ Francie se také odvolala na nedodržení článku 8 paragrafu 4 Bruselské smlouvy o jednohlasnosti všech rozhodnutí Rady, pokud se nedohodli na jiném postupu. Francie uplatnila toto pravidlo i na stálé zástupce, kteří se měli sejít 14. února v Londýně a s jejichž schůzkou francouzští politikové nesouhlasili. Oponenti francouzského stanoviska kontrovali v otázce kompetencí článkem 8 paragraf 1, který říká, že cílem ZEU je „posílení bezpečnosti, upevnění spolupráce, podpora další evropské integrace“ a v otázce administrativních nedostatků článkem 8 paragraf 3: „Na žádost jedné členské země bude Rada okamžitě svolána, aby se mohla dohodnout v otázkách, které by mohly hrozit míru, ať kdekoliv na světě, nebo ohrožovat ekonomickou stabilitu.“ in *L'Année 1969*, Paris 1970, s. 225.

¹³¹ *L'Année 1970*, s. 284-285.

¹³² Celý přepis *L'Année 1969* s. 403-408; *La politique étrangère 2eme semestre 1969*, s. 41-43 (jen část věnující se zahraniční problematice).

Společenství.“¹³³ V tomto kontextu upozornil na ukončení přechodného období pravidel společného zemědělského trhu a na potřebu nalezení definitivního řešení. „Naším prvotním zájmem, naší první snahou, je ukončení přechodné fáze a nastavení konečných pravidel. Toto je záležitost, které v této době a v rámci našich zájmů dáváme prioritu.“¹³⁴

Na druhém místě v hierarchii francouzských zájmů leželo další prohloubení spolupráce v ekonomické sféře. Jestliže dokončení pravidel zemědělské politiky bylo nezbytností pro její fungování a neslo v sobě odkaz na Pompidouova předchůdce de Gaulla, který na jejím prosazení lpěl, rozšíření o Velkou Británii bylo nezbytností pro francouzské spojení ve Společenství a v jistých ohledech i pro Francii samotnou. Ale hospodářská a měnová unie byla Pompidouovým osobním zájmem, neboť přesně odpovídala jeho představě o hospodářsky silné Evropě, která napomůže Francii k návratu na vrchol mocenské pyramidy.

Tyto dvě priority, dokončení zemědělského trhu a prohloubení ekonomické spolupráce, odpovídaly dvěma základním bodům projednávaným na Haagské konferenci a jejich důležitost se odrazila i při řešení otázky, zda-li rozšíření o další členy je podmíněno jejich splněním nebo nikoliv. Závislost rozšíření na vyřešení problémů z obou oblastí byla daleko pregnantněji vyjádřena na schůzi vlády, konané o den dřív 9. července 1969, kde mluvčí vlády Leo Hamon¹³⁵ prohlásil: „Vláda je oprávněna domnívat se, že naši evropští partneři rozumí duchu, v jakém chceme pokračovat v jednotlivých oblastech a že proto nechceme podřídit otázky dokončení a prohloubení otázkám rozšíření Společenství.“¹³⁶ Jinými slovy, rozšíření bylo podmíněno vyřešením zemědělské problematiky a novými kroky v oblasti dalšího prohloubení spolupráce členských zemí.

---

¹³³ Tisková konference prezidenta Pompidoua z 10.července 1969 in: *La politique étrangère 2eme semestre 1969* s.42.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Hamon, Léo (1908-1993) – vystudoval právo, účastník odboje, vyučoval na právnické fakultě v Dijonu, Orléans a Paříži, člen výkonného výboru UDR (Union démocratique du travail) od 1967, poslanec za UDR (1968-1969), mluvčí vlády 1969-1972.

¹³⁶ Zpráva o schůzi vlády 9. července 1969 in: *La politique étrangère 2eme semestre 1969* s. 169.

Stranou nezůstal ani problém rozšíření. Pompidou znovu ujistil, že „v této otázce neexistuje žádná zásadní námitka proti Velké Británii nebo kterékoli jiné zemi“¹³⁷. Ujasnil ale, že Francie odmítá okamžitě přistoupit k rozhovorům s kandidátskými zeměmi, a že trvá na předběžných rozhovorech mezi členskými zeměmi ES, kde se nejprve stanoví podmínky vstupu nových zemí a možný dopad na Společenství. Taková podmínka ve skutečnosti znamenala další odsunutí vstupních jednání, které nebylo přijato ostatními partnery příliš vstřícně a jak uvidíme, snažili se tuto etapu časově omezit.

Příležitost k návrhu svolání summitu z francouzské strany se naskytla na setkání Rady ministrů ES v Bruselu, které se konalo 22.-23. července 1969. Francie samozřejmě předběžně projednala tento návrh se všemi svými partnery i se zástupci Komise ES¹³⁸, nejdůležitější bylo francouzsko-německé setkání 3.-4. července v rámci plnění Elysejské smlouvy¹³⁹. Během rozhovorů německého ministra Willyho Brandta s jeho francouzským protějškem Mauricem Schumannem i během setkání s francouzským premiérem J. Chaban-Delmasem a prezidentem Pompidouem, Brandt zdůraznil 2 hlavní body: na jedné straně rozšíření ES, na druhé straně otázka politické spolupráce, která už byla předložena v rámci Západoevropské unie, kde ale Francie s jejím prosazením nesouhlasila.¹⁴⁰

Slova, která zazněla 22. července 1969 z úst francouzského ministra zahraničí Maurice Schumanna v hlavních bodech kopírovala Pompidouova prohlášení z tiskové konference z 10. července 1969¹⁴¹. Existují 3 základní témata, která by měla být vyřešena: „nutnost dokončení, možnosti prohloubení, podmínky rozšíření“¹⁴². Dokončení pravidel zemědělské politiky vycházela z již existujících smluv, zatímco

---

¹³⁷ Tisková konference prezidenta Pompidoua z 10.července 1969 in: *La politique étrangère 2eme semestre 1969* s.42.

¹³⁸ *L'Année 1969* 273-276.

¹³⁹ *La politique étrangère 2eme semestre 1969*, s. 5 a s. 38.

¹⁴⁰ *Le Monde* ze 4. července 1969, s. 2.

¹⁴¹ Projev Maurice Shumanna na Radě ministrů Evropského společenství in: *La politique étrangère 2eme semestre 1969* s. 48-50.

prohloubení se snaží o jejich rozšíření v oblasti měnové, finanční, právní, průmyslu, vědy a techniky. V otázce rozšíření znovu upozornil, že přijetí nových zemí nesmí v žádném případě oslabit Společenství, čemuž se lze vyhnout, pokud dojde k předběžné dohodě mezi členskými zeměmi.

Návrh konference byl podle slov Schumanna přijat „nepochybně příznivě“¹⁴³. Přesto ze strany ostatních zazněly některé připomínky¹⁴⁴, ta nejdůležitější se týkala nutnosti účasti Komise ES na přípravě haagské konference a také její přítomnosti na samotném summitu v případě projednávání těch otázek, které by se týkaly komunitárních záležitostí. Delegace se také obávaly, aby příprava na konferenci zbytečně nezdržovala projednání vstupu Velké Británie a ostatních kandidátských zemí a proto bylo Výboru stálých zástupců dovoleno znovu otevřít diskuzi na toto téma a upravit svou zprávu z roku 1967 týkající se možného vstupu dalších zemí.¹⁴⁵

Politická spolupráce na poli mezinárodním se měla stát jedním z bodů „posílení Společenství“. Prvotně však nešlo o francouzský zájem prosadit tento bod. Stejně jako v rámci Západoevropské unie to bylo iniciativou zemí Beneluxu, Itálie a Německa, i zde tyto země žádaly o zařazení této otázky na pořad dne. Podle deníku *Le Monde* prohlásil státní tajemník pro zahraniční záležitosti de Lipkowski během své poslední návštěvy v Lucembursku, že prohloubení spolupráce mimo jiné znamená i „perspektivu užší politické spolupráce“¹⁴⁶. Deník pokračoval v tom smyslu, že Francie k politické spolupráci přistoupí jen na oplátku za úspěch v ostatních pro Francii důležitých kapitolách. Takový názor lze ospravedlnit uvažíme-li, že až dosud v žádném významném

---

¹⁴² Projev Maurice Schumanna na Radě ministrů Evropského společenství in: *La politique étrangere 2eme semestre 1969* s. 48.

¹⁴³ Prohlášení Maurice Schumanna pro ORTF z 23. července 1969 in: *La politique étrangere 2eme semestre 1969* s. 53.

¹⁴⁴ Reakce in: *Le Bulletin des Communautés européennes září/říjen 1969*, r. 2, č. 9/10.

¹⁴⁵ Podrobněji vztah přípravy haagského kongresu a otázky otevření vstupních jednání s Velkou Británií in: *L'Adhesion de la Grande-Bretagne aux Communautés européennes I. La seconde candidature 1967-1969, La documentation française. Notes et Etudes Documentaires* z 19. května 1972, č. 3882-3883.

¹⁴⁶ *Le Monde* z 22. července 1969 s. 10.

francouzském prohlášení žádost o hlubší politickou spolupráci nezazněla, zatímco například Willy Brandt ji během francouzsko-německého setkání 3.-4. července 1969 stanovil jako jeden ze dvou hlavních cílů SRN.

Důležitost tohoto bodu také vyznívala z aide-memoiru italské ambasády pro lucemburské ministerstvo zahraničí ze 14. října 1969, ve které se rozebíral italský postoj k chystanému haagskému summitu. Úspěšnost konference se bude posuzovat optikou vyřešení dvou hlavních otázek: vyřešením komunitárních problémů a problému týkajícího se politické integrace Evropského společenství. „Ačkoli si je italská vláda plně vědoma potíží, které existují v souvislosti s vytvořením ... politické unie, domnívá se, že vývoj mezinárodních událostí více než kdy jindy vyžaduje politickou spolupráci mezi členskými zeměmi EHS i těmi, kteří žádají o přijetí [do EHS].“¹⁴⁷ V první řadě si Italové uvědomovali nutnost obnovit plnou spolupráci v rámci Západoevropské unie, která byla ochromena neúčastí Francie. V žádném případě ale „znovuobnovení aktivity v rámci Západoevropské unie nemůže vyřešit adekvátním způsobem nutnost pokroku v otázce politické spolupráce, a to z důvodu charakteru této organizace nebo pro omezený počet jejích členů“¹⁴⁸. Prvním krokem, ke kterému by mohl dospět haagský summit, by bylo rozhodnutí o svolání schůzky všech ministrů zahraničí deseti¹⁴⁹ zemí, která by měla jediný cíl, a to prozkoumání problému politické integrace. Itálie také navrhovala v jakých oblastech by k spolupráci mohlo docházet. Jedná se jak o spolupráci na mezinárodních fórech, tak také na úrovni reprezentací jednotlivých států (velvyslanců) v třetích zemích.

Pro řešení stávajících komunitárních obtíží si byla Itálie vědoma propojenosti všech tří oblastí navrženého programu – dokončení, prohloubení a rozšíření. Souhlasila také s prioritním řešením problému přechodu společné zemědělské politiky k definitivnímu uspořádání, ale

---

¹⁴⁷ Stručná zpráva italské ambasády pro lucemburské ministerstvo zahraničí ze 14. října in: www.ena.lu.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Šest členských zemí a 4 kandidátské země (Velká Británie, Irsko, Dánsko, Norsko).

především v souvislosti s časovou tísni spojenou s touto problematikou (přechodné období končilo 31. prosince 1969). Upozornila však, že „z italské strany budeme požadovat takové řešení, které bude brát ohled na základní nutnost reformy společné zemědělské politiky (vytvoření „vlastních zdrojů“ [Společenství], posílení pravomocí parlamentu, reformy současného systému financování...)“¹⁵⁰.

Záříjová schůzka ministrů zahraničí států Evropského společenství v Bruselu (15. září 1969) přinesla další rozhodnutí týkající se uspořádání summitu¹⁵¹. Především došlo k stanovení data jeho konání na 17.-18. listopadu. Pro nemoc italského ministra zahraničí Aldo Mora¹⁵², který musel podstoupit vážnou operaci, byl během listopadu na italskou žádost dohodnut nový termín na 1.-2. prosince 1969. Zároveň došlo k dohodě o programu konference. Zástupci členských zemí se shodli na triptychu navrženém před třemi měsíci v Bruselu francouzským ministrem Mauricem Schumannem – tedy dokončení, prohloubení, rozšíření. Všechny země ale musely v otázce programu mírně ustoupit ze svých pozic. Členské země se nakonec vzdaly požadavku přesného stanovení pořadu jednání. Emanuele Gazzo, šéfredaktor deníku Europe vysvětluje tento francouzský postoj jako výsledek toho, že „prezident Pompidou se chce představit na schůzce s dostatečně volnými rukama, aniž by se nechal svázat už od počátku jednáním řádem nebo aniž by se musel držet dojednaných bodů, ve kterých by bylo zřejmější, že 'kontinuita' převládá nad 'otevřeností'“¹⁵³. Francie ukázala vstřícnou tvář a souhlasila s účastí Komise na práci summitu. Maurice Schumann se také znovu snažil přesvědčit své

---

¹⁵⁰ Stručná zpráva italské ambasády pro lucemburské ministerstvo zahraničí ze 14. října in: www.ena.lu.

¹⁵¹ L'Année 1969, s. 293-294, Le Bulletin des Communautés européennes listopad 1969, r. 2, č. 11.

¹⁵² Moro, Aldo (1916-1978) – vystudoval právo, vyučoval na řadě univerzit, člen Křesťansko-demokratické strany, poslancem od 1946, podílel se na vypracování nové italské ústavy, od 1959 vůdce křesťanských demokratů, premiérem 1963-1968 a znovu 1974-1976, ministrem zahraničí v letech 1970-1972, 1978 unesen členem levicové Rudé brigády a zavražděn 9. května 1978.

¹⁵³ Gazzo, Emanuele: Vers le sommet européen: (1) une préparation sommaire qui ne doit pas être un prétexte pour masquer un échec possible in: Europe ze 3. listopadu 1969, č. 441, s.1.

partnery, že prezident Pompidou je nakloněn vstupu Velké Británie do Evropského společenství a odvolával se na jeho nejnovější vyjádření u příležitosti francouzsko-německého setkání nejvyšších představitelů v Bonnu ve dnech 8.-9. září. „Je nepředstavitelné, že by Velká Británie zůstala navždy mimo rámec společného trhu.“¹⁵⁴

Kromě ujištění ohledně vstřícnosti k rozšíření Evropského společenství prohlásil také Maurice Schumann dále, že Francie se nesnaží prosadit konferenci hlav států nebo vlád jako snahu omezit současné orgány ES nebo vytvořit summit jako oficiální instituci Společenství. V tomto ohledu reagoval na obavy některých zemí, ale zvláště Nizozemska a Belgie, že by právě toto bylo úsilím Francie.¹⁵⁵ Nizozemský ministr zahraničí a zároveň zástupce předsedající země¹⁵⁶ Společenství Joseph Luns¹⁵⁷ řekl v této souvislosti: „Francouzští partneři [v ES] se nechtějí znovu vracet k tomu, co již jednou bylo odmítnuto ve Fouchetově plánu“.¹⁵⁸

Shrme-li výsledky dosavadních jednání, musíme konstatovat, že Francie se snažila ukázat vstřícnější tvář a to především při mnoha ujištěních týkajících se rozšíření Společenství o Velkou Británii. Na druhou stranu vidíme v otázce společné zemědělské politiky neústupnost, ze které nebyla Francie ochotna jakkoliv slevit. V nótě lucemburského ministerstva zahraničí týkající se postojů jednotlivých zemí na schůzce ministrů zahraničí ES 15. září je na účet Francie učiněna tato poznámka: „Tento „komunitární“ pohled [upřednostnění

---

¹⁵⁴ L'annee politique 1969 s. 294.

¹⁵⁵ V ývoj EPS se ale nakonec tímto směrem ubíral a od roku 1974 se zavedl systém pravidelných schůzek hlav států a vlád tzv. Evropská Rada.

¹⁵⁶ Nizozemsko předsedalo od 1. července 1969 – 31. prosince 1969.

¹⁵⁷ Luns, Joseph (1911-2002) – vystudoval právo, vstoupil do diplomatických služeb a během války sloužil ve Švýcarsku, Portugalsku a Velké Británii, v letech 1949-1952 reprezentoval Nizozemsko v OSN, od roku 1952 ministrem zahraničí, generálním sekretářem NATO 1971-1984.

¹⁵⁸ Le Monde z 16. září 1969, s. 3. Fouchetův plán – plán politické dimenze evropského sjednocování, který usiloval o Evropu nezávislých zemí, v níž by většina výsostných práv členských států zůstala i nadále v jejich výhradní kompetenci. V zájmu spolupráce v daných oblastech se měla scházet Rada na úrovni šéfů států a vlád každý čtvrtý měsíc a v mezidobí alespoň jednou na úrovni ministrů zahraničí. Nezdar tohoto projektu byl důsledkem nesouhlasu členských zemí kromě Francie s degradací nadnárodního principu v tomto návrhu.

vnitřního vývoje společenství před jeho vnějším vývojem - rozšířením] vytváří, a ne poprvé, „zadní vrátka“ pro francouzskou politiku vůči Evropě. Zpomalení nastane vždy, když se s ní její partneři příliš tvrdě střetnou nad problémem rozšíření.“¹⁵⁹ Lucemburský výklad předpokládá, že pro Francii je lpění na prohloubení spolupráce v rámci ES často jen výmluvou pro neuskutečnění ústupků svým partnerům, a to především v otázce rozšíření.

Během října a listopadu 1969 došlo mezi členskými zeměmi ještě k řadě dalších většinou dvoustranných setkání, aby si jednotlivé země mezi sebou upřesnily své vlastní postoje na některé připravované body¹⁶⁰. Nedošlo však už k žádným zásadním posunům jak v pozicích jednotlivých států tak vzhledem k přípravě konference.

Komise ES se k přípravě schůzky stavila velmi pozitivně. V první řadě se snažila prosadit svou účast na jednáních s cílem rychle a co nejlépe realizovat v praxi to, co na konferenci získá podporu všech zemí. Při úvahách o dalším rozvoji ES byla pro Komisi zásadní, aby posilování Společenství a jeho rozšíření probíhalo zároveň, tzn. aby se kandidátské země podílely i na přípravě nových společných politik (zmiňuje se především o ekonomické a měnové unii a o institucionálním posílení Společenství). Právě otázka institucí a jejich „znovuobnovení v celé šíři působení jak předpokládají smlouvy“¹⁶¹ je dalším klíčovým bodem. V této souvislosti však pravděpodobnost jakýchkoli změn byla minimální, protože alespoň pro Francii v těchto otázkách zůstává kontinuita s gaullovskou politikou a jejího lpěním na jednohlasnosti rozhodování a příklonu k mezinárodní formě Společenství. V neposlední řadě Komise navrhovala rozvoj směrem k vytvoření politické unie.

Na zvláštním zasedání Evropského parlamentu 3. listopadu 1969 v Lucemburku využil i tento orgán Evropského společenství možnosti vyjádřit se k připravované konferenci a k bodům, které by měly být

---

¹⁵⁹ Nóta politického odboru lucemburského ministra zahraničí z 1. října 1969 in: www.ena.lu.

¹⁶⁰ La politique étrangère 2eme semestre 1969, s 17-29.

projednávány. V parlamentní debatě zazněl nejprve hlas italského křesťanského demokrata Carla Scarascia Mugnozzy¹⁶², který jako zpravodaj vyjádřil názor, že konference by měla jasně ukázat nový směr a napomoci tak vyjít z deziluze a stagnace, které jsou dále nesnesitelné¹⁶³. Postupně se během debaty objevila řada požadavků, především v souvislosti s tématy, které by měly být na pořadu jednání vrcholné schůzky. Německý poslanec za křesťanské demokraty Lücker¹⁶⁴ brojil za nutnost zásadního řešení v otázce měnové a ekonomické unie, jiní zase viděli prioritu v započetí vstupních rozhovorů s Velkou Británií a v demokratizaci evropských institucí, francouzský poslanec Christian de la Malene¹⁶⁵ nastolil problém vytvoření politické unie atd.

Nakonec se všichni poslanci shodli na rezoluci, která by se dala shrnout do těchto bodů: Nadcházející konference zaujímá důležité místo jako příležitost k řešení řady problémů a na jejím konání by se aktivně měla podílet Komise jako zástupkyně společných zájmů. Parlament v první řadě žádal realizaci politické unie, jejíž forma by měla být dořešena během roku 1970. Žádal také dojednání takových kroků, které by vedly například k přechodu k definitivnímu uspořádání společné zemědělské politiky, k definování společné měnové a ekonomické unie, k podpoře společné sociální politiky a reformy sociálního fondu, k aplikaci všech ustanovení smluv týkajících se fungování a kompetencí společných institucí včetně Rady ministrů, k všeobecným volbám do Parlamentu atd. V neposlední řadě se rezoluce dotýkala rozšíření Společenství a jednání týkajících se společných zájmů, které by dle jejich názoru měla vést Komise.¹⁶⁶

---

¹⁶¹ Stručná správa Komise na téma připravované konference z 19. listopadu 1969 in: www.ena.lu.

¹⁶² Scarascia Mugnozza, Carlo (1921-2004) – Ital, členem italského parlamentu 1953-1973, členem Evropského parlamentu 1961-1972, viceprezidentem Evropské komise 1972-1977 pověřený zemědělstvím, životním prostředím a vztahy s Evropským parlamentem.

¹⁶³ Bulletin des Communautés européennes, décembre 1969, r. 2, č. 12, s.2.

¹⁶⁴ Lücker, Hans August (1915) – Němec, poslanec za křesťanské demokraty 1953-1980, členem Evropského parlamentu 1958-1984, jeho viceprezidentem 1975-1979.

¹⁶⁵ De la Malene, Christian Lunet (1920) – Francouz, vystudoval právo, poslanec za UDR od 1958-1977, ministrem pro vědecký výzkum a jadernou energii, senátorem od 1977 do 2004, členem Evropského parlamentu 1959-1994, pařížský radní.

¹⁶⁶ Shrnutí debaty Bulletin des Communautés européennes décembre 1969, r. 2, č.12.

HAAGSKÁ KONFERENCE

Po měsících příprav, setkání, rozhovorů a jednání se zástupci členských zemí sešli ve dnech 1.-2. prosince 1969 v sídelním městě Nizozemska Haagu. První zasedání bylo zahájeno 1. prosince v 15:00 v Rytířském sále v Binneshofu. Za jednotlivé země zasedli k jednacímu stolu vždy nejvyšší představitelé státu a zároveň jejich ministři zahraničí: za hostitelskou zemi premiér Piet de Jong¹⁶⁷ a ministr zahraničí Joseph Luns, za Francii prezident Georges Pompidou, premiér Jacques Chaban-Delmas a ministr zahraničí Maurice Schumann, za Německo kancléř Willy Brandt a ministr Walter Scheel¹⁶⁸, za Itálii Mariano Rumor¹⁶⁹ a jeho ministr zahraničí Aldo Moro, za Belgie Gaston Eyskens¹⁷⁰ a jeho ministr Pierre Harmel¹⁷¹ a konečně za Lucembursko Pierre Werner¹⁷² a Gaston Thorn¹⁷³.

Jako první vystoupil se svým projevem nejvyšší přítomný představitel členského státu francouzský prezident Georges Pompidou. Jeho příspěvek byl krátký a ačkoli se od něj očekávaly zásadní návrhy,

---

¹⁶⁷ Piet de Jong, Petrus Jozef Sietze (1915) – Nizozemec, námořní důstojník než v roce 1963 vstoupil do politiky, premiérem 1967-1971, člen konzervativní strany.

¹⁶⁸ Scheel, Walter (1919) – během války nasazen jako člen Luftwaffe ve Francii a Rusku, 1946 vstoupil do FDP, 1950-1953 člen zemského sněmu, 1953-1974 člen Spolkového sněmu, 1958-1961 také člen Evropského parlamentu. Od 1961 až do 1966 zasedal ve vládě jako ministr pro hospodářskou spolupráci, od 1969-1974 ministrem zahraničí. V roce 1974 byl Scheel zvolen německým prezidentem.

¹⁶⁹ Rumor, Mariano (1915-1990) – studoval společenské vědy, účastník italského odboje, člen křesťansko-demokratické strany, 1959-1963 ministrem zemědělství, poté ministrem vnitra, premiérem 1968-1969, 1969-1970, 1973-1974, mezitím opět ministrem vnitra, 1974-1976 ministrem zahraničí.

¹⁷⁰ Eyskens, Gaston (1905-1988) – profesor na univerzitě v Lovani od 1931, katolický poslanec, několikrát ministrem financí, poprvé premiérem v roce 1949, 1958-1960, 1968-1972.

¹⁷¹ Harmel, Pierre (1911) – vystudoval právo, vyučoval na univerzitě v Liege, zvolen 1946 do poslanecké sněmovny za PSC (křesťansko-sociální strana), ministrem školství 1950-1954, ministrem spravedlnosti 1958, ministrem kultury 1958-1960, premiérem 1965-1966, ministrem zahraničí 1966-1972.

¹⁷² Werner, Pierre (1913-2002) – vystudoval právo a politologii, pracoval v bankovníctví a poté na ministerstvu financí, člen křesťansko-demokratické strany, ministrem financí a obrany od 1953, premiérem 1959-1974 a 1979-1984, tato funkce je spojena s řadou jiných ministerských postů.

¹⁷³ Thorn, Gaston (1928) – během války byl v odboji, vystudoval právo, člen liberální Demokratické strany (předsedou od 1961), ministrem zahraničí a zahraničního obchodu 1969-1980, premiérem 1974-1979, členem Evropského parlamentu 1959-1969, v letech 1981-1985 předsedou Evropské Komise.

v tomto okamžiku z jeho úst zaznělo jen to, co bylo ostatním posluchačům už dobře známo¹⁷⁴. Rekapitulace tří základních bodů – dokončení, prohloubení, rozšíření – a francouzský důraz na vyřešení problému společné zemědělské politiky jako předpokladu k projednání ostatních bodů.

V poměru k Pompidouovi pojal svůj projev nový spolkový kancléř Willy Brandt v širší perspektivě. V krátkém úvodu shrnul, že se Evropa potýká s řadou problémů a naléhavě vyjádřil nutnost je překonat a pokračovat směrem k hlubší integraci.

Nejprve Brandt přistoupil k tématu rozšíření jako k oblasti, „kterou nemůžeme déle odkládat“¹⁷⁵. Podle něj existovala řada důvodů, které právě v této době dokazovaly naléhavost vyřešení této otázky. Z dlouhodobé perspektivy bylo evidentní, že právě konflikt ohledně vstupu Velké Británie paralyzoval celé Společenství do té míry, že mluvíme o konci 60. let jako o krizovém období. Příčiny, pro které právě v této době lze tuto otázku vidět v nové perspektivě je několik – Brandt upozorňoval na důležitou roli, kterou hrало Společenství v současných vztazích Východ-Západ nově ovlivňovaných politikou détente a na prospěch, který jí přineslo připojení na mezinárodní scéně tak významné země jako je Velká Británie. Stejně tak mohla tato země napomoci, pokud se Šestka rozhodne k rozvíjení aktivity směrem k měnové a ekonomické unii.

Je evidentní, že Brandt dokázal zdůraznit ty body, které pro Francii, jediného odpůrce dosavadního rozšíření, hrály v této době zásadní roli, která opravdu rozhodla o změně její politiky. Zmínil i přínos Velké Británie jako prvku, který může přispět k znovunastolení rovnováhy v rámci Společenství narušené rostoucí ekonomickou silou Německa. Německý premiér se snažil o kompromisní řešení a tak nakonec podpořil francouzský názor, že je třeba nejprve dospět

---

¹⁷⁴ La politique étrangère 2eme semestre 1969, s. 135-136.

¹⁷⁵ Projev německého předsedy vlády Willyho Brandta 1. prosince 1969 na Haagské konferenci in: www.ena.lu.

k společnému názoru šesti států vůči kandidátským zemím a teprve poté zahájit jejich přístupové rozhovory.

Brandt nezapomněl ani na specificky německé zájmy a prosazoval rozvíjení vztahů se zeměmi ESVO,¹⁷⁶ a to především ze zeměmi ze zóny německy mluvících zemí - s Rakouskem a Švýcarskem. Stejně tak jako Francie Společenství během let jeho fungování využívala ve prospěch svých vlastních zájmů k posilování vztahů s africkými zeměmi skrze ekonomické smlouvy (např. konvence z Yaoundé uzavřené poprvé v roce 1963, obnovené 1969) nebo k zlepšení politiky vůči středomořským státům, stejně tak zde chce Německo posílit svou pozici vůči ostatním německy mluvícím zemím skrze navázání užších kontaktů prostřednictvím EHS.

Dalším tématem jeho projevu se stala politická spolupráce. Podobně jako Itálie i Brandt si pod tímto pojmem představoval „více než jen znovuoobnovení jednání v Západoevropské unii nebo výměnu názoru v jejím rámci“¹⁷⁷. Důvody, které podle něj hraly ve prospěch vytvoření politické unie jsou tytéž, které by měly Francii přesvědčit k souhlasu s rozšířením o další země. „Dřívější rozdílná stanoviska na okruh účastníků politické spolupráce mohou být rozptýlena, pokud se budeme na rozšíření Společenství a na politickou spolupráci dívat se stejné perspektivy.“ To, co právě v této době činí z politické spolupráce aktuální záležitost, jsou především mezinárodní vztahy (pro Německo nejdůležitější je aspekt měnících se vztahů Východ-Západ) a samozřejmě také ekonomická situace a stále více pozornosti si vyžadující situace na měnovém trhu.

Ve snaze učinit ze Společenství plnohodnotnou politickou jednotku navrhl Brandt, aby ministři zahraničí vypracovali návrh procedury politických rozhovorů mezi členskými státy Společenství s přihlednutím

---

¹⁷⁶ ESVO – Evropské společenství volného obchodu – Mezivládní hospodářská organizace založená podpisem stockholmské konvence v roce 1959, vznikla jako alternativa k EHS. Členy: Velká Británie, Dánsko, Finsko, Lichtenštejnsko, Island, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko; Po přijetí za členy Evropského hospodářského společenství Velká Británie a Dánsko ESVO opustily.

k pravděpodobnosti rozšíření. Především pro něj tato nová politická dimenze ES hrála roli v souvislosti s přípravou celoevropské konference o bezpečnosti: „chceme spolupracovat na řešeních, které napomohou větší bezpečnosti skrze redukci zbrojení a umožní realizaci hlubší praktické spolupráce mezi Východem a Západem“.

Stranou Brandtova projevu nezůstalo ani téma měnové a ekonomické unie. Upozornil, že evropská integrace, která na jednu stranu přinesla enormní růst národních ekonomik, byla na druhé straně také příčinou jejich rozsáhlejší vzájemné závislosti. Ekonomické potíže v jedné zemi hrozí dříve a s větší silou i ostatním členům Evropského společenství, a to se projevilo právě v době ekonomické i měnové nestability. Je tedy třeba, aby započala v této oblasti širší spolupráce.

Jako podpůrnou instituci je také třeba vybudovat Evropský rezervní fond, který by spravoval určitou část měnových rezerv jednotlivých států a napomáhal by krátkodobými úvěry řešit náhlé výkyvy platební bilance způsobené nestabilitou trhu nebo nečekanými politickými okolnostmi. Všechny tyto návrhy by měly být dále rozpracovány Radou ve spolupráci s Komisí a proto navrhuje vytvoření skupiny, která by stanovila jednotlivé body předpokládané spolupráce i časový plán, to vše během roku 1970.

Jiným z velkých témat, u kterého se německý premiér šířeji pozastavil, byl problém společné zemědělské politiky. Bylo třeba vycházet z faktu, že zástupci zemí se v Radě ministrů dohodli na tom, že přechodné období nebude prodlouženo. „Proto musíme dělat vše, co je v našich silách, abychom nyní dospěli k důležitým rozhodnutím.“¹⁷⁸ Podle Brandta bylo ale zřejmé, že do konce roku nedojde k vyřešení všech problémů, které jsou s přechodem do definitivní fáze spojeny (daňová harmonizace, obchodní spolupráce...), ale bylo nutné překročit přinejmenším k problému společné zemědělské politiky. Ta ale v sobě

---

¹⁷⁷ Projev německého předsedy vlády Willyho Brandta 1. prosince 1969 na Haagské konferenci in: www.ena.lu

¹⁷⁸ Projev německého předsedy vlády Willyho Brandta 1. prosince 1969 na Haagské konferenci in: www.ena.lu.

v tehdejší podobě v jaké existovala nesla řadu problémů, se kterými se Německo nechtělo smířit. Brandt zmiňuje dvě hlavní překážky. „Na prvním místě Společenství produkuje stále větší přebytky. Jejich financování vyžaduje stále větší a větší finanční prostředky, které jsou potřebné jinde. Také politika jako taková je kvalifikována jako neekonomická a v očích veřejnosti nutně diskredituje naše Společenství, a to tím víc, čím víc se spotřebitelé cítí být stranou [na úkor zemědělských výrobců]. Kromě toho brzy překročí naše finanční možnosti, pokud bude tento vývoj pokračovat. Navíc zaplňujeme světový zemědělský trh našimi přebytky, čemuž bychom se měli vyhnout vzhledem k světovému obchodu... A proto všechno je v každém případě nezbytné přistoupit ke komplexní reformě organizace trhu, prostředku společné zemědělské politiky.“¹⁷⁹

Tento rozsáhlý výčet problémů, se kterými se potýká zemědělská politika, směřuje k Brandtovu vyjádření, že „spolková vláda nebude s to přijmout konečné finanční řešení, pokud nebude mít jistotu, že jednání o problémech přebytků, potažmo o reformě organizace trhu, budou okamžitě zahájena.“¹⁸⁰

Poslední dvě zmínky, které učinil Brandt se týkaly neméně závažných záležitostí. Nejprve se dotkl možnosti dalšího rozvoje výzkumné a technologické politiky, který byl spojen především s problematikou Euratomu, který jak jsem dříve naznačila z několika důvodů způsobených obzvláště politickými neshodami procházel krizí. Brandt naznačil, že by bylo nemyslitelné, aby Společenství přikročilo k dalším krokům v prohloubení spolupráce, jestliže ty oblasti, ve kterých už členské země spolupracují, by neměly být nadále posilovány. Proto je také třeba zabývat se situací Euratomu a hledat nové cesty k překonání krize.

Druhým bodem pak byla krátká zmínka o institucích, v jejímž rámci jasně zazněla nutnost posílení evropského parlamentu jak v jeho

---

¹⁷⁹ Projev německého předsedy vlády Willyho Brandta 1. prosince 1969 na Haagské konferenci in: www.ena.lu.

¹⁸⁰ Tamtéž.

pravomocích např. při kontrole rozpočtu, tak také v jeho utváření, při němž by bylo vhodné držet se smluv a přistoupit k přímým volbám do Evropského parlamentu. V závěru svého dlouhého projevu Brandt ještě jednou zdůraznil, jak důležité je dospět k výsledkům: „Evropa potřebuje náš úspěch.“

Prvotním německým zájmem, který „parlament a veřejné mínění mé země ode mne očekávají, je abych se vrátil z této konference s konkrétními dohodami v otázce rozšíření společenství.“ Vedle tohoto cíle pak s naléhavostí zazněl i návrh projektu politické spolupráce.

Důvod, proč právě tyto dva body byly velmi důležité, můžeme hledat v programu nové zahraniční politiky německé vlády¹⁸¹. 28. října 1969 přednesl Willy Brandt před německým parlamentem projev, ve kterém svou zahraniční politiku popsal pod heslem „kontinuita a rozvoj“¹⁸². Kontinuita s vlastní zahraniční politikou vedenou od roku 1966 měla být především v udržení dobrých vztahů v NATO a spoluprací se Spojenými státy a v pokračování francouzsko-německé spolupráce, která má přinést úspěch haagské konference a to obzvláště ve dvou bodech – rozšíření a politická unie.

Vysvětlení důležitosti těchto dvou otázek leží v kategorii „rozvoje“ – toho, co doposud v německé politice nezískalo dostatečný prostor a co by se mělo stát novou prioritou – nový vztah k východní Evropě (jednání se Sovětským svazem, Československem a Polskem) a nový dialog s východním Německem s přihlédnutím na snahu o vyřešení otázky Berlína. Na jedné straně Německo potřebovalo pro tyto své úmysly pevné zakotvení mezi svými spojenci na Západě. K tomu měla napomoci politická spolupráce, neboť v jejím rámci by SRN předkládala své plány a mohla by tak získat podporu ostatních zemí. Účast Velké Británie ve

---

¹⁸¹ Německé volby proběhly v neděli 28. září 1969: Křesťanští demokraté získali 46,1 % hlasů (242 křesel), socialisté 42,7 % (224 křesel), liberálové 5,8 % (30 křesel), nacionalisté 4,3 % (do parlamentu se nedostali, pětiprocentní hranice). Koalice byla vytvořena ze socialistů a liberálů, 21. října 1969 byl Brandt, vůdce SPD zvolen kancléřem, ministrem zahraničí vůdce liberálů Walter Scheel.

¹⁸² L'Année 1969 s. 305-307; Hanrieder s. 62-63; Berghahn, Volker Rolf: Modern Germany. Society, economy and politics in the twentieth century, Cambridge 1994, s. 248-249; Krieger, Karl Friedrich, Vollrath, Hanna: Dějiny Německa, Praha 1995, s. 389, 394-396.

Společenství i na těchto politických jednáních by jen celému podniku dodala na váze. Je také třeba zdůraznit, že zakotvení Německa v rámci Evropského společenství skrze politická jednání by mu dodalo legitimitu v mezinárodních vztazích, neboť by prokázalo jeho příslušnost k širšímu uskupení. V této souvislosti je třeba mít na mysli, že Německo bylo ještě stále zemí, která prohrála válku a v některých rozhodnutích byla odkázána na vítězné velmoci. Přesto jak hodnotil deník „La Libre Belgique“: „Willy Brandt v Haagu dokázal, že ztratil jakýkoliv komplex, když odmítl tradiční stud svých předchůdců v kancléřství.“¹⁸³ Je pravděpodobné, že sebevědomý postoj vyplýval z ekonomického úspěchu Německa, z posilování německé měny, z německých obchodních výsledků.

Brandtovo vystoupení můžeme také hodnotit jako příspěvek k dalšímu rozvoji Společenství směrem k supranacionální organizaci. Neboť i Francie svými návrhy přispěla k pokroku v integraci, bylo však zřejmé, že směřovala k organizaci založené na prioritě jednotlivých zemí, tedy na „Evropě států“, na rozdíl od Německa, jehož návrhy přece jen mají blíže k návrhům menších zemí jako Belgie, Nizozemsko nebo Lucembursko a ve své podstatě posilují Evropské společenství na úkor zemí: podpora všeobecných voleb do Evropského parlamentu, posílení rozpočtových pravomocí parlamentu, znovuoobnovení funkčnosti Euratomu, podpora Komise a její role při rozšiřování i v jiných oblastech.

Dále na úvodním zasedání zazněl projev italského ministra Mariano Rumora.

Mariano Rumor nepojal svůj projev¹⁸⁴ jako příležitost k detailnímu rozboru italského postoje k evropským problémům, ale z velké části se věnoval relativně obecným tématům a jen pomalu se propracovával ke konkrétnějším postojům a i v nich zachovával otevřenost, smířlivost a

---

¹⁸³ L'Europe redemarre in: La Libre Belgique ze 4. prosince 1969, s.1,3 in: www.ena.lu.

¹⁸⁴ Projev italského premiéra Mariano Rumora na haagském kongresu 1. prosince 1969 in: www.ena.lu.

kompromisní řešení. Nejprve tedy komentoval nutnost konference, naléhavost řešení i potřebu otevřeného přístupu, aby bylo možné dospět k hlubší integraci¹⁸⁵. Podle Rumora je dobré vycházet z triptychu, který navrhovala Francie a jako první přistoupit k definitivnímu řešení zemědělské politiky. Nepodmiňoval ale toto řešení nějakými zásadními strukturálními reformami.

Přece jen větší důraz byl položen na nutnost rozšíření, „požadavek, který se zdá být fundamentální a jehož splnění nelze odkládat na později“¹⁸⁶. I toto vyjádření bylo zmírněno tvrzením, že je přirozené, aby se členské země mezi sebou dohodly na podmínkách, kritériích a procedurách prvního rozšíření.

Třetím a posledním tématem, které italský premiér šířeji rozebíral, byla politická spolupráce. Právě neúspěch členských zemí EHS spolupracovat také na úrovni politické integrace (ve smyslu koordinace zahraniční politiky) bylo příčinou „slabosti a podřízenosti, ve které se nachází Evropa“¹⁸⁷. Neboť dialog mezi světovými velmocemi probíhal podle Rumora bez účasti Evropy a to bylo problémem hlavně v okamžiku, kdy šlo o skutečnosti, které se Evropy přímo týkaly. Témata, která by se měla v nejbližší době stát hlavním bodem politických jednání by se měla týkat vztahů Východ-Západ, odzbrojení, détente, situace ve Středomoří.

Ve srovnání s předkonferenčními vyjádřeními tedy Rumor zaujal umírněnější stanovisko, evidentně v některých bodech ustoupil francouzskému tlaku – přijetí triptychu, společný postoj pro přijetí nových členů společenství, řešení zemědělské problematiky. Snad největší autentičnost zachoval Rumor v otázce politické spolupráce.

---

¹⁸⁵ Kam přesně by mělo Společenství skrze tuto „hlubší integraci“ dospět není tak úplně zřejmé, ale krátkými zmínkami o nutnosti posílení parlamentu nebo o znovuoobnovení funkčnosti Euratomu se přece jen Itálie připojuje k zemím, které vidí budoucnost v supranacionálním uspořádání.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Projev italského premiéra Mariano Rumora na haagském kongresu 1. prosince 1969 in: www.ena.lu.

Pravděpodobné příčiny tohoto italského postoje lze hledat ve vnitropolitickém uspořádání.¹⁸⁸ Politická situace v Itálii byla charakteristická monopolním postavením křesťanské demokracie a zároveň silnou pozicí komunistické strany. V průběhu šedesátých let se křesťanská demokracie z obavy před silnou pozicí radikální levice postupně otevírala sociální demokracii a socialistům (k jejich spojení došlo v roce 1966 – Sjednocená socialistická strana PSU v čele s P. Nennim¹⁸⁹). Řada koalic však nebyla příliš úspěšná a nedokázala řešit problémy sociální nebo měnové. Od roku 1968 se už tak nestabilní situace zhoršila v důsledku řady studentských a dělnických stávek. Tato situace přetrvávala i během roku 1969 a je tedy zřejmé, že italská politická scéna byla zaměstnána daleko více domácími obtížemi a tudíž na evropské scéně neměla dostatečné síly k vlastní iniciativě ve stylu de Gasperiho¹⁹⁰ v 50. letech.

Diskuze, která následovala po projevech odrážela některé spory, které byly zřejmé už před započatím konference, pomineme-li zásadní rozpor o vstup Velké Británie do EHS.¹⁹¹ Zástupci všech zemí se vyjadřovali ke svým vlastním prioritám v souvislosti s nutností dát debatám určitý řád a stanovit alespoň orientační pořad jednání. Všechny země s výjimkou Francie viděly jako klíčovou otázku rozšíření. Nizozemský premiér Piet de Jong v něm viděl cestu k řešení mnoha problémů, které společenství trápilo – mimo jiné jako klíč k překonání stagnace a krize Společenství a zároveň naléhavým vyjádřením „nesmíme ztratit naši identitu“ volal po nastolení otázky politické spolupráce. Ve stejném duchu se v diskusi představil i italský

---

¹⁸⁸ Morgan s. 185-191, Procacci, Giuliano: Dějiny Itálie, Praha 1997, s.371-377.

¹⁸⁹ Nenni, Pietro (1891-1980) – vstoupil do Socialistické strany v roce 1921, vedl časopis Avanti, 1926 donucen k emigraci do Francie, účast ve španělské občanské válce, za války vězněn, po osvobození v čele Italské socialistické strany, zastával řadu ministerských postů.

¹⁹⁰ De Gasperi, Alcide (1881-1954) - vystudoval filozofii a literaturu, novinář, od 1911 členem rakouské říšské rady, 1919 zakladatel Italské lidové strany, 1931 se stáhl z politiky, během války se podílel na založení křesťanské demokracie, 1945-1953 ministerským předsedou, významně se podílel na evropské integraci.

¹⁹¹ Shrnutí debaty během prvního dne haagské konference 1. prosince 1969 in: www.ena.lu, L'Année 1969, s. 318.

ministerský předseda M. Rumor. Na půl cesty mezi pevnými zastánci rozšíření a Francií formuloval svou pozici belgický premiér Gaston Eyskens. Hlavním cílem jeho země bylo posílení Společenství směrem k hlubší integraci a tedy upřednostnění „dokončení a prohloubení“ z francouzského triptychu. V tomto směru se ale jeho pozornost ubírala hlavně k politické spolupráci, kterou chápal jako součást postupu směrem k politické unii a k měnové a ekonomické unii nebo Euratomu.

I přes nátlak všech pěti zemí Francie odmítla projednávat rozšíření s odkazem „dokončíme nejprve to, co je výslovně uvedeno v [římských] smlouvách“. Ostatní byli nakonec nuceni připustit prioritní projednání složky „dokončení“, když se shodli na tom, že všechny tři prvky triptychu jsou politicky provázané a i během diskuzí nelze mluvit o jednom tématu, aniž by nezmínili další dvě.¹⁹² V následující debatě o nutnosti dokončení uspořádání společné zemědělské politiky přislíbil francouzský prezident G. Pompidou velmi vágně, že se Francie připojí k politice zemědělské restrukturalizace. Zástupci Německa a Nizozemska uvedli, že nepřipojí svůj souhlas, pokud nedojde k započatí rozhovorů o změnách ve fungování společné zemědělské politiky. Ke konci debaty se účastníci dohodli, že přenechají otázku rozšíření na ministrech zahraničí, kteří se sejdou druhý den ráno a sami si ponechali projednání otázek hlubší integrace především měnové a ekonomické unie.

První den neskončil s vizí otevřené budoucnosti, ale spíše s pocitem zklamání, které vyvolal hlavně Pompidouův projev, který nepřinesl žádné konkrétní návrhy, konzervativně se držel francouzských zájmů a nevnesl do jednání větší naději na možné změny. Ani vystoupení francouzského prezidenta během debaty tento pocit neúspěchu nezmenšilo. Proto výsledky druhého dne a tedy i závěrečného komuniké o to více překvapily.

Nejvyšší představitelé se znovu sešli 2. prosince¹⁹³ a slova se nejprve ujal Georges Pompidou, aby konečně předložil své konkrétní návrhy na

---

¹⁹² Shrnutí debaty během prvního dne haagské konference 1. prosince 1969 in: www.ena.lu.

¹⁹³ Dalších jednání se zúčastnili i zástupci Komise – její předseda Jean Rey a Edoardo Martino, člen Komise pro zahraniční vztahy.

prohloubení spolupráce.¹⁹⁴ V oblasti ekonomické a měnové nejenže navrhl širší spolupráci jak v krátkodobé perspektivě (kde by integrace mohla být založena na Barrově plánu, který všechny země byly ochotné akceptovat) tak nově také v perspektivě střednědobé. Jako prostředek této užší kooperace mělo sloužit pravidelné setkání ministrů financí přinejmenším dvakrát ročně, které by mělo sloužit pro koordinaci politiky členských států. Zároveň mělo napomoci tomuto společnému projektování základních bodů ekonomického a měnového vývoje společné stanovisko zemí vůči Mezinárodnímu měnovému fondu.

V oblasti technické spolupráce se Pompidou věnoval nejprve otázkám dalšího rozvoje Euratomu, jenž v poslední době trpěl nedostatkem pozornosti ze strany členských zemí. Přiklonil se k podpoře německého návrhu ze 28. října 1969, který předkládal společný program výzkumu. Přesto s větším zájmem předložil některé jiné projekty týkající se například informatiky a vytvoření společného počítače o velké výkonnosti nebo projekt vytvoření evropské továrny na štěpení izotopů (jehož odpůrcem byl po dlouhou dobu de Gaulle).

Další témata, která si našla své místo v Pompidouových návrzích, se týkala pomoci rozvojovým zemím a možnosti širší spolupráce v oblasti společné sociální politiky. V první oblasti zdůraznil nezbytnost investic jednotlivých států do rozvojových zemí, v druhé pak lepší koordinaci této sociální politiky i lepší čerpání ze sociálního fondu, který by za tímto účelem mohl projít reformou.

V neposlední řadě se francouzský prezident vyjádřil k politické spolupráci a v zásadě to bylo poprvé, kdy šířeji na toto téma přednesl svůj názor. Ujasnil, že jediná politická spolupráce, která je v této situaci možná, je pro něj symbolizována možností spolupráce na poli mezinárodní politiky ve smyslu výměny názorů mezi ministry zahraničí členských zemí. Proto přišel s návrhem pravidelných schůzek těchto ministrů. Takový typ spolupráce odpovídal dvěma ze základních bodů francouzské politiky –

---

¹⁹⁴ Shrnutí debaty během druhého dne haagské konference 2. prosince 1969 in: www.ena.lu, L'Année 1969 s. 319-320.

snahy o vylepšení francouzské pozice na mezinárodním poli skrze ostatní evropské partnery (v tomto ohledu se do určité míry shodl s názory ostatních zemí) a budování evropské integrace při co nejmenším omezení pravomocí jednotlivých států. Na této podmínce k dohodě mezi členskými zeměmi nedošlo a představa ostatních zemí vedených spíše nadnárodní orientací způsobila, že v budoucnosti nadále vkládaly do této spolupráce naděje, že by mohla vést k plnohodnotné (tedy plně závazné) koordinaci zahraniční politiky.

Návrhy francouzské strany otevřely dveře k dalším jednáním a především k vyřešení ostatních problémů, jak prohlásil i předseda Evropské komise Jean Rey. I ostatní členové konference přivítali novou iniciativu francouzského prezidenta i přestože ne ve všech bodech s ní souhlasili a naopak v řadě oblastí by ji chtěli ještě rozšířit (italský premiér Mariano Rumor prosazoval nutnost regionálního rozvoje a regionálního fondu, snaha pochopitelná vzhledem k hlubokým rozdílům mezi jednotlivými regiony Itálie, belgický premiér Eyskens zase viděl politickou spolupráci širěji než jen jako koordinaci zahraniční politiky a požadoval institucionální změny Společenství).¹⁹⁵ Tato iniciativa byla projevem ochoty pokračovat jistým směrem v integraci, přinesla konkrétní návrhy schůzek ministrů zahraničí a financí a prokázala, že Francie byla ochotna ustoupit v některých bodech, aby dosáhla v jiných oblastech svého.

Závěrečné komuniké¹⁹⁶ je kompromisem mezi návrhy každého státu. Návrhy žádné země nebyly splněny v plné míře, ale nikdo zároveň neodcházel s prázdnou, a to je vzhledem k uplynulému desetiletí opravdovým úspěchem.

Podržíme-li se francouzského triptychu, v jeho první části – dokončení, bylo dosaženo těchto výsledků: Francie získala ujištění, že vyřešení finanční stránky zemědělské politiky přijde do konce roku 1969 a přestože v komuniké, bod 6, také stojí výzva Radě, aby v rámci svých

---

¹⁹⁵ Shrnutí debaty během prvního dne haagské konference 1. prosince 1969 in: www.ena.lu.

¹⁹⁶ Text závěrečného komuniké in: *La politique étrangère 2eme semestre 1969*, s. 137-139 ; *L'Année 1969* s. 320-322.

pravidelných zasedání přistoupila k projednání otázky lepšího fungování zemědělského trhu a ke snížení rozpočtových výdajů na zemědělství, tato plánovaná restrukturalizace nebyla žádným způsobem provázána s přijetím definitivního řešení zemědělské politiky a to byl velký ústupek Francii ze strany jejich partnerů. V souvislosti s finančním řešením bylo ujednáno, že v určitém časovém horizontu dojde k nahrazení příspěvků členských zemí do zemědělského fondu za vlastní finanční prostředky Společenství, které budou získávány několika způsoby např. skrze dovozní dávky nebo clo. Protože takto bude Společenství disponovat vlastními zdroji, bylo také stanoveno, aby se Rada zabývala otázkou posílení rozpočtových pravomocí Evropského parlamentu.

K dohodě o finančním řešení došlo po čtyřdenním intenzivním jednání rady ve dnech 19.-22. prosince 1969 za účasti ministrů financí, zemědělství a zahraničí každé členské země¹⁹⁷. Pro náročnost jednání byly otázky přebytků odloženy na leden, aby byl širší prostor k projednání urgentnějších problémů. Rada přistoupila k nahrazení příspěvků členských zemí ze třech zdrojů. Nejprve z dovozních vyrovnávacích dávek, které byly uplatněny na ty výrobky, jejichž cena na světovém trhu byla nižší než cena na trhu Evropských společenství. Proto tyto výrobky jsou levně nakoupeny, ale na trhu draze prodány a rozdíl mezi těmito dvěma cenami bude nově odváděn do rozpočtu. Druhým zdrojem bylo clo, které bylo uvaleno na všechny výrobky ze třetích zemí. Třetím zdrojem příjmů měla být tzv. „evropská daň“, která byla podílem na dani z přidané hodnoty (maximálně do výše 1 % z této daně). Protože tato daň měla platit až od roku 1975, bylo třeba do této doby přijmout přechodné řešení, kdy ještě nedostatečné příjmy měly být doplňovány skrze příspěvky z jednotlivých států.

Samozřejmě i při těchto jednáních došlo k několika neshodám. Především Itálie s podporou Německa a Nizozemska lobovala za to, aby příspěvky jednotlivých zemí braly ohled na to, kolik daná země do rozpočtu přispívá skrze dovozní dávky a clo. Z Itálie totiž pocházelo 37 % ze všech

---

¹⁹⁷ In : L'Année 1969, s. 323-326. ; Gerbet s. 223-228.

dovozních dávek a proto žádala menší finanční příspěvek¹⁹⁸. Francie částečně ustoupila v tom smyslu, že by mohl být brán ohled na clo, což byl požadavek hlavně Německa a Nizozemska, ale odmítala zohlednění dovozních dávek, neboť považovala dávky za svého druhu trest pro danou zemi, že se zásobuje zemědělskými produkty mimo ES. Zároveň musela Francie přiznat, že je největším příjemcem výhod společné zemědělské politiky.

Dohoda, ke které dospěli ministři 22. prosince 1969 předpokládala přechodné období na roky 1970-1974 (se speciálním řešením pro rok 1970) a definitivní režim od roku 1975. Do rozpočtu šly všechny dávky a část cla. Postupně došlo k navyšování části tvořené cly a ke snižování příspěvku členských zemí¹⁹⁹. Mezi jinými byla řešena také otázka kontroly rozpočtu Evropským parlamentem. Protože až do konce roku 1974 část rozpočtu tvořily členské příspěvky, měla kontrolu provádět Rada ministrů, od roku 1975 by pak tyto pravomoce měl přebrat Evropský parlament. Francie však měla proti takovému řešení několik námitek, problém ale nebyl tak naléhavý a byl odložen na další jednání.

Shrňme, že vyřešení této oblasti bylo velkým úspěchem francouzské politiky. Ta prosadila jednu ze svých priorit, aniž by byla nucena ustoupit v otázce přebytků a restrukturalizace. Zároveň ale splnění této podmínky otevřelo cestu k rozšíření a Francie tak opustila svou dlouhouletou pozici nepřítel britského vstupu do ES.

Druhé části triptychu – prohloubení – se věnovalo v závěrečném komuniké několik bodů²⁰⁰. Nejprve byla zdůrazněna ochota a souhlas všech zemí s hlubší integrací v oblasti měnové a ekonomické unie. Během roku 1970 by mělo proto dojít k vypracování detailního plánu týkajícího se těchto otázek. Součástí tohoto plánu by se měl stát i Evropský rezervní fond jak navrhoval německý premiér Brandt. Francouzský návrh na koordinaci

---

¹⁹⁸ L'Année 1969 s. 325.

¹⁹⁹ Příspěvek je poměrně rozdělen následovně: Francie – 28 %, Německo – 31,7 %, Itálie 21,5 %, Nizozemsko – 10,35 %, Belgie – 8,25 %, Lucembursko – 0,2 %. Možnost odchylky +1 % až -1,5 %.

politiky vůči Světovému měnovému fondu, ale v závěrečném komuniké nebyl zmíněn. Bylo možné, že to ostatní země cítily jako francouzskou snahu využít Společenství proti Spojeným státům, k čemuž nebyly ochotné přistoupit.

Řada politiků ve svých projevech také zmínila nutnost proměny Euratomu²⁰¹. Této oblasti se věnuje bod 10 komuniké, který jen zčásti naplnil očekávaní vkládaná do haagského summitu. Mluvil totiž jen o shodě ve vytvoření programu výzkumu jaderné energie, neřešil ale politické rozpory mezi jednotlivými zeměmi jak jsem je vylíčila v předcházející kapitole. To tedy znamenalo, že představitelé členských zemí nedospěli ke kompromisu. Nemluvílo se ani o návrhu továrny na štěpení, ale to byl jen důsledek toho, co jsem už naznačila. Členské země kromě Francie se nechtěly angažovat v žádném projektu dokud Velká Británie nebude členem Společenství.

Další oblasti, na kterých se účastníci dokázali shodnout, byla ochota podílet se na realizaci evropské univerzity²⁰² (bod 11) a na rozvoji sociální politiky a reorganizaci sociálního fondu. Stranou oblasti prohloubení zůstaly všechny návrhy týkající se institucí, kdy Pompidou sice naznačil, že je jim nakloněn, ale zároveň že si přeje počkat přistoupení dalších členů a poté teprve přikročit k problému institucí²⁰³. Proto se domnívám, že v této otázce Pompidou nechtěl slevit z de Gaullových zásad a odmítal jakékoli další posílení evropských supranacionálních institucí. Bez konkrétních výsledků také vyzněl francouzský návrh další pomoci rozvojovým zemím. Ani ne před půl rokem 29. července 1969 byla na dalších 6 let prodloužena dohoda z Yaoundé, dohoda o rozvojové pomoci podepsaná mezi Evropským společenstvím a 18 státy Afriky. Už v tomto okamžiku Německo, Itálie a hlavně Nizozemsko prosadily redukci této pomoci a to především proto, že podezřívaly Francii, že skrze tuto pomoc sleduje vlastní zájmy a posiluje

---

²⁰⁰ La politique étrangère 2eme semestre 1969 s. 138-139, body 8-12.

²⁰¹ L'Année 1969 s. 323.

²⁰² Evropská univerzita s velkou iniciativou byla založena 19. dubna 1972. Evropský vysokoškolský institut zahájil svou činnost v roce 1976 ve Florencii.

²⁰³ Shrnutí debaty během prvního dne haagské konference 1. prosince 1969 in: www.ena.lu.

vztah se svými bývalými africkými koloniemi. Proto ani na haagské konferenci nemůžeme od těchto zemí čekat velké nadšení pro tento návrh.

Realizace úkolů týkajících se prohloubení prošla v dalších letech řadou změn. Měnová a ekonomická unie měla být budována na základě tzv. Wernerovy zprávy vypracované výborem v čele s Pierrem Wernerem a předané Radě 17. října 1970²⁰⁴. Unie se měla realizovat do konce roku 1980 a cílem byla společná evropská měna, koordinace některých oblastí jako například rozpočtové a fiskální politiky, snížení flukтуаčních pásem směnných kurzů, společný postoj na mezinárodní scéně atd. Součástí změn byl vznik systému centrálních bank k přijímání rozhodnutí ohledně měnového trhu a finančních rezerv ES a také nutnost institucionálních změn – především posílení Evropského parlamentu.²⁰⁵

Hlavní výtky přišly ze strany francouzského prezidenta George Pompidoua, který nesouhlasil s tak hlubokou měnovou integrací vedoucí k jednotné měně, neboť ji považoval za integraci politickou²⁰⁶. Každá země si měla ponechat kontrolu své měnové politiky a určitě neměla část svých pravomocí předat Evropskému parlamentu a napomoci tak nadnárodní složce Společenství. Projevil se zde rozpor mezi Pompidouem, který odmítal měnovou integraci a směřoval jen k měnové nezávadnější spolupráci na rozdíl od německých postojů, pro které naopak spolupráce nebyla dostatečným závazkem a směřovali proto k hlubší integraci. Pompidou dokázal svůj postoj prosadit a proto první jednání členských zemí ES nejednala o institucích, podrobné plány se týkaly pouze první etapy měnové a ekonomické unie 1971-1973 (koordinace ekonomických politik, jednota na poli mezinárodních finančních institucí, nutné změny Římských smluv) a stranou ponechaly sporné téma společné měny. Z původně progresivní Wernerovy zprávy nezbylo příliš mnoho.

Snaha o zavedení v první fázi pevné parity směnných kurzů ale narazila na mezinárodní měnový a ekonomický trh, který svou nestabilitou

---

²⁰⁴ Wernerova zpráva in: Le Bulletin des Communautés européennes prosinec 1970, r. 3, č. 12.

²⁰⁵ Podrobněji in: L'Année 1970 s. 326-327, Gerbet 247-253.

díky dolaru neumožňoval dodržení tohoto závazku. Německo a Nizozemí přešly už během roku 1971 na plovoucí kurzy, zatímco frank a libra zůstaly u pevných směnných kurzů. Krize ohrožovala také společnou zemědělskou politiku, kde ceny byly určovány v účetní měně odpovídající dolaru²⁰⁷. Ačkoli koncem roku 1971 došlo k návratu k pevným kurzům, krize prokázala, že členské země, především Francie a Německo nejsou schopné se domluvit na společném postupu. S příchodem nové krize v roce 1973 musel Pompidou ustoupit německému tlaku a členské země ES přistoupily na floating vůči dolaru. Situace byla zhoršena i spekulacemi na jednotlivé měny během první ropné krize a neúspěch měnové a ekonomické unie byl dovršen. V první etapě nedošlo k žádnému z plánovaných bodů, zčásti kvůli vlivu mezinárodního měnového trhu, ale také z důvodů nejednoty postojů členských zemí i rozdílů mezi jejich praxí ekonomické politiky.

Co se týká Euratomu, došlo k projednání této problematiky 6. prosince 1969 na schůzce ministrů pověřených vědeckým výzkumem. Ti dospěli k rozhodnutí, že Společnému centru pro výzkum bude přiznána širší autonomie a toto centrum by mělo obsáhnout tyto aktivity: společný atomový program, speciální programy jen některých zemí, programy vyžádané veřejnou správou, vědecké a technologické programy mimo jaderný výzkum. Navíc byl výzkumnému centru pro rok 1970 navýšen rozpočet, i když původně se uvažovalo o redukci financí. Obecně ale tato změna neznamenalala záchranu pro Euratom jako takový.

Sociální politika²⁰⁸ také nezůstala bez výsledků i když její prosazování nemělo tu prioritu ekonomické a měnové unie nebo společné zemědělské politiky. V letech 1971-1977 postupně došlo k reorganizaci sociálního fondu tak, že polovina příjmů byla určena na zvýšení zaměstnanosti v méně rozvinutých oblastech a druhá polovina na rekvalifikace. V roce 1975 byl přijat rozsáhlý balík opatření o

---

²⁰⁶ Postoj George Pompidoua k měnové a ekonomické unii např. Tisková konference George Pompidoua z 23. září 1971 in: *L'Année 1971*, s. 419-421.

²⁰⁷ V zemích, které měly poměr vlastní měny a dolaru určeny plovoucími kurzy, dostávali zemědělci méně, neboť reálná hodnota dolaru byla nižší než v těch zemích, kde pevné směnné kurzy dolar nadhodnocovaly. In: Gerbet, s. 251.

²⁰⁸ George, s. 203-217.

rovnoprávnosti mužů a žen v zaměstnání, o všeobecné platnosti čtyřicetihodinového týdne a čtyřtýdenní dovolené.

Ve třetí a poslední části triptychu – rozšíření – konstatovalo závěrečné komuniké souhlas všech zemí s přijetím nových členů a s otevřením přístupových rozhovorů s kandidátskými zeměmi²⁰⁹. Ačkoli na žádost Pompidoua nebylo stanoveno přesné datum zahájení rozhovorů, ale mělo to být co nejdříve po dokončení přípravných prací, Maurice Schumann veřejně prohlásil, že by příprava, tedy definice společného postoje k novým zemím, neměla trvat víc než půl roku²¹⁰. To znamená, že nejpozději 1. července 1970 by mělo dojít k započetí rozhovorů. Dalším bodem, který se takal týká rozšíření, ve smyslu navázání širších kontaktů s ostatními nečlenskými zeměmi, byla podpora vztahů se zeměmi ESVO, jak navrhoval ve svém projevu Brandt.

Už 7. prosince 1969 proběhlo první setkání ministrů zahraničí k přípravě rozhovorů s kandidátskými zeměmi²¹¹. Nizozemská vláda vypracovala seznam bodů, které vyžadovaly společný postoj Šestky. Holanský ministr zahraničí Luns žádal co nejrychlejší schválení, ale proti se ohradila Francie. Šest bodů k projednání se týkalo: zemědělské politiky, vztahů s Commonwealthem, problémy spojené s ESUO a Euratomem, které fungují na základě jiných smluv než EHS, přechodná období, institucionální přírůstek většímu počtu členů a procedura jednání.

Členské země se mezi sebou dohodly na následujících pravidlech. Evropské společenství bude vystupovat jednotně, vždy v zastoupení předsedy Rady nebo Komise s pověřením Rady. V institucionální rovině dojde k těmto změnám: vznikne nová čtrnáctičlenná Komise, nově se rozdělí křesla v Evropském parlamentu i hlasy v Radě ministrů. Také ve vztahu se zeměmi ESVO mělo dojít k obratu, neboť by bylo kontraproduktivní vytvářet takové celní překážky, které byly odstraněny díky ESVO. Co se týká

---

²⁰⁹ Závěrečné komuniké in: *La politique étrangère 2eme semestre 1969* s. 139, body 13-14.

²¹⁰ Cit. in: *L'Année 1969* s. 322.

britských kolonií, měly být přidruženy stejně jako bývalé francouzské kolonie smlouvou z Yaoundé.

Jednání s Velkou Británií započaly 21. července 1970, s Irskem, Dánskem a Norskem 21. září 1970. Největší spory vyvolávaly otázky společné zemědělské politiky – britský příspěvek do rozpočtu a problém dovozu některých surovin ze zemí Commonwealthu (máslo, mléko z Nového Zélandu, cukr) a také otázka libry a její úloha rezervní měny. Definitivní dokumenty byly slavnostně podepsány 22. ledna 1972. Rozšíření se mělo uskutečnit od 1. ledna 1973.

Posledním bodem, který je v závěrečném komuniké zmíněn je otázka politické spolupráce.²¹² Většina zemí ji považovala za jednu z hlavních priorit, za součást oblasti prohloubení. Ačkoli je zde velký tlak na její prosazení, problémem zůstává, že chybí jasně definovaný cíl, k jakému by tato spolupráce měla dospět a jakými prostředky. A přestože řada zemí v posledních letech přišla s několika návrhy, zde v oficiální části jedinou konkrétní úvahou zůstává Pompidouův návrh na schůzky ministrů zahraničí. Komuniké tedy pověřil ministry zahraničí, aby prostudovali, jak nejlépe napomoci rozvoji v oblasti politického sjednocení a to do konce července 1970.

Hodnocení haagského summitu bylo ze strany účastníků překvapivě jednotné. Ve svých vyjádřeních oceňovali význam, který tato konference přinesla evropské integraci v perspektivě dlouhodobého vývoje, kladně hodnotili výsledky, ke kterým politikové dospěli a s povděkem komentovali přístup všech stran, které byly nuceny částečně slevit ze svých představ, aby bylo dosaženo kompromisu. Francouzský prezident Georges Pompidou viděl haagskou konferenci jako „nezbytnost odhodlaně postupovat na cestě k jednotě oproštěné od snů a odmítání a založené na důvěře, realitě a úzkých vztazích mezi vládami zodpovědnými a připravenými přijmout

---

²¹¹ L'adhésion de la Grande-Bretagne aux Communautés européennes II. Négociations et conclusions de l'accord 1970-1972, La documentation française. Notes et Etudes Documentaires 4. května 1973, č. 3985-3986.

²¹² Závěrečné komuniké in: La politique étrangère 2eme semestre 1969 s. 139, bod 15.

společnou disciplínu“.²¹³ Jeho vize konference jako přirozené shody mezi státy, shody, která jednoduše pramení z pochopení nezbytnosti právě takového vývoje, neodpovídala tak zcela pravému stavu věcí. Odvíjela se však od Pompidouovy obecné myšlenky, kterou jsem zde už nastínila a která říká, že předpokladem každého nového pokroku musí být společná touha a ochota jednotlivých zemí místo vytváření institucí, které by teprve tuto společnou politickou vůli ustanovovaly a dále rozvíjely.

Německý kancléř Willy Brandt své hodnocení konference přdestřel 3. prosince 1969 před německým Spolkovým sněmem. Za dva hlavní úspěchy označil započetí rozhovorů s kandidátskými zeměmi a ustavení komise, která se měla zabývat hledáním řešení politické spolupráce (zcela odlišně Pompidou ve svém projevu 15. prosince 1969 zmiňuje zemědělskou politiku a svůj podíl na úspěšném otevření přístupových rozhovorů). I Brandt považoval konferenci za úspěšnou a to proto, že „co bylo realizovatelné, bylo realizováno a co mohlo být rozhodnuto, bylo rozhodnuto“²¹⁴. Zastává tedy názor, že vzájemné rozpory by neumožnily jakýkoli jiný pokrok, než byl dosažen a že je tedy úspěchem taková míra dohody, která byla dosažena. V projevu Pompidoua a při vystoupení Brandta, ani v jednom případě nedošlo k připomenutí, že ne všechny požadavky, které ten který stát předložil, nebyly splněny. Jakoby tyto nedostatky byly nutnou obětí celkového úspěchu.

Takovou shovívavost však ve svých komentářích neprojevaly velké deníky, které po celou dobu pečlivě sledovaly dění na evropské scéně. Článek v *Süddeutsche Zeitung* uváděl: „neexistuje žádný důvod nechat rozeznít všechny zvony Evropy, ale tím méně spustit vlajky na půl žerdi“²¹⁵. Podobnou myšlenku vyjádřil i deník „Evropa“ v sérii svých úvodníků na téma evropské konference v Haagu: „Můžeme dnes říci, že Haag neznamena začátek nové „renesance Evropy“..., ale zároveň je třeba přiznat, že haagské

---

²¹³ Projev George Pompidoua pro televizi a rozhlas dne 15. prosince 1969 in: *La politique étrangère*, 2eme semestre 1969, s. 160.

²¹⁴ Deklarace německé vlády o evropském summitu v Haagu ze dne 3. prosince 1969 před Spolkovým sněmem in: www.ena.lu.

²¹⁵ Cit in: Fackler, Maxim: *Europa – am Tag danach* in: *Süddeutsche Zeitung* z 4. prosince 1969, s. 4, č. 290, r. 25.

dohody odblokovaly stav velmi vážné stagnace.“²¹⁶ Tím slovem, které řada novinářů používá k vyjádření výsledků společného evropského summitu, je slovo kompromis. Podle deníku Evropa byla největší prohrou nemožnost dohody v otázce posílení institucí, na druhou stranu bylo hlavním ziskem setkání, že jednotlivé státy dokázaly oželeť části svých požadavků a dospět ke kompromisu. Otázka zní, zdali všechny země ustoupily stejně anebo zda-li některá země dokázala vyvinout na ostatní státy větší tlak než ony na ni.

Domnívám se, že tím, kdo nejvíce získal byla Francie. Nejen v její preferované oblasti společné zemědělské politiky, ale i v otázce rozšíření. Kdyby vstup Velké Británie do Evropského společenství nebyl pro Francii a Pompidoua příznivý a přínosný, nikdy by k němu nedošlo. Belgický list *La Libre Belgique* upozornil, že tato nová francouzská politika otevřenosti v žádném případě neznamenala odmítnutí „nezávislosti“ ve stylu de Gaulla. Podle něj izolace neznamená nezávislost, naopak nové kroky v oblasti evropské integrace (i přistoupení Velké Británie) povedou k posílení Francie skrze Evropské společenství a tedy k větší nezávislosti.²¹⁷

Francouzský deník *Le Monde* ovšem, celkově spokojen, vyčítal Pompidouovi jednu věc: „Můžeme litovat jistého druhu nesmělosti, kterou projevil Pompidou, když naplno nevyužil výjimečnou příležitost, která mu byla nabídnuta, aby celé Evropě ukázal cestu. Tím, že ji [tuto nabídku] odmítl, ať už z přirozené opatrnosti nebo z obavy nezneprátelit si většinu, ponechal místo hvězdy konference Willy Brandtovi, který...se tak mohl vychloubat..., že přivedl Paříž k souhlasu s britskou kandidaturou.“²¹⁸ Je pravda, že Brandt vystupoval na konferenci sebevědomě a svým postojem si získal respekt, není však možné jej považovat za politika, který by přikládal německému tlaku takový význam, aby dokázal přesvědčit francouzského prezidenta. Ten navíc dokázal prosadit většinu svých priorit a v žádném případě nehrál roli nesmělé postavy summitu.

---

²¹⁶ Cit in: *Après la Haye: Les raisons d'un optimisme modéré* in: *Europe* z 11. prosince 1969, č. 469, s.1 in: www.ena.lu.

²¹⁷ *L'Europe redemarre* in: *La Libre Belgique* ze 4. prosince 1969, s.1,3 in: www.ena.lu.

²¹⁸ „Un compromis“ In: *Le Monde* z 4. prosince 1969, č. 7742, r. 26, s. 1.

Při hodnocení si ještě připomeňme projev předsedy Komise Jeana Reye, který během zasedání Evropského parlamentu ve dnech 9.-12. prosince 1969 ve Štrasburku přednesl na téma právě skončené evropské konference²¹⁹. Nejprve zhodnotil přínost konference, ale i on nakonec musel konstatovat, že od schůzky nejvyšších představitelů čekal rozhodnější postoje k budoucnosti sjednocené Evropy. Na prvním místě mezi negativy postavil politickou spolupráci. „Čeho můžeme litovat nejvíce je skutečnost, že jednání i komuniké prakticky vůbec nereflektovaly politickou unii. Skutečnost, že ministři zahraničí jsou pověřeni přednést své návrhy během šesti až sedmi měsíců není špatná, ale od této konference byla očekávána ze strany některé členské země opravdu zásadní iniciativa.“²²⁰ A ta podle Jeana Reye nepřišla, ačkoli právě tehdejší mezinárodní situace vybízí Evropu, aby zaujala společné stanovisko a to v otázkách Blízkého východu, vztahů Východ-Západ nebo vztahů s USA.

---

²¹⁹ Shrnutí debaty v Evropském parlamentu na téma výsledků haagské konference in: *Le Bulletin des Communautés européennes* únor 1970, r.3, č. 2.

²²⁰ Projev Jeana Reye před Evropským parlamentem ze dne 11. prosince 1969 in: *Le Bulletin des Communautés Européennes*, únor 1970, r. 3, č.2.

POLITICKÁ SPOLUPRÁCE A DAVIGNONOVA ZPRÁVA

Haagská konference otevřela cestu k možnosti nového posunu v oblasti politické spolupráce.

Vrátíme-li se krátce k historii pokusů o politické sjednocení, během posledního desetiletí existovalo několik iniciativ (neúspěšných), které směřovaly k rozvoji politického rozměru Evropského společenství a které potvrzovaly dlouhodobý zájem těchto zemí na této problematice²²¹. V roce 1964 (9. září) vystoupil belgický ministr zahraničí Paul Henri Spaak²²² na schůzce komise Poradního shromáždění Západoevropské unie s představou, že politická unie mezi členskými státy by nakonec mohla být uvedena v život i bez Velké Británie. Právě první francouzské veto ke vstupu ostrovního království do EHS zčásti podnítilo především Nizozemí, ale i Belgii k odmítnutí Fouchetova plánu politického sjednocení prosazovaného Francií a de Gaullem. Belgický návrh byl motivován kampaní vedenou ve Velké Británii opozičními labouristy, která se poměrně negativně stavěla k evropské politické spolupráci. Podrobný návrh²²³ byl veden v duchu vytvoření pravidelných mezivládních jednání doplněných ovšem posílením společných orgánů jako například Evropského parlamentu.

Krátce poté představila své návrhy i německá vláda ve svém memorandu ze 3. listopadu 1964. Vycházelo z přípravné práce Fouchetovy komise a předpokládalo uvedení v činnost společných konzultací v oblasti zahraniční politiky, obrany a kultury. Vše mělo mít opět podobu mezivládních jednání s tím ale, že předpokládalo vznik nadnárodního konzultačního výboru, který by měl v pravomoci rozhodnutí týkající se politické unie.

---

²²¹ Podrobněji Masclet s. 91-97.

²²² Spaak, Paul-Henri (1899-1972) – právník, poslancem za socialisty od 1932, předseda vlády 1938-1939 a 1947-1949, během války exilovým ministrem zahraničí v Londýně, hrál významnou roli při zakládání OSN, 1. předsedou Valného shromáždění, jedním z tvůrců celní unie Beneluxu, ministrem zahraničí 1954-1957 a 1961-1966, 1957-1961 generálním tajemníkem NATO.

²²³ Zkušební doba 3 až 5 let, kdy dojde k vytvoření společného orgánu tříčlenné komise, která bude pověřena přípravou politického jednání jednotlivých vlád, komise nebude mít rozhodovací pravomoci, vytvoří definitivní text smlouvy, která má mimo jiné zvýšit pravomoci Parlamentu.

Ani Itálie nestála stranou a přišla 26. listopadu 1964 s myšlenkou svolání nové konference hlav států. Přála si v zásadě znovuuvedení mechanismu dvojích konzultací (na úrovni hlav států a ministrů zahraničí), který už fungoval mezi listopadem 1959 a červencem 1961. I Italové počítali se vznikem politické komise připravující schůzky vlád a ministrů, v jejímž čele by stál generální sekretář s pravomocemi nových iniciativ.

Ani jedna z těchto tří iniciativ nedosáhla úspěchu a to proto, že se v rámci ES nepodařilo vyřešit ani jeden ze zásadních sporných bodů, který vedl k neúspěchu Fouchetova plánu na nějž všechny tři předestřené návrhy navazují. Situace v Evropě zůstala nezměněna a tudíž nemohlo dojít k prosazení nového úsilí o politickou spolupráci, ale naopak došlo ještě k dalšímu zhoršení v souvislosti s krizí roku 1965 a s francouzským nesouhlasem s rozšířením práv Rady (jestliže by se připustilo většinové hlasování).

K dalším pokusům došlo v roce 1967, kdy zainteresované státy využily příležitosti konání třetí konference hlav států a vlád konané v Římě ve dnech 29.-30. května 1967. Setkání, které rozhodlo o institucionálním propojení tří společenství EHS, ESUO a Euratom však v oblasti politické spolupráce nedokázalo najít společnou řeč. Stejně neúspěšně dopadl i pokus navržený belgickým ministrem zahraničí Harmelem na půdě Západoevropské unie v únoru 1969, jak jsem už naznačila výše.

Z této perspektivy bylo tedy zřejmé, že francouzský návrh schůzek ministrů zahraničí nebyl zcela novým prvkem při hledání řešení politické otázky Společenství. V této formální části tedy můžeme předpokládat, že panovala shoda. Hlavním problémem ale zůstává, k jakému cíli mají tyto konzultace vést, zda-li budou doplněny dalšími institucemi jak dříve navrhovaly některé země, a na jaké téma budou jednání vedena. Všechny tyto otázky byly postupně položeny a odrazily se v práci přípravné komise pověřené ministry zahraničí, kteří dospěli k tzv. Davignonově zprávě přijaté členskými státy a umožňující vznik tzv. Evropské politické spolupráce.

Pochybnosti o tom, jakým směrem se bude spolupráce vyvíjet vyjádřil během ledna 1970 i Willy Brandt při příležitosti setkání členů francouzské a

německé vlády v Paříži v rámci schůzek dohodnutých Elysejskou smlouvou. Německý kancléř svůj postoj vyjádřil následovně: „Když se mluví o politické spolupráci vycházím z myšlenky, že doba, kdy bychom do této oblasti mohli vnést supranacionální prvky, ještě nastala a vyžádá si to ještě mnoho času. Na druhé straně nás ale zkušenost učí, že ani tradiční formy diplomatické spolupráce nejsou dostačující, aby splnily úkol, který nám přísluší: zvýšit váhu západní Evropy ve světě. Jakou formu dát této nové spolupráci? Jak daleko je třeba zajít při mechanismu pravidel konzultací? Co lze očekávat?“²²⁴

Poprvé se podrobněji ministři zahraničí zabývali politickou spoluprací, jak je pověřila haagská konference, na setkání Rady ministrů dne 6. března 1970 v Bruselu²²⁵. Polovina schůzky byla zasvěcena těmto otázkám, druhá polovina pak přípravným jednáním s Velkou Británií o vstupu do Evropského společenství. Ministři zahraničí pověřili ředitele odborů politických záležitostí svých ministerstev, aby prostudovali otázku možného pokroku v oblasti politické spolupráce. Tento výbor měl zasedat pod předsednictvím belgického zástupce Etienna Davignona²²⁶. Svou zprávu měl Radě předložit zhruba za tři měsíce 29. května 1970, kdy se ministři zahraničí sešli při příležitosti ministerské schůzky členů NATO a na okraji tohoto setkání měli probrat členské země i některé otázky týkající se Evropských společenství. Do té doby by se měli tito členové komise sejít třikrát nebo čtyřikrát, aby dospěli ke konkrétním závěrům.

Od svých ministrů zahraničí nedostali přesné pokyny, jakými problémy by se měli zabývat, ale je zřejmé, že by neměli zasahovat do témat, které byly jasně pokryty Římskými smlouvami (kompetence Evropského parlamentu, spojení smluv jednotlivých Společenství, složení komise), neboť tyto věci příslušely Radě ministrů. Stejně tak nemohli počítat s tím, že by politická spolupráce mohla být v blízké budoucnosti nějak

---

²²⁴ Le Monde z 31. ledna 1970, č. 7792, r. 27, s. 1-2.

²²⁵ L'Année 1970, s. 249-250; Le Bulletin des Communautés européennes květen 1971, r. 3, č. 5.

²²⁶ Davignon, Etienne - Étienne Davignon (1932) – vystudoval právo v Louvain, od 1959 zaměstnanec belgického ministerstva zahraničí, od 1977 členem Evropské komise, jejím viceprezidentem 1981-1985.

institucionalizována, tzn. že by přicházelo v úvahu vytvoření stálého sekretariátu. Pokud se týká nezbytnosti rozvíjet jakoukoli hlubší integraci v perspektivě nového rozšíření členské základny, bylo rozhodnuto o tom, že kandidátské země budou informovány o průběhu přípravných prací. Dobrá vůle francouzské strany byla potvrzena i jejím prohlášením, že Francie hodlá znovuzasednout na své místo v ZEU, které opustila před více než rokem v únoru 1969.²²⁷

Ze strany Velké Británie byla možnost účasti na politické spolupráci přijímána kladně. Dne 18. dubna 1970 v Paříži na schůzce francouzského ministra zahraničí Schumanna a britského ministra George Thomsona²²⁸, pověřeného evropskými záležitostmi, se v první řadě jednalo o celkovém přistoupení Británie do Evropských společenství v jejímž průběhu byla znovupotvrzena ochota Velké Británie vstoupit do Společenství a z druhé strany příslib Francie, že jednání začnou před letními prázdninami²²⁹. Co se týká námi sledovaného problému, vyjádřil Thomson přání své země účastnit se na připravované spolupráci. „Britové nechtějí znovu zopakovat svou chybu, kterou udělali, když odmítli na počátku spolupracovat na vytvoření společného trhu.“²³⁰ Představa britského ministra byla taková, že všechny čtyři kandidátské země v okamžiku, kdy by došlo k otevření rozhovorů o jejich přistoupení, by se automaticky staly rovnocennými účastníky na politické spolupráci. Takový přístup byl podložen tvrzením, že v článku 15 haagského komuniké²³¹ se v souvislosti s politickou spoluprací nemluví o Radě ministrů, tedy o instituci ES, ale o ministrech zahraničí jako reprezentantech svých zemí na jejichž úrovni se nacházejí i ministři zahraničí kandidátských států.

---

²²⁷ Le Monde z 8-9. března 1970, s. 4.

²²⁸ Thomson, George (1921) – 1952 zvolen do parlamentu za Labour party, několikrát zastával ministerský post – ministerem pro Commonwealth, pro evropské záležitosti. Prvním britským zástupcem v Komisi 1973-1977, členem horní komory.

²²⁹ Le Monde z 15. května 1970, s. 7

²³⁰ Le Monde z 19-20. dubna 1970, r. 27, č. 7855, s. 7.

²³¹ Přesné znění: „Ministři zahraničí jsou pověřeni prostudovat nejlepší způsob jak realizovat pokrok v oblasti politického sjednocování a to v perspektivě rozšíření. Ministři předloží své návrhy na toto téma před koncem července 1970.“ In: La politique étrangère, 2. semestre 1969, s. 139.

Schumann se k takovému pojetí postavil negativně. Odmítal v této souvislosti vedení politické spolupráce mimo členské státy ES. Připustil, že Velká Británie a ostatní země budou podrobně informovány o výsledcích schůzek, ale plnoprávními členy se mohou stát až po svém plném přistoupení ke Společenství. Tento názor ale nesdílely v plném rozsahu ostatní země²³². Souhlasily s tezí, že politická spolupráce je součástí evropské integrace a řada zemí do ní vkládala naděje na možný přerod až k politické unii. Neposuzovaly ale účast kandidátských zemí tak přísně, neboť viděly prioritněji přínos účasti Velké Británie na jednání než udržení pravidel ještě neexistující politické spolupráce.

Přípravná studie Davignonovy komise měla být poprvé předložena Radě ministrů na zasedání 29. května, které se konalo výjimečně v toskánském Viterbu²³³. Ministři zahraničí se nejprve ve dnech 26.-27. května 1970 zúčastnili zasedání Rady ministrů NATO v Římě, která jednala o nezbytnosti spolupráce členských zemí v průběhu příprav a schůzek Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a při prosazování jejich výsledků. Poté se přesunuli do Viterba, kde hlavním bodem jejich programu byla politická spolupráce. Komise předstoupila s tím, že jejich zpráva je jen provizorní a že je řada otázek, na které by měla odpovědět Rada, neboť jsou politické závažnosti. Proto Komise požádala o řešení těchto sporů a zároveň o nové instrukce od ministrů, aby jejich zpráva mohla být dokončena do 30. června 1970, tedy do toho samého data, kdy nejpozději mají být otevřeny přísupové rozhovory s Velkou Británií. Důraz na toto datum byl dán z toho důvodu, že ačkoli byla politická spolupráce vnitřním problémem ES, nebylo možné ignorovat skutečnost rozšíření a další angažovanosti těchto členů v nové společné politice.

Při samotném projednávání přípravné studie²³⁴ se v zásadě střetly dvě koncepce pojetí – přístup Maurice Schumanna, minimalistický a realistický, a italského politika Aldo Mora, který se přikláněl k odvážnějším

---

²³² Komentář k jedné ze schůzek Davignonovy komise in: *Le Monde* z 31. května – 1. června 1970, s. 7.

²³³ *L'Année* 1970 s. 265.

²³⁴ *L'Année* 1970 s. 271.

rozhodnutím, především co se týče možné budoucnosti a cílů, ke kterým bylo třeba dospět. Začínal se zde projevovat rozdíl ve vnímání toho, co to vlastně politická spolupráce a politická unie je. Zda-li jde jen o nezávazné konzultace v některých oblastech nebo zda-li závaznost jednání časem povede k vytvoření společných nadnárodních orgánů.

Prvním projednávaným bodem se stala otázka spolupráce v oblasti zahraniční politiky. Všichni se shodovali na užitečnosti schůzek ministrů zahraničí (2krát ročně). Tyto jednání neměly mít žádný institucionální rámec a měly být tedy vedeny na úrovni mezinárodní spolupráce bez nadnárodních prvků. Někteří ministři ovšem prosazovali přítomnost zástupců Komise a Parlamentu.

Druhým bodem byla otázka, v kterých dalších oblastech by se mohla spolupráce rozvíjet. Shodli se na možnosti projednávat záležitosti týkající se mimo jiné mládeže, vyučování a kultury, ale na druhou stranu vznikly neshody při pokusu zařadit do těchto kategorií i obranu. Proti této možnosti se zvedly některé hlasy poukazující na to, že obrana je hlavním zájmem jiné evropské organizace a to Západoevropské unie a zároveň, že zapojení otázek obrany k tématům pravidelných setkání by mohlo odradit některé jiné země, které odmítaly jednat o vojenských záležitostech jako například Švédsko.

Třetím a posledním okruhem se stala nutnost konzultací a předávání informací kandidátským zemím pro vstup do Evropského společenství, neboť tyto země nemohly být úplně vynechány z jednání. Na jedné straně Aldo Moro zastával pozici, že je třeba je informovat na pravidelných schůzkách, což ovšem Schumann jako příliš zavazující odmítal. Nakonec se v tomto ohledu shodli na třech bodech: Bylo třeba jednat takovým způsobem, aby nedošlo ke zpomalení rozšíření ES. Bylo nezbytné informovat kandidátské země o pokrocích dosažených při projednávání politické spolupráce, přičemž se nemluvilo o tom, že by tyto informace byly předávány na pravidelných setkáních. V neposlední řadě panovala shoda s tím, že bylo třeba brát ohled na jejich názory, co se týkalo jejich postoje k politické spolupráci.

Davignonova Komise získala na tomto zasedání Rady prodloužení svého mandátu, jak žádala. Definitivní podobu své přípravné zprávy měla

předložit během setkání ministrů zahraničí 20.-21. července 1970 v Bruselu. Na tomto jednání během oficiálního a velmi dlouhého oběda se ministři zahraničí shodli na konečné podobě politické spolupráce. Komisi předložená zpráva musela ještě projít oficiálním vládním schválením ve všech šesti členských zemích, aby mohla být s konečnou platností přijata. Ve své plné podobě byla veřejnosti předložena 27. října 1970.²³⁵

Davignonova zpráva nebo také často používané spojení Lucemburská zpráva²³⁶, neboť k definitivnímu přijetí došlo 27. října 1970 v Lucemburku, je rozdělena do čtyř částí. První část se věnuje obecným záležitostem. Nejprve se vrací k haagské konferenci a k některým jejím ustanovením a především k pasáži, která Davignonově komisi udělila mandát, aby pracovala na problematice politické spolupráce.

Aby politická dimenze evropské integrace, tak jak o ni hovoří haagská konference, mohla být prosazena, bylo podle zprávy třeba shodnout se na těchto třech bodech. Členské země souhlasí s tím, že v duchu Pařížské a Římské smlouvy je třeba dát formu ochotě vybudovat politickou unii ve smyslu pokroku v budování Evropských společenství. Nenápadné, ale velmi důležité odvolání se na smlouvy ustavující tři Společenství znamenalo, že ačkoli se politická spolupráce svou podstatou lišila od typu spolupráce v rámci Společenství, zůstávala napojena na tuto organizaci. To zpráva potvrdila, když navázala tím, že budování politické unie je součástí pokroku učiněného v Evropských společenstvích.

Shoda také panovala na pojetí politické spolupráce jako sledu určitých etap, které povedou ke společné akci v politických otázkách. Pomocí pravidelných schůzek musí nejprve dojít k výměně informací. Na základě těchto sdělení je pak třeba pokusit se vytvořit společný postoj k jednotlivým záležitostem. V poslední řadě přichází snaha převést tyto společné názory na společnou akci podniknutou jednotně všemi členskými zeměmi.

---

²³⁵ L'Année 1971.

²³⁶ Celý text Davignonovy zprávy in: La politique étrangère 2eme semestre 1970, s. 158-161.

Politická spolupráce musí začít nejprve první etapou – výměnou důležitých informací a zároveň sdělením vzájemných postojů k projednávaným záležitostem. Touto první etapou se má stát politická spolupráce v oblasti zahraniční politiky.

Druhá část zprávy²³⁷ se věnovala podrobněji jednotlivým aspektům fungování celé spolupráce, jejím cílům a propojením s některými stávajícími institucemi ES. Směřování politické spolupráce se odvíjelo od systému naznačeného v první části zprávy (informace, společná pozice, společná akce). Proto cílem koordinace zahraniční politiky by měla být v prvé řadě výměna informací a lepší vzájemné porozumění postojům jednotlivých zemí. Poté by se zástupci členských států měli pokusit dospět k harmonizaci svých názorů a ke společné akci. Zpráva však určovala, že sjednocení postojů a společný postup jsou nutné prvky spolupráce, jen pokud je to možné. To znamená, že pokud to možné není, tedy že mezi zeměmi existují nepřekonatelné názorové překážky, nejsou ministři zahraničí nuceni své politiky koordinovat.

Celý mechanismus²³⁸ předávání informací a vzájemných jednání byl založen na pravidelných schůzkách ministrů zahraničí a to vždy dvakrát ročně. Tato setkání byly hlavním orgánem Evropské politické spolupráce, který přijímal rozhodnutí a vytvářel společné deklaráce. Schůzky se konaly vždy v té zemi, která právě předsedala Evropskému společenství. Pokud by situace byla natolik vážná nebo informace vysoce důležitá, bylo možné tyto schůzky výjimečně nahradit konferencí hlav států a vlád. V případě naléhavé nutnosti z důvodu vážné krize bylo možné svolat mimořádné setkání ministrů členských vlád. Setkání na nejvyšší úrovni ale nebylo pravidelnou součástí procesu konzultací vzájemných postojů. Organizátorem takovéto výjimečné schůze byl ministr té země, která právě předsedal. Za normálních okolností tento ministr předsedal pravidelným schůzkám. Příprava ministerských setkání byla prováděna politickým výborem.

---

²³⁷ Davignonova zpráva in: La politique étrangère 2eme semestre 1970, část dvě s. 159-160.

²³⁸ Studie mechanismu EPS založena na rozboru Davignonovy zprávy, podobný rozbor in: De Schoutheete, Philippe: La Coopération politique européenne, Bruxelles 1986, s. 37-48.

Politický výbor byl sestaven z ředitelů politických oddělení jednotlivých ministerstev zahraničí a jejich spolupracovníků (tedy stejná sestava jako pro přípravu Lucemburské zprávy) a jeho úkolem bylo setkávat se čtyřikrát ročně za účelem přípravy schůzek ministrů a zároveň k projednání těch záležitostí, které mu byly svěřeny ministry zahraničí do kompetence. Byl hlavním orgánem pro koordinaci zahraniční politiky, který připravoval podklady pro rozhodnutí ministrů, sledoval aktivitu členských zemí v zahraniční politice, připravoval schůzky, deklarační a společná stanoviska. I tento politický výbor se mohl z iniciativy svého předsedy (stanoveného v závislosti na předsedající zemi) na základě žádosti některého ze členů sejít k výjimečnému setkání. V pravomoci výboru bylo vytvářet pracovní skupiny a pověřovat je přesně definovanými úkoly.

Pracovní skupiny, pověřené a kontrolované politickým výborem, byly sestavovány z ředitelů jednotlivých odborů ministerstev zahraničí, kteří byli kompetentní pro daný problém. Skupina měla za úkol připravit práci pro politický výbor, redigovat analýzy a společné dokumenty, ale neměla rozhodovací pravomoci. Během půl roku se mohla sejít 40 až 50 krát. Postupně byla vytvořena řada pracovních skupin podle geografického klíče – pro Afriku, Asii, Blízký východ atd. a podle tématického obsahu – pro vztahy s mezinárodními organizacemi jako OSN nebo KBSE.

V každé zemi by měl na ministerstvu zahraničí existovat úředník pověřený evropskými záležitostmi. Tito úředníci by měli mezi jednotlivými zeměmi sloužit jako spojovací články zajišťující předání a rozšíření dokumentů v rámci ministerstva a dbající na respektování procedur politické spolupráce. Jejich úkolem bylo asistovat při zasedání politického výboru a nakonci sestavit výpis závěrů a rozhodnutí. Jejich významná role spočívala při přípravě schůzek politického výboru.

Projednávaným tématem by se měly stát všechny důležité otázky zahraniční politiky, ale členské země měly právo zařadit na pořad jednání i jiné téma podle svého výběru. V případě, že šlo o skutečnost úzce související se záležitostmi Evropského společenství, měla být k jednání přizvána také Komise, aby sdělila svůj názor na danou problematiku. Jednou z povinností

výkonného předsedy bylo i pravidelné setkání s politickou komicí Evropského parlamentu, které by se mělo konat dvakrát ročně. Tyto schůzky byly pouze informační pro obě strany – předseda přiblížil témata, o kterých se jednalo a postoje jednotlivých zemí. Členové parlamentní komise pak měli právo vyjádřit k problémům svůj názor.

Součástí mechanismu politické spolupráce se stávaly i ambasády, které byly pravidelně informovány o aktivitách a výsledcích politické spolupráce a staraly se o předávání dokumentů. Spolupráce byla obzvláště intenzivní při mezinárodních organizacích, kdy se členské země snažily harmonizovat svůj postoj a své hlasování. V jednotlivých zemích se šéfové diplomatického zastoupení pravidelně scházeli k výměně informací.

Třetí část Davignonovy zprávy²³⁹ se věnovala budoucnosti politické spolupráce a stanovila, že v závislosti na změnách v Evropském společenství by měla být nepozději do dvou let předložena nová zpráva. Ta by měla přispět k zlepšení mechanismu konzultací a k připojení nových oblastí, o kterých by se na ministerských schůzkách mělo jednat. Vypracováním nové zprávy byl pověřen Politický výbor, který měl vždy na každé schůzce ministrů referovat o dosaženém pokroku v jednáních. Jednou ročně měl být také informován Parlament.

Poslední čtvrtá část²⁴⁰ se věnovala specifické okolnosti právě probíhajících rozhovorů o přistoupení čtyř kandidátských zemí a jejich zapojení do procesu politické spolupráce podle této zprávy. Připouštělo se, že kandidátské státy by měly mít možnost vyjádřit se k tématům politické spolupráce i k cílům a procedurám, přesto zpráva určila, že tyto země se stanou členy Evropské politické spolupráce až v okamžiku, kdy vstoupí do ES. Do té doby bylo zapotřebí vždy na speciálních schůzkách informovat zástupce těchto států o výsledcích svých zasedání. Následná informační

---

²³⁹ La politique étrangère 2eme semestre 1970 s. 160.

²⁴⁰ La politique étrangère 2eme semestre 1970 s. 161.

schůze deseti zemí by měla být stanovena během každého ministerského zasedání.

Formální a procedurální stránky politické spolupráce přiblížily jen část její podstaty. Zkusme si ji nyní představit z jiného pohledu.

Jednou z hlavních charakteristik politické spolupráce byla absence právního zakotvení²⁴¹. Až do roku 1986 (do schválení Jednotného evropského aktu²⁴²) EPS nespočívala na žádném dokumentu mezinárodního práva jako byla například Římská smlouva. Koordinace zahraniční politiky vycházela z politických závazků jednotlivých vlád při příležitosti ministerských schůzek nebo ze zpráv přijatých členskými zeměmi. Důsledkem takového uspořádání bylo v podstatě i možnost vratnosti procesu politické spolupráce, tzn. že vlády mohly odmítnout spolupracovat a to proto, že nebyly oficiálně a právně vázány konzultovat své postoje a tudíž dodržovat stanovené povinnosti. První návrhy právního zakotvení přinášela Tindemansova zpráva²⁴³ v roce 1975, kterou sice ministři zahraničí schválili, ale její praktické prosazení odložili na pozdější dobu.

Jiným ze zásadních prvků byla absence institucionálního rámce.²⁴⁴ Evropská politická spolupráce nedisponovala společným orgánem jako byla Komise a byla založena pouze na schůzkách reprezentantů jednotlivých států. K dispozici neměli ani vlastní administrativní zázemí, které by se staralo o přípravu zasedání a jiné organizační záležitosti. Tyto funkce a úkoly zajišťovala předsednická země, v jejímž hlavním městě se konala

---

²⁴¹ De Schoutheete s. 49-50; Wallace, William: National inputs into European Political Cooperation in: Allen, David, Rummel, Reinhardt, Wessels, Wolfgang: European Political Cooperation: Towards a foreign policy for Western Europe, London 1982, (dále jen Allen, Rummel, Wessels) s. 46-59.

²⁴² Jednotný evropský akt – právní reforma Římských smluv týkající se těchto oblastí – většinový systém v rozhodování Rady v otázkách vnitřního trhu, posílení pravomocí Evropského parlamentu při jednáních o přistoupení třetích zemí, zřízení soudu první instance (sídlí v Lucemburku), propojení Evropských společenství a Evropské politické spolupráce, které byly nyní přiřazeny k Evropské radě jako řídicímu orgánu.

²⁴³ Tindemansova zpráva z 29. prosince 1975 – zpráva belgického ministerského předsedy Leo Tindemansa o vývoji ES směrem k Evropské unii podle Pařížského summitu 1972. Ve svém návrhu podporuje posílení většinového mechanismu v Radě ministrů, posílení institucí ES – Komise a Parlamentu a také zavedení plné a závazné společné zahraniční politiky z části také postavené na většinovém principu.

²⁴⁴ De Schoutheete s. 50-53.

většina schůzek. První návrhy na vytvoření Sekretariátu se objevily už v roce 1971, celou situaci však zablokoval spor o hlavní sídlo tohoto orgánu. Nizozemsko prosazovalo Brusel jako sídlo orgánů ES, se kterými by měla být zajištěna úzká spolupráce. Francie však trvala na Paříži a tak celý návrh sekretariátu byl nadlouho pohřben. Jeho znovuzrození přišlo až s Jednotným aktem 1986. Nebylo by však správné považovat spor o sídlo úřadu za malicherný problém. Je třeba vidět v tomto bodu hlubší smysl o vztahu mezi politickou spoluprací a komunitárními strukturami. V tomto ohledu se Francie velmi snažila udržet organizaci EPS mimo institucionální systém Evropských společenství, neboť lpěla na mezinárodním uspořádání politické spolupráce. Proto i bruselský sekretariát, který vznikl díky Jednotnému aktu, byl ve svých počátcích velmi sporý a čítal přibližně pět až šest osob.

Pragmatismus byl dalším z charakteristických prvků spolupráce²⁴⁵. Už sama skutečnost, že politická spolupráce byla realizována i bez právního zakotvení a bez institucionálního rámce znamenala, že určitý pragmatismus v jejím udržení existoval. Věcnost a zaměření na efektivnost řešení problému se projevila i následujícími okolnostmi. I přes dobrovolnost spolupráce docházelo postupně k dalšímu a dalšímu rozvoji, při jednáních ministrů zahraničí můžeme konstatovat absenci formalismu (dodržování diplomatických a procedurálních pravidel a předpisů), v nutných případech jsme svědky přizpůsobivosti a ohebnosti přijmout požadovaný způsob řešení. V podstatě byla politická spolupráce určována zásadněji mezinárodní situací než například osobnostmi Společenství, procedurami EPS nebo vzájemnými vztahy. Příkladem je Gymnichské setkání 21. dubna 1974 jako reakce na problémy ve vztazích s USA nebo euroarabský dialog jako odpověď na Jom-Kippurskou válku.

Tento pragmatismus byl umožněn formou dokumentů, na kterých byla politická spolupráce vystavěna. Přesně určovaly procedurální otázky - kdo je účastníkem schůzek, kdy se konají, na jaké úrovni, s účastí orgánů ES nebo bez nich, ale nevěnovaly se jasně a detailně cílům spolupráce,

---

²⁴⁵ Dahrendorf, Ralf: A new goal for Europe in: Hodges s. 74-87; De Schoutheete s. 53-55.

programu a etapám realizace. Pravidelné schůzky tak nebyly omezeny nutností dospět v určitých oblastech k výsledkům a mohly se proto svobodně věnovat jakýmkoli tématům považovaným v daném okamžiku za důležité. Pro jedny to znamenalo pozitivní možnost pružně reagovat na mezinárodní události, pro jiné negativní hodnocení, kdy Společenství jen reagovalo na vnější podněty, aniž by samo okolní svět nějak pozitivně modifikovalo.

Jiným z výstižných znaků se stal důvěrný charakter politické spolupráce²⁴⁶. Jak setkání politického výboru tak také pracovních skupin byla považována za důvěrná, při ministerských schůzkách vždy předseda, tedy ministr zahraničí předsedající země, pořádal tiskovou konferenci a během ní informoval obecně o diskuzi. Informace třetím zemím předával také předseda, stejně jako kandidátským zemím. Jeho úkolem bylo zprvu dvakrát ročně a později častěji předávat zprávy komisi EP. Při veřejných vystoupeních se zásadně hovoří o přijatých společných názorech a ne o rozdílech mezi jednotlivými členy. Zpochybnění takovéto praktiky přicházelo především z Parlamentu. Kritici viděli proces jako porušování otevřené diplomacie, jiní však namítali, že možnost mluvit otevřeně a tedy řešit všechny možné okolnosti vedla k hlubšímu porozumění. I díky těmto pochybám parlamentních skupin docházelo k lepšímu informování Parlamentu o politické spolupráci. Problémem však stále zůstávalo, že politická spolupráce nebyla společnou zahraniční politikou ES, ale koordinací jednotlivých národních politik a členské země nebyly za svou národní politiku zodpovědné Evropskému parlamentu.

To co jsem svým způsobem naznačila v každém předcházejícím bodu bylo nedílnou charakteristikou EPS. Šlo o mezivládní charakter spolupráce v koordinaci národních zahraničních politik, kdy se jednotlivé země nevzdávaly své suverenity a práv v dané oblasti a netvořily instituce, které by byly supranacionální. Nesouhlas samozřejmě přicházel od obhájců federalismu a nadnárodních orgánů, neboť v mezivládním rámci viděli konzervativnost, přesto ani oni nemohli upřít Evropské politické spolupráci

---

²⁴⁶ De Schoutetees. 55-57; Nutall, Simon J: European political co-operation, Oxford 1992 s. 51-80 (dále jen Nuttall).

pokroky a to především v posílení pozice ES v zahraničí a u mezinárodních organizací. Bylo však nezbytné upřesnit, že ačkoli šlo o mezivládní proces, nebyly do rozhodování žádným způsobem zapojeny domácí politické složky, které obecně mají vliv na stanovování zahraniční politiky svého státu (diskuze politických stran, zahraniční komise Parlamentu...). Postoje jednotlivých zemí byly tedy především formulovány ministry zahraničí a jejich spolupracovníky.

Ačkoli se politická spolupráce svým charakterem lišila od organizace Evropského společenství, přesto existovaly určité styčné body a vztahy mezi nimi²⁴⁷. V první řadě se oběma přisuzovaly stejné cíle. Davignonova zpráva se odvolávala na Pařížskou a Římskou smlouvu, když velmi vágně za svůj cíl považovala „podporu rozvoje ES“. A za druhé, politická spolupráce a instituce ES se vzájemně dělily o jednu oblast – o zahraniční politiku. Nejenže Komise a Parlament měly právo projednávat se třetími zeměmi ekonomické otázky, což bylo v řadě zemí považováno za významný prostředek politických vztahů, ale zároveň byly od sebe politické a ekonomické problémy často neoddělitelné jako například v dialogu Sever-Jih, při euroarabských rozhovorech nebo v rámci KBSE. To znamená z určité perspektivy, že politická spolupráce a ES byly komplementární a doplňovaly jedna druhou. Slabostí politické spolupráce ale byly právě chybějící nástroje ekonomické pro prosazení politických rozhodnutí a naopak někdy bylo třeba politických rozhodnutí, aby mohlo dojít k ekonomické spolupráci.

Poslední okolností určující specifický charakter EPS byl její vztah k orgánům Evropského společenství.²⁴⁸ Komise měla právo účastnit se některých zasedání, ale nerozhodovala, poskytovala pouze informace a brání zájmy ES. V politické spolupráci odpadaly její tradiční úkoly – kontrola dodržování smluv, protože EPS žádné smlouvy neměla a iniciativní pravomoci, ty příslušely předsedovi politické spolupráce. Parlament neměl

---

²⁴⁷ Bonvicini, Gianni: The Dual Structure of EPC and community activities problems of coordination in: Allen, Rummel, Wessels s. 33-45; De Schoutheete s. 57-66.

²⁴⁸ Bonvicini, Gianni: The Dual Structure of EPC and community activities problems of coordination in: Allen, Rummel, Wessels s. 33-45.

ani to málo pravomocí jako Komise. Pouze byl informován předsedou EPS dvakrát ročně a předseda jednou ročně předkládal Parlamentu roční zprávu o výsledcích politických jednání. Můžeme konstatovat, že struktura orgánů ES i EPS odpovídá účelům, pro které byly vytvořeny. Politická spolupráce si vyžadovala spíše rozhodnutí politická než technická, založená na informacích diplomatického rázu. Naopak ES si v denodenní praxi vyžadovala spíše technická řešení vztahující se k vnitřním záležitostem Společenství. A tak při tehdejšímu stavu organizace EPS orgány Evropského společenství nebyly vhodné k rozhodování o politické spolupráci.²⁴⁹

Bilancování o úspěšnosti nebo hranicích spolupráce má svá úskalí. Jak už vyplynulo z předchozích řádků často jde o úhled pohledu, co pro trvalé zastánce federálního uspořádání Evropy znamenalo prohru, to samé přinášelo podporovatelům mezivládního rámce jako základu evropské integrace naději na úspěch jejich vizí. Přesto existovaly určité výsledky nebo vlastnosti EPS, které nebyly všechny v tomto stylu relativizovatelné. Je třeba říci, že výsledky, ať už pozitivní nebo negativní, se neprojevily okamžitě hned po první schůzce, ale bylo potřeba několika let, aby se ukázaly výhody a meze celé spolupráce.

V první řadě se jako o jednu ze základních pozitivních hodnot jednalo o dosažení dohody. Členské země se scházely nad tématy zahraniční politiky, které byly až dosud posuzovány jen z hlediska národních zájmů, přičemž nově přicházející Evropská politická spolupráce jim vnucovala novou dimenzi evropských zájmů. Byla to zcela nová nutnost hledat řešení přijatelné pro všechny země. To neznamená, že by účastníci dospěli vždy ke společným postojům, ale už to, že se o to pokoušeli, posouvalo jejich spolupráci dál. Byl to první krok k posílení pozice evropských států v mezinárodních vztazích.

---

²⁴⁹ Obecně o mechanismu a hodnocení: Wessels, Wolfgang: *European Political Cooperation: a new approach to European foreign policy* in: Allen, Rummel, Wessels s. 1-20; Masclet s. 101-112; Wallace William: *Introduction: cooperation and convergence in European foreign policy* in: Hill, Christopher: *National Foreign Policies and European Political Cooperation*, London 1983 (dále jen Hill), s. 1-16; Wallace, William, Allen, David: *Political Cooperation Procedure as Substitute for Policy* in: Wallace, William, Wallace, Helen, Webb, Carol: *Policy Making in the European Community*, London 1977 (dále jen Wallace, Wallace, Webb) s. 227-247.

Politická spolupráce skrze tuto snahu hledat společný postoj vedla k tomu, že státy byly ochotny zaujímat stanovisko společně a to také k velké části mezinárodních událostí. Tato šíře měla za následek, že státy byly nuceny sledovat jednotnost v politické linii. V okamžiku dohody na společném postoji bylo možné od něj rozvíjet nové iniciativy a založit na něm společný postup a společnou akci. Právě koordinace a vedení jednotné politiky bylo jiným z nových pozitivních prvků, které uváděla do života EPS.

Také přijetí evropské politické spolupráce vnějším světem hrálo svou roli. V okamžiku, kdy západní země začly vystupovat jednotněji, postupně docházelo k tomu, že i ostatní začínali tyto země vnímat jako celek, který byl tvořen nejen skrze hospodářskou integraci, ale který se dokázal sjednotit i na zahraničně politických tématech. Příkladem mohla být postupně se rozvíjející spolupráce zemí ES v OSN týkající se např. společného hlasování nebo společně předkládaných návrhů apod., která vedla k tomu, že třetí státy se v některých případech, kdy chtěly oslovit země ES, obracely se svou iniciativou na předsedu politické spolupráce, který byl chápán jako zástupce všech zemí Společenství. To vše také znamenalo, že původní naděje vkládané do politické spolupráce, snaha zvýšit váhu zemí Společenství na mezinárodním poli, se vyplnila.

Vedle těchto pozitivních výsledků²⁵⁰ – dohody, společných postojů a zvýšení prestiže evropských zemí v zahraničí – mělo EPS i určité hranice, kam až mohla dospět. Nejednotnost, v otázce jakou politickou spoluprací vlastně členské země budují, se projevila už při přípravě. Zásadním problémem celé politické spolupráce a všech debat o politické unii byly samotné pojmy. Na jedné straně termíny odkazující k prohloubení spolupráce v oblasti zahraniční politiky či politiky bezpečnostní, na straně druhé ale do nich řada politiků vkládala touhu po institucionálním posílení Společenství, které by mohlo vést k definitivnímu uspořádání Společenství

---

²⁵⁰ De Schoutheete s. 159-171; Wallace, William: Introduction: cooperation and convergence in European foreign policy in: Hill 1-16; Wessels, Wolfgang: European Political cooperation: a new approach to European foreign policy in: Allen, Rummel, Wessels s. 1-20; George s. 218-221; Allen, David: Foreign Policy at the European-level: beyond the nation-state? In: Wallace, William, Paterson, William Edgar: Foreign policy making in Western Europe, Farnborough 1978 (dále jen Wallace, Paterson) s. 135-154.

jako politické unie. Tento rozpor byl evidentní: na jedné straně Francie bránící svou vizi Evropy založené na mezinárodní spolupráci a odmítající další instituce a proti ní ostatní země, jejichž představy směřovaly výrazněji dál směrem k supranacionální organizaci. Tyto země přijímaly Evropskou politickou spolupráci vstřícně, protože i pro ně šlo o důležitou součást politického sjednocování, ale byl to pro ně pouze první krok. Francie pod Pompidouovým vedením to však vnímala jako své možné maximum, kam až mohla v tomto momentě zajít. Protože cíle členů ES nebyly jednotné – Francii šlo prioritně skrze EPS dospět k silnější pozici Francie ve světě, zatímco ostatním, sice kladně vnímajícím tento mezinárodní přínos, šlo v první řadě o posílení evropské integrace.

Ačkoli při jednotlivých jednáních ministrů zahraničí se tento rozpor v cílech nijak neprojevoval, v zásadě ale neexistovala jistota, že všichni účastníci chápou jednotlivé pojmy a cíle stejně. Samozřejmě to neznamenal, že by politická spolupráce nemohla dále existovat, ale problém vždy znovu nastoupil v okamžiku znovuprojednání základních pravidel spolupráce nebo při projednávání různých iniciativ, které žádaly další prohloubení spolupráce. V tom okamžiku se znovu pokládaly otázky o tom, kdy jde o společnou zahraniční politiku a kdy o evropskou zahraniční politiku, jaká jsou kritéria pro rozlišení, jaká jsou pravidla a jaké etapy a kam tyto etapy vlastně směřují.

Negativním prvkem nebyl jen konečný cíl, ale také cíle střednědobé, tzn. určitá taktika a strategie pro dosažení nějakého cíle. Problém, jak už jsem krátce naznačila v souvislosti s pragmatismem politické spolupráce, však spočíval v tom, že společné postoje a vůbec cokoli bylo projednáváno v průběhu jednání, nebylo předmětem diskuze plánovaně, ale bylo jen reakcí na dění ve světě. To znamenalo, že evropské státy nasměřovaly k vytvoření komplexního pohledu na problematiku, ale jen hledaly společný postoj k právě probíhající události. Protože jednotlivé státy ale vycházely z podobných zázemí, jednalo se o země dodržující lidská práva, založená na demokratických politických systémech a také formována

blízkým historickým a kulturním vývojem, nebyly jejich pozice natolik odlišné, že by nebylo možné v základních otázkách dospět k dohodě.

Vedle negativ spojených se směřováním Evropské politické spolupráce byly jiné problémy, které vyhcázely především ze slabosti nástrojů spolupráce. Množství setkání ministrů zahraničí a ostatních účastníků byla omezena tím, že se nejednalo o osoby, které by se měly naplno věnovat pouze otázkám EPS, ale měly své vlastní, původní a hlavní, povinnosti, které musely vykonávat. Stejně tak množství otázek, které připadaly předsednické zemi a jejichž počet se rok od roku zvyšoval, byl omezen schopností této země všechny tyto věci stihnout, jestliže neexistoval žádný podpůrný orgán, který by pro neustále se měnící předsednické země byl vhodným pevným zázemím. Nejen ve složité organizaci spočívající na předsednické zemi byl problém této pozice. Tím, že se země v předsednictví střídaly co šest měsíců, chyběla tomuto postu kontinuita, kdy si jednotlivé země žádným způsobem nepředávaly zkušenosti a znalosti a zároveň se tento nedostatek mohl více projevit v období krize, neboť chyběly pravidla pro tyto případy a zvládnutí tak záviselo od zkušeností předsednické země.

Tyto spíše technické omezení však byly doprovázeny vážnějšími slabostmi. Tou nejvážnější byl nedostatek nástrojů, které by opravdu donutily členské země konzultovat a dospět k společným postojům. A tak politická spolupráce mohla jít jen tak daleko, jak nejdál byl ochoten zajít její nejslabší člen, tedy země, která chtěla nejsilněji brátit své zájmy a postoje.

Jiným závažnějším sporem byla neshoda mezi malými a velkými zeměmi. Pro malé země znamenala Evropská politická spolupráce odklon od jejich tradic, neboť byly nuceny věnovat se i tématům, které byly jejich zemím vzdálené a které nikdy nebyly významnou součástí jejich zahraniční politiky. Pod tlakem velkých zemí byly také nuceny měnit některé principy své politiky. Pozitivem pro ně zůstávalo, že jako členové významného uskupení získal jejich hlas na důležitosti. Naopak velké země se cítily být omezovány malými zeměmi, které nemusely vždy souhlasit s jejich velmocenskou politikou a to se mohlo stát hrozbou pro země jako byla Francie nebo Velká Británie, že by mohlo začít hledat řešení některých krizí

mimo rámec EPS a došlo by tak k rozvolnění vzájemných vztahů zemí Evropských společenství.

I přes všechny tyto nedostatky byla ale obecně evropská politická spolupráce označována za úspěšnou, a to proto, že dokázala spolupráci v mezinárodních otázkách nastartovat a ať už ji dovedla k jakékoli řadě úspěchů a pokroků, byl to větší zisk, než kdyby žádná spolupráce neexistovala. Úspěch to byl i v tom smyslu, že politikové dokázali najít takový mechanismus, na kterém se shodly všechny státy a to bylo po mnoha neúspěších předchozích návrhů pokrok. Tyto neúspěchy vznikly z toho, že chtěly prosadit maximum (první návrh Evropského politického společenství byl přímo plánem na plnou supranacionální politickou unii), které však nebylo pro všechny země akceptovatelné. Postupným slevováním z maxima bylo nalezeno řešení v systému Evropské politické spolupráce, který je velmi minimalistický, ale na jehož základech šlo dále stavět, na rozdíl od všech ambiciózních představ, které nedokázaly získat plnou podporu a tedy neslibovaly a neměly žádnou budoucnost.

Takový názor ale nesdíleli zastánci federalismu. Jedním příkladem za všechny byl Walter Hallstein. Ve své knize „Nedokončená Evropa“²⁵¹ kritizoval vznik politické spolupráce a přikláněl se ke komentáři nizozemského ministra zahraničí Josepha Lunse, který prý řekl: „Hora [ES] zaburácela, ale zrodila myš.“²⁵² Nesouhlas projevil s několika body. Odsoudil vytváření organizace natolik oddělené od Evropských společenství, domníval se, že dva dny za rok věnované mezinárodní situaci nemohou vést k žádné opravdové spolupráci, kritizoval neexistenci smlouvy, která ponechává celou EPS jen jako „zvyk v diplomatických vztazích“, také nedostatečné propojení s Komisí a Parlamentem u něj nevyvolalo nadšení stejně jako vynechání některých témat jako například bezpečnostní politika, v neposlední řadě byl zklamán tím, že vzájemné konzultace nebyly povinné. Důvody, proč podle něj taková spolupráce nemohla být úspěšná, vysvětlil také v jednom rozhovoru pro italský deník *Corriere della Serra*: „Potřebné jsou pevné

---

²⁵¹ Hallstein, Walter: *L'Europe inachevée*, Paris 1970 (dále jen Hallstein).

²⁵² Hallstein s. 297.

instituce, takové, které by měly spojení na existující Společenství. To je jediná cesta, jak lze dosáhnout společné politiky. Kdokoli, kdo říká, že dohoda může přijít před vytvořením institucí, staví káru před koně.“²⁵³

---

²⁵³ Corriere della Serra z 1. prosince, r. 95, č. 273 in: www.ena.lu.

PŘÍČINY VZNIKU A POSTOJE JEDNOTLIVÝCH ZEMÍ K EVROPSKÉ POLITICKÉ SPOLUPRÁCI

Mechanismus EPS, tak jak jsem jej vylíčila, nám dává nahlédnout na úroveň spolupráce v otázkách zahraniční politiky, na které se dokázaly shodnout všechny členské státy. Skrze něj ale nedokážeme odhalit původní impuls, který vedl politiky jednotlivých zemí k samotné spolupráci. Ačkoli už dříve existovala řada návrhů na harmonizaci zahraniční politiky, jejich neúspěch nelze vysvětlovat jen formou předkládané spolupráce. A naopak úspěch Davignonovy zprávy nespočíval jen v systému mezivládních nepovinných konzultací, které nabízely větší zisky než byly povinnosti z ní plynoucí. Svou roli hraly měnící se mezinárodní vztahy, jak jsem je vylíčila, a také změny, které probíhaly v jednotlivých státech. Tyto změny vedly k průlomům na úrovni evropské integrace, která se dlouhodobě potýkala s krizí. Stejně tak EPS tkvělo z části v mezinárodních událostech, které utvářely situaci tak, že byla příhodná pro novou iniciativu.

Existuje několik hypotéz, které se vztahují jak k předchozímu období a snaží se nalézt důvody, proč po dlouhou dobu neexistovala cesta, která by vedla ke spolupráci na poli zahraniční politiky, ale také úvahy, které se snažily odpovědět na otázku, proč právě na haagské konferenci přišla iniciativa, která uspěla u všech členských států.²⁵⁴

Prvotní teorie o integraci (federalisté, neofunkcionalisté)²⁵⁵ se zabývala především vnitřními vztahy v nově se tvořícím uskupení nebo systému a většinou ponechávala vnější vztahy stranou svých úvah. Pokud se jimi zabývala, tak jen jako součástí politické dimenze uskupení, která měla automaticky vyplynout z integrace ekonomické a kulturní. Existovala řada příkladů těch zemí, které se úspěšně integrovaly hospodářsky, ale nadále politicky a tedy i v oblasti zahraniční politiky si udržovaly samostatnost – skandinávské země, země Beneluxu, Austrálie a Nový Zeland nebo Spojené

---

²⁵⁴ Podrobně tyto teorie Pijpers, Alfred: *Vicissitudes of European Political Cooperation. Towards a realist interpretation of the EC's collective diplomacy*, Leiden 1998 s. 77-84 (dále jen Pijpers).

²⁵⁵ Hodges s. 9-26.

státy a Kanada. Stejně se o tom koncem 60. let přesvědčily i státy Evropského společenství, které musely přiznat, že jednou z příčin krize Společenství bylo i poznání, že ekonomické úspěchy samočinně nevedly k politické unii, jak bylo přáním některých zemí. Řada teoretiků se pokoušela nalézt odpověď na otázku, proč nedocházelo ke spolupráci na poli zahraniční politiky a vzniklo několik hypotéz, které zčásti odhalují příčiny, které bránily nebo lépe nestimulovaly země Západní Evropy k hlubší spolupráci v mezinárodních otázkách.

Anton DePorte v knize „Evropa mezi velmocemi. Přetrvávající rovnováha“²⁵⁶ považoval za hlavní příčinu všech neúspěšných pokusů společné evropské zahraniční politiky i evropské obrany existenci NATO. Tato organizace totiž obě funkce (společnou politiku i společnou obranu) už splňovala a tak řada zemí neviděla důvod ji nahrazovat novým systémem. A i kdyby tady NATO nebylo, podle DePorta by evropské země stejně nikdy nedospěly k vlastní organizaci, neboť politické rozpory mezi nimi byly natolik silné, že v zásadě neumožnily Evropě, aby se kdy stala třeba vojenskou velmocí. NATO umožnilo dobrou spolupráci v zahraniční politice na euroatlantické úrovni a to bylo přínosnější než jen dimenze evropská. DePorte se ptá, proč vytvářet vlastní evropskou politiku, jestliže „v reálném světě, ve kterém žijí [státy ES], prakticky každé rozhodnutí by mělo být následně koordinováno se Spojenými státy?“²⁵⁷ Nejlepším způsobem byla tedy spolupráce na euroatlantické úrovni – například NATO, MMF a řada zemí také tuto spolupráci považovala podle něj za prioritu. Jasně to prokázala de Gaullova iniciativa společné evropské politiky, která měla na ostatní ten účinek, že si lépe uvědomili, jak důležité pro ně atlantické spojení vlastně je.²⁵⁸

DePortův přístup k problematice byl jednostranně proamerický. Viděl svět jako místo, kde se střetávaly dvě velmoci, které více méně zajišťovaly mezi sebou určitou rovnováhu. V takovém uspořádání nebylo místo pro

---

²⁵⁶ DePorte, Anton: Europe between the superpowers. The enduring balance, New Haven, London 1979 (dále jen DePorte).

²⁵⁷ DePorte s. 227.

novou Evropu, která by navíc znamenala narušení americké zóny vlivu. DePorte pomíjel skutečnost, že právě bipolární systém, kdy velmoci mezi sebou jednají jako rovný s rovným a do diskuze nepřipouští další členy, stresoval evropské země natolik, že s větším zaujetím uvažovaly o možnosti vlastní společné politiky, která by bránila jejich vlastní zájmy, které nemusely být totožné s americkými. Co se týče vlivu NATO na přítomnost nebo spíše neexistenci společné evropské politiky, je třeba říci, že tato organizace opravdu znemožnila vznik nezávislé evropské bezpečnostní organizace, což neznamena, že vedle ní nemohla existovat organizace politická, i když ochuzená o vliv na témata bezpečnosti. Navíc si můžeme položit otázku, zda-li by nepřítomnost NATO vedla automaticky k vytvoření její evropské alternativy? Domnívám se, že role NATO v tehdejší problematice evropské zahraniční politiky hrála pouze tu roli, že vyjímala z možnosti jednání téma obrany, tato organizace však neměla vliv na nepřijetí společné politické spolupráce a ani by nevedla k jejímu automatickému přijetí v případě neexistence NATO.

Jinou hypotézou přispívající k široké diskuzi byl názor Josepha Joffeho, že příčinou, proč některé země odmítají přesunout část svých pravomocí v zahraniční a bezpečnostní politice, byla dobře strážena suverenita těchto zemí. Ty se domnívaly se, že suverenita v těchto oblastech je známkou jejich nezávislosti. Je pravdou, že pro řadu zemí byl tento argument platný, přesto ale vidíme, že existovala i spolupráce v těchto oblastech jako například NATO. Z toho by se dalo odvodit tvrzení, že pokud byla spolupráce v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky jednoznačně přínosná (a to NATO v době svého vzniku i po celou dobu studené války bylo), pak byly státy ochotny ke spolupráci přistoupit. To znamenalo, že suverenita země sice hrála významnou roli, ale ne tu nejpodstatnější, jako důvod proč prozatím nedošlo ke vzniku společné evropské politiky v jakékoli formě (tedy i ve formě nezávislých konzultací jako EPS).²⁵⁹

---

²⁵⁸ Podrobněji DePorte kapitoly *The Uniting of Europe* s. 220-229 a *The French Challenge* s. 229-242.

²⁵⁹ Podrobněji tato teorie Pijpers s.78-79.

Teorie, která přinášela další vysvětlení neexistence společné evropské politiky, se odvíjela od prvku společného nepřítele, který může státy stimulovat ke společné akci. Tak jako působila hrozba Sovětského svazu ve 40. a 50. letech na hlubší integraci, tak právě uvolňování 60. let přispívalo k tomu, že země ztrácely pocit bezprostředního ohrožení a neměly vůli ke společnému postupu. Je však třeba říci, že Sovětský svaz jako nepřítel nebyl přímým inspirátorem ekonomické integrace, ale spíše vedl k prohloubení spolupráce v oblasti bezpečnostní. Tato kooperace by však na evropské úrovni nebyla mnoho platná a proto našla svůj hlavní odraz v politice euroatlantické, tedy v Severoatlantickém paktu. Z toho vyplývá, že pokud by se Evropa chtěla sjednocovat tváří tvář hrozbě SSSR, bylo pravděpodobné, že by si našla tomu odpovídající rámec, tedy spolupráci se Spojenými státy. Pokud se jedná o menší hrozby než je Sovětský svaz, většina událostí nebyla takového významu, aby vedla země ke vzniku společné evropské politiky a některé nakonec vyvolávaly mezi členskými zeměmi spíše rozbroje jako například arabsko-izraelský konflikt.²⁶⁰

Další myšlenkou, kterou jsem nastínila už v souvislosti s celkovou krizí Společenství byl spill-over, teorie o automatickém přechodu od ekonomické oblasti k politickému sjednocení. Tato hypotéza se během 60. let ukázala být příliš optimistickou, když ekonomická integrace v žádném případě nevedla k politické unii a naopak tu byly snahy o rozvolnění stávající struktury. Není důvod úplně odmítnout tuto teorii, je však třeba říci, že postup od integrace v jedné oblasti k další a další je vývoj velmi pomalý.²⁶¹

Poslední z hypotéz, kterou bych chtěla zmínit, staví na myšlence, kterou předložil Johann de Vree, že jakýkoli integrační proces je závislý na přítomnosti dominantního státu nebo koalice v rámci systému. Tato koalice nebo stát pak má hlavní podíl na formování větší skupiny, která se přizpůsobí myšlenkám vedoucí země. Tím, že v západní Evropě neexistoval takový stát, že ani Francie nedokázala svým partnerům vnutit svůj přístup

---

²⁶⁰ Lodge, Juliet: *The European community and the challenge of the future*, London 1989.

²⁶¹ Hodges, s. 28.

anebo naopak země Beneluxu nepřesvědčily ostatní o výhodnosti federativního uspořádání, nemohlo dojít k další integraci.²⁶²

Tyto teorie byly primárně soustředěny na vysvětlení absence společné zahraniční politiky, ale nevysvětlovaly důvody vzniku a změnu postojů jednotlivých států. V reakci na tyto teorie však lze dospět k několika závěrům, které podle mě lépe charakterizovaly evropskou politickou spolupráci²⁶³. Teorie o společném nepříteli, který se stává impulsem pro spolupráci evropských zemí nás přivádí na myšlenku, že nemuselo jít jen o hrozbu ze strany jednoho státu, která formovala nový systém, ale že mohlo jít o reakci na vývin mezinárodního prostředí, které právě v 60. letech procházelo změnou. Evropa se v tomto novém systému cítila svým způsobem ohrožena i proto, že Spojené státy upíraly větší pozornost na domácí problémy a na své asijské dobrodružství ve Vietnamu. V takové konstelaci byly evropské země přesvědčeny, že své zájmy nejlépe ochrání skrze svou vlastní organizaci.

Hypotéza o nutnosti existence dominantního státu nebo koalice států, který by donutil ostatní členy k přistoupení na návrh této země se v průběhu evropské integrace ukázal jako nereálný. Evropské politické společenství jako plán federativního uspořádání neuspěl ve Francii a naopak Fouchetův plán prosazovaný Francií i přes silný tlak ztroskotal na odmítnutí ze strany Nizozemska. Proto jediným závěrem, který lze je skutečnost, že jestliže došlo k přijetí nějakého systému politické spolupráce, byl tento systém odrazem národních zájmů všech členských zemí ES. To tedy znamená, že podle mne nebyla politická spolupráce výsledkem obchodu mezi zeměmi ES. Je pravdou, že řada politiků by si přála, aby kooperace v zahraniční politice byla hlubší, to ovšem nepopíralo fakt, že všechny státy přistoupily na minimalistickou bázi EPS bez nátlaku a dobrovolně a tedy ne jako na politiku, se kterou nesouhlasí, ale která bude vykoupena sliby v jiné oblasti.

---

²⁶² Pijpers, s. 83-85.

²⁶³ Allen, David, Wallace, William: *European Political Cooperation: the historical and contemporary background* in: Allen, Rummel, Wessels s. 21-32.

V souvislosti s teorií o Severoatlantickém paktu si můžeme ujasnit vztah evropské politické spolupráce k této organizaci. Protože v rámci západní Evropy chyběla silná organizace pro evropskou obranu, byly země vedeny přáním udržet existující bezpečnostní organizaci NATO. Proto se také evropská politická spolupráce nezabývala otázkami obrany. Tento postoj byl důkazem, že Evropa chtěla v mezinárodní politice dosáhnout svých zájmů, aniž by narušila stávající mocenskou strukturu. Jak vysvětluje nizozemský politolog Alfred Pijpers, okolnost, že EPS se nezabývala záležitostmi obrany, nemusí být pojmána jen jako doklad nedostatku politické vůle členských zemí spolupracovat v této oblasti, ale naopak kolektivním přáním udržet bezpečnost a rovnováhu udržovanou Severoatlantickým paktem.²⁶⁴

Stejně jako EPS reagovala na mezinárodní situaci stejně tak ho můžeme chápat jako prostředek řešení dalších dvou problémů, které právě v této době vyvolávaly obavy v některých zemích²⁶⁵. Jedná se o posilování Německa, jehož aspirace a mocenské potenciály bylo potřeba usměrnit v zájmu uchování rovnováhy sil a v zájmu uchování vlastních pozic a zhoršující se vztah se Spojenými státy. Až dosud se snaha o řešení problému poválečného Německa odrazila v založení řady organizací, které měly každá svým způsobem vést k zajištění Německa v mezích demokratického uspořádání – Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci, Evropské obranné společenství, Západoevropská unie, Evropská společenství.

Německo mohlo znamenat dvě hrozby. Ekonomicky silné a stále posilující Německo přetransformuje svůj potenciál v politickou-vojenskou moc anebo nová německá východní politika postupně povede k německému sjednocení, k příklonu na východ a k narušení rovnováhy. Evropská politická spolupráce se tak mohla stát prostředkem diplomatické emancipace Německa, tzn. že se mohlo skrze EPS stát členem jak některých

---

²⁶⁴ Pijpers s. 109 (dále jen Pijpers).

²⁶⁵ In. Allen, David, Wallace, William: *European Political Cooperation: the historical and contemporary background* in: Allen, Rummel, Wessels s. 21-32; Rummel, Reinhardt, Wessels, Wolfgang: *Federal Republic of Germany. New responsibilities, old constraints* in: Hill s. 34-55; Pijpers s. 110-112. O francouzských obavách ve vztahu k německu in: Diallo s. 62-67.

organizací (například OSN, jejímž členem se stalo až 1973), tak vůbec obecně rovnoprávným členem mezinárodního společenství. EPS mohla napomoci kontrole východní politiky Německa a zároveň se mohla rovnou stát prostředkem německé spolupráce s východní Evropou například skrze Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě nebo skrze projednávání těch otázek, které SRN zajímaly. Tyto představy o přínosu EPS však kontrastovaly s formou této spolupráce, tedy nezávaznými konzultacemi, které nemohly vést ke splnění tak rozsáhlých cílů jakými byla např. kontrola německé východní politiky. Šíře těchto představ tak odrážela některé naděje o dalším vývoji k plné evropské zahraniční politice, kterou do ní vkládali někteří členové ES.

Pokud se týkalo zhoršujícího se vztahu se Spojenými státy, především Francie se snažila využít spolupráci ve svůj prospěch a posílit svou pozici proti USA.²⁶⁶ Bylo by ale omylem domnívat se, že ostatní země se nechaly Francií bezhlavě strhnout k protiamerickému postoji. Evropské politické společenství vzniklo právě jako výsledek nespokojenosti všech zemí s politikou USA v Evropě. Státy se cítily ohroženy americkou politikou, která stavěla především na statu quo a na dohodě se Sovětským svazem.²⁶⁷ Situace se jen zhoršovala s hospodářskými obtížemi způsobenými dolarem. Snaha kompenzovat dopady amerického jednání na západoevropské země vedla k rozvíjení nové iniciativy.

V knize „Proměny evropské politické spolupráce“ nizozemský politolog Pijpers upozornil na skutečnost, že všechny určující okolnosti – změna mezinárodní politiky, německá emancipace nebo změna americké politiky – se týkaly bezpečnostních otázek.²⁶⁸ Jeho vysvětlení spočívalo ve využití realistické teorie. Podle něj totiž jakékoli integrační teorie byly vhodné k vysvětlení vnitřních procesů ES, politická spolupráce však těmito teoriím neodpovídala. Přesto není třeba vymýšlet nové teorie, neboť řešení tkví v léty prověřené realistické teorii. Ta je založena na několika základních

---

²⁶⁶ Cousté, Visine s. 51-58.

²⁶⁷ O negativním postoji Evropy v souvislosti s přípravou roku Evropy Ferro, Maurice: Kissinger: Diplome de l'impossible, Paris 1976, s. 297-360.

²⁶⁸ Pijpers s. 115-117.

bodech. Mezinárodní politický systém má anarchickou strukturu, tedy neexistuje centrální autorita schopná udržet řád a garantovat bezpečnost. Tento systém je tedy tvořen řadou států jako nejvyšších nositelů vojenských, ekonomicko-finančních, materiálních i lidských zdrojů, které využívá v mezinárodní politice. Hlavní prioritou států bylo zajištění jejich bezpečnosti a to prvotně skrze vojenskou alianci a udržování mocenské rovnováhy pomocí uzavírání regionálních a celosvětových uskupení, které taktéž zajišťují bezpečnost.

Ačkoli v západní Evropě docházelo k uklidnění situace, okolní státy stále žily v anarchickém systému válek a vojenských hrozeb, které byly posilovány ekonomickým růstem těchto zemí. Stát zůstával stále nejvyšším nositelem moci, tento systém nebyl narušen ani vytvořením Evropských společenství a naopak jejich ekonomický úspěch umožnil další růst členských zemí. S tím bylo spojeno i posilování Rady na úkor Komise jako instituce supranacionální povahy. Protože tedy stále přetrvával anarchický systém, státy stále spolupracovaly na své bezpečnosti. Změny probíhající koncem 60. let byly do určité míry vnímány jako hrozba evropské bezpečnosti a snaha vyrovnat se s nimi vedla k Evropské politické spolupráci. Z toho také vyplývalo, že hlavní vliv na evropskou zahraniční politiku měly stávající mocenské struktury, to znamená rivalita USA-SSSR a spolupráce USA-ES oproti ostatním faktorům ekonomickým, sociálním nebo kulturním, které neměly příliš velký vliv.

Evropská politická spolupráce podle mého názoru vycházela ze zájmů všech zemí, které v ní nacházejí odpověď na své vlastní potíže. V následující části bych se chtěla zastavit u každé jednotlivé země Společenství a rozebrat její vstřícný postoj a pozitiva, které chtěli politikové těchto zemí v EPS získat.

Spolková republika Německo²⁶⁹ byla na mezinárodním poli stále penalizována, neboť platila za svou minulost a tak se nemohla stát plnoprávným členem světového společenství (není v této době např. členem OSN). Evropská politická spolupráce ale umožnila nově stát se členem většího uskupení. Zároveň skrze toto uskupení se stávalo i na poli mezinárodní politiky významnějším prvkem než dosud. To znamenalo, že vedle prvku emancipace přinášela EPS také legitimitu příslušnosti k širšímu celku. Není však třeba tento fakt příliš přeceňovat, neboť SRN už bylo členem NATO, které mu taktéž dodávalo legitimu příslušnosti k západním demokraciím.

Dalším podstatným bodem, který hrál pro Německo významnou roli byla možnost alibi, záštity proti rozličným tlakům, které na ni byly vyvíjeny v některých oblastech jako například příklon k USA nebo podpora francouzského protiamerického postoje, podpora arabským zemím nebo příklon k Izraeli, složitá otázka vzhledem k německé historii nebo také otázka sporu mezi Řeky a Turky a tlaky obou stran k podpoře svého postoje. Během fungování EPS tato organizace sloužila jako alibi v některých případech více státům, ale pro Německo to byl užitečnější prvek tím víc, protože její pozice byla v mezinárodních vztazích křehčí. Možnost v některých závažných situacích odvolat se na nutnost konzultací v rámci Evropské politické spolupráce a tím pádem přenesení zodpovědnosti na všechny země bylo někdy výhodným řešením.

Nezanedbatelnou roli při rozhodování o přijetí nové spolupráce hrála pro Německo i okolnost, že nová spolupráce byla součástí evropské integrace a že i díky SRN došlo k jejímu propojení s Evropským společenstvím skrze část Komise a informování Parlamentu. Integrace a snaha dospět k hlubší koordinaci ve všech oblastech a vytvořit tak „Evropskou unii“ byla jednou ze základních charakteristik politiky Spolkové republiky Německo. Pro malé

---

²⁶⁹ Rummel, Reinhardt, Wessels, Wolfgang: Federal Republic of Germany. New responsibilities, old constraints in: Hill s. 34-55; Allen, David, Wallace, William: European Political Cooperation: the historical and contemporary background in: Allen, Rummel, Wessels s. 21-32; Wallace, William: Old states and new circumstances: the international predicament of Britain, France and Germany in: Wallace, Paterson s. 31-55.

země stejně jako pro Německo byla EPS dalším krokem k rozvoji Evropských společenství a k vytvoření Evropské unie.

V neposlední řadě si určitou váhu vydobily i otázky ekonomické. Rostoucí hospodářská síla SRN jí postupně v EPS získala určitou váhu, ale k zachování takového růstu využívalo Německo tuto organizaci k zajištění dobrých vztahů s některými zeměmi, velkými obchodními partnery SRN a tak k neohrožení německého obchodu (šlo například o země jižní Afriky, středního Východu, Jihovýchodní Asie, Latinské Ameriky).

Stejně jako chtělo Německo využít EPS k posílení svých ekonomických vztahů, tak také organizace posloužila k zajištění podpory členských zemí SRN v otázkách navázání nových vztahů s východním Německem. Ostatní země Evropských společenství se obávaly možných následků těchto jednání a svým tlakem dávaly jasně najevo tyto obavy. Naopak Německo v žádném případě nestálo o narušení jednoty západní Evropy a proto přivítalo EPS jako prostředek, jak pravidelně informovat ostatní země.

Cílem Francie bylo využít EPS především k prosazení vlastní zahraniční politiky.²⁷⁰ V prvním období to bylo nejzřetelnější v otázkách Blízkého východu nebo v problémech odzbrojení. Charakter této politické spolupráce reprezentoval základní francouzské představy, potažmo Pompidouovy představy, o cílech, prostředcích a formě evropské integrace. V tomto kontextu šlo o mezinárodní spolupráci, na nejvyšší úrovni zástupců států, směřující k větší samostatnosti Evropy, umožňující Francii prosazovat svou politiku skrze větší fórum. Nezanedbatelná byla také snaha vytvořit EPS tak, aby se blížila francouzskému systému V. republiky, tzn. aby zahraniční politika byla vedena hlavami států a vlád. Toho bylo dosaženo v roce 1974 s vytvořením Evropské rady – schůzek nejvyšších představitelů zemí jako nejvyššího orgánu Evropské politické spolupráce.

---

²⁷⁰ Wallace, William: Old states and new circumstances: the international predicament of Britain, France and Germany in: Wallace, Paterson s. 31-55; Kolodziej s. 391-398; Diallo s. 54-77; De La Serre, Françoise, Moreau Defarges, Philippe: France: a penchant for leadership in: Hill s. 56-70.

Příčin pro vznik takové organizace nebo pro její podporu z francouzské strany bylo několik. Ekonomická a finanční krize roku 1968 neměla jen hospodářské a měnové dopady, ale také ovlivnila prostředky, které stát mohl uvolnit na zahraniční politiku a její cíle. V tomto ohledu EPS bylo prostředkem využití ekonomické síly ostatních zemí ve vlastní prospěch. Otázka Německa a jeho ekonomického růstu hrála pro Francii důležitou roli vzhledem k napjatému francouzsko-německému soupeření, které bylo obroušeno až po druhé světové válce prostřednictvím řady evropských organizací. V historické perspektivě tohoto vztahu ale posledních 25 let klidného soužití tvoří jen nepatrnou malou část. Francie ztratila svou nadřazenou pozici vůči SRN a to jak díky rostoucí ekonomické síle Německa, tak také skrze Brandtovu Ostpolitik, která byla blízka svou podstatou de Gaullovi myšlence Evropy „od Atlantiku po Ural“, ale na rozdíl od té francouzské, měla západoněmecká politika o navázání užšího vztahu s Východním Německem a potažmo s východním blokem, co nabídnout. Konečně by totiž mohla zajistit Sovětskému svazu potvrzení jeho hranic na východě a to bylo na rozdíl od francouzské iniciativy nabízející jen obecné zlepšení vztahů, jedním ze základních cílů SSSR.

Nedílnou roli při změně francouzské politiky hrála i výměna na postu francouzského prezidenta, jak jsem už vysvětlila v kapitole o vztahu de Gaulla a Pompidoua. Ačkoli tedy EPS bylo přínosem pro francouzskou zahraniční politiku v rámci všech iniciativ týkajících se prohloubení evropské integrace, leželo po dlouhou dobu ve stínu Pompidouem preferované měnové a ekonomické unie. EPS přispívalo k harmonizaci zahraniční politiky jednotlivých států, pokud by však tyto země nedokázaly svůj společný postup podložit ekonomickou silou, i koordinovaný postup by nevedl ke svému cíli. Postupem času, s tím jak se měnová unie střetávala se stále většími obtížemi, se ale zájem obracel k EPS, která naopak prokázala svůj přínos především při přípravě Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, ale i v jiných oblastech. Navíc k její důležitosti přispěly i mezinárodní vztahy, kdy výrazněji počátkem 70. let dochází ke sblížení

SSSR a USA a v této souvislosti i ke zhoršení americko-evropského vztahu a k většímu ohrožení evropské identity, jak to chápaly západoevropské země.

Zhodnotíme-li pozitiva a negativa celé spolupráce pro francouzskou stranu, kladně byla ceněna forma EPS, která odpovídala francouzským představám a potvrdila tak státní kompetence v oblasti zahraniční politiky, když už v ostatních oblastech se musela administrativa dělit o kompetence s orgány ES. Samozřejmě pak francouzští politikové oceňovala, že nebyli vázáni žádnými pevnými závazky a že pokud nebyli ochotni ustoupit ze svých pozic, neexistovala síla, která by je k tomu nutila, tzn. že nebyla omezena jejich nezávislost rozhodování. EPS ale není bezchybným mechanismem. K problémům docházelo především při formulování politiky, kdy se střetávaly velmocenské ambice Francie s tradičně geograficky omezenější politikou malých států, zároveň také v otázkách například vztahu s USA, kde některé státy nechtěly vyhrocovat stávající situaci z důvodu bezpečnostních (německý a nizozemský postoj k NATO jako k základnímu prvku zahraniční politiky).

Italská zahraniční politika po 2. světové válce byla založena na dvou pilířích – Severoatlantickém paktu a Evropském společenství.²⁷¹ Dlouhá poválečná vláda křesťanských demokratů se musela na domácí scéně potýkat s tlakem extrémní levice i pravice a přála si zakotvit a zajistit svoji zemi v mezinárodních demokratických organizacích. EPS byla v Itálii přijímána spíše jako další součást už fungující západoevropské spolupráce než jako zcela nový prvek. Také italští politikové byli přesvědčeni, že dříve či později se tato spolupráce stane integrální součástí Evropského společenství a to proto, že Evropa nemůže hrát významnou mezinárodní roli dokud nedosáhne větší vnitřní propojenosti, ke které ale lze dospět jen skrze další rozvíjení společných politik.

Evropská politická spolupráce si postupně získávala stále širší podporu a to z toho důvodu, že napomáhala Itálii v řešení jejich problémů.

---

²⁷¹ Morgan s. 185-191; Procacci, Giuliano: Dějiny Itálie, Praha 1997, s. 371-377; Bonvicini, Gianni: Italy: an integrationist perspective in: Hill s. 71-82.

Změna euroamerických vztahů znamenala oslabení jednoho ze základních pilířů zahraniční politiky – organizace Severoatlantické smlouvy. Automaticky to vedlo ještě k většímu příklonu k Evropskému společenství a také k EPS jako zahraničně politické dimenzi západní Evropy. Druhým bodem, který si získal přízeň italské politiky byla snaha EPS řešit situaci ve Středozeří. Nestabilita v této oblasti způsobená arabsko-izraelským konfliktem dopadala tvrdě na italský obchod a vztahy se středomořskými partnery. V neposlední řadě hrál roli i celkový vývoj Evropského společenství, který v řadě oblastí stagnoval nebo nevedl k cíli a v kontrastu s touto nehybností prokazovala EPS výsledky.

I pro Itálii tedy měla celá spolupráce především pozitivní stránky, neboť umožnila nalézt cestu mezi příklonem k NATO a vnitřními rozpory italské vnitřní politiky. Určité meze však Itálie spatřovala v mezivládní spolupráci a v ohrožení vlastních zájmů, které mohly být strženy ambicemi mocnějších států.

Belgická politika byla dlouhodobě formována snahou o neutralitu a to především z důvodů vlastní bezpečnosti a také z nedůvěry k velmocím, které by ji mohly zatáhnout do vzájemných sporů.²⁷² Svou bezpečnost zajistila proto v NATO, velmocenským pŕtkám se snažila vyhnout skrze multilateralismus, tedy skrze mezinárodní organizace jako třetí sílu vůči velmocím. V těchto organizacích docházelo k plné identifikaci s cíly těchto uskupení a protože se v rámci institucí snažila zabránit dominaci velkých zemí, znamenalo to, že například v rámci ES často podporovala pozici Komise jako nadnárodního orgánu, neboť jen zřídka se řada malých zemí dokázala sjednotit ke společnému postoji.

Hlavní priorita belgické politiky tkvěla v Evropě a v evropské integraci. Zpočátku Belgie podporovala funkcionalistickou teorii, ale během 60. let se přesvědčila o tom, že není možný přerod v politickou unii a že zároveň v tomto momentu to není ani společné přání všech členských zemí.

---

²⁷² Franck, Christian: Belgium: committed multilateralism in: Hill s. 85-105; Morgan s. 191-194.

Proto také přistoupila na určitou míru spolupráce na mezivládní úrovni, ale s tím, že se snažila v EPS prosadit účast orgánů ES a vůbec provázání těchto dvou organizací skrze jednotu cílů. To mělo svůj původ v přesvědčení, že EPS je součástí evropské integrace a tvoří zahraničně politickou dimenzi ES. Obavu ale vyvolávala možnost vývoje celé spolupráce ve směru Fouchetova plánu, a to podpořil i francouzský návrh sekretariátu a jeho umístění v Paříži. Belgie se obávala možnosti vytvoření ne pomocného orgánu při realizaci setkání, ale přetvoření sekretariátu v politický orgán. Hrozbou i pro malou Belgii byly ambice velkých partnerů. Proto také přijala roli zprostředkovatele a smiřovatele pozic a to například při arabsko-izraelském konfliktu, kdy naléhala na nalezení cesty mezi Izraelem a arabskými zeměmi.

Lucembursko bylo natolik malým státem, že postrádalo vše, co v zahraniční politice znamenalo jakoukoli moc - ekonomickou sílu, geografickou rozlohu nebo vojenský potenciál.²⁷³ V ekonomické oblasti bylo Lucembursko odkázáno na nutnost uzavřít ekonomickou unii se svými sousedy (1948 celní unie Belgie, Nizozemska a Lucemburska) a nakonec i v Evropském společenství. Stabilitu vlastního státu vidělo Lucembursko v řešení francouzsko-německého konfliktu. Toto řešení a zároveň zajištění vlastní bezpečnosti hledalo v mezinárodních organizacích ustavených po druhé světové válce jako OSN, NATO, ES, jejichž bylo aktivním členem.

EPS byla vnímána především jako součást evropské integrace směřující k politické unii a to odráželo i naděje Lucemburska vkládané do ES – vytvořit jediný celek Evropskou unii k zajištění bezpečnosti a prosperity vlastní země. I lucemburští politikové zastávali teorii funkcionalismu, ale s potížemi 60. let začali hodnotit situaci realističtěji a přiklonili se k jedinému široce akceptovatelnému řešení mezinárodní spolupráce.

---

²⁷³ Lorenz, Pierre-Louis: Luxembourg: the upgrading of foreign policy in: Hill s. 153-165; Morgan s. 194-195.

Evropská politická spolupráce měla pro nejmenší stát Evropského společenství význam především jako možnost uplatnit se na poli mezinárodní diplomacie a také jako prostředek získávání informací týkajících se světových událostí a postojů ostatních zemí. Problémem Lucemburska byla omezenost národních zájmů, neboť si bylo vědomo, že nemůže zásadněji ovlivnit zahraniční politiku EPS a nemá možnosti řešit mezinárodní konflikty. Proto ani nemělo jasně stanovené linie zahraniční politiky v některých oblastech a v řadě případů zastávalo politiku kompromisu nebo se přiklonilo k většině. EPS se často stávalo prostředkem informací o mezinárodní scéně, neboť samo o sobě nemělo Lucembursko dostatečné vlastní prostředky, které by ji dokázaly tyto informace získat.

V krátkosti můžeme zhodnotit, že i malá země jako Lucembursko mohla vést zahraniční politiku, která přesahovala její geografické a ekonomické možnosti, na druhou stranu byla tato země stále závislá na svých partnerech, neboť i přes spolupráci v rámci EPS, státy byly stále odkázány na vlastní národní zdroje a ty Lucembursku chyběly.

Po druhé světové válce ustoupilo Nizozemsko od své neutralitní politiky a založilo svou novou zahraniční politiku v první řadě na organizaci Severoatlantického paktu a na důvěře v Amerikou zajištěnou vlastní bezpečnost.²⁷⁴ Evropské společenství bylo chápáno především jako ekonomická a sociální organizace, které neměla specifickou roli v mezinárodních záležitostech a která byla tvořena nadnárodními institucemi jako ochranou malých států a k umírnění ambicí těch velkých. Postupem času, s růstem významu ES, přiznali Společenství určitou roli, ale jen jako civilní velmoci, která neměla vlastní vojenské zdroje, ale přispívala k ekonomickému, sociálnímu a kulturnímu světovému rozvoji. V této perspektivě také bylo třeba vnímat postoj k návrhům politické spolupráce. Odmítnutí Fouchetova plánu přišlo jako odpověď na jeho ohrožení

---

²⁷⁴ Pijpers, Alfred: The Netherlands: How to keep the spirit of Fouchet in the bottle in: Hill s. 166-181; Wallace, William, Allen, David: Political Cooperation Procedure as Substitute for Policy in: Wallace, Wallace, Webb s. 227-247.

supranacionality ES a postavení NATO v Evropě. K EPS byl příklon větší, ale Nizozemsko se nikdy nestalo nadšeným členem spolupráce.

Příznivé hodnocení EPS má několik důvodů. Spolupráce nepředpokládala projednávání otázek z oblasti obrany a bezpečnosti a proto nenarušila NATO a jeho kompetence. Stejně tak spolupráce neohrozila ani výsledky dosažené v rámci ES, nechtěla vytvořit politický sekretariát, který by institucionalizoval EPS, nebyla smluvně závazná a jednalo se jen o konzultace a ne o skutečnou zahraniční politiku. Na druhou stranu existovaly určité obavy z možného směru vývoje této spolupráce. Nizozemsko projevilo nesouhlas s institucionálním rozvojem směrem k mezivládní spolupráci. Jiná obava ležela v oblasti nedostatečného propojení ES a EPS a také v možnosti vývoje ES jinam než k ekonomické, měnové, sociální a kulturní Evropské unii, která by teprve umožnila politickou unii ve smyslu neofunkcionalistické teorie.

Obecně tedy přinášelo EPS Nizozemsku možnost prosadit některá vlastní témata jako například lidská práva a zároveň poskytovala větší informovanost, ale přesto vyvolávala obavy ze směru vývoje, se kterým Nizozemsko nesouhlasilo.

ZÁVĚR

Konec 60. let znamenal pro evropskou integraci velmi náročné období. Euforie prvních velmi úspěšných let Evropského hospodářského společenství už pominula a stále výrazněji se projevovaly rozdíly mezi členskými zeměmi, ať už v otázkách budoucnosti Společenství, jeho formy nebo oblastí, ve kterých byly státy ochotny spolupracovat.

Změny, které přinesly nové iniciativy v evropské integraci byly důsledkem několika okolností. Politika Spojených států považovala Evropu i nadále za svého hlavního partnera, ale s tím, jak přicházely problémy na domácí scéně a také ve Vietnamu, byla pozornost USA věnována řešení těchto otázek. Zároveň vztah dvou světových velmocí USA a SSSR se po několika vážných krizích posunul k vzájemnému poznání, že konflikt by znamenal definitivní konec obou zemí a že je tedy třeba hledat nové cesty vzájemného dorozumění. Tyto myšlenky ležely na počátku politiky „détente“. Země západní Evropy se ale cítily ohroženy takovým vývojem a to se odrazilo i v jejich zahraniční politice (nejvýrazněji v německé východní politice „Ostpolitik“).

Významným prvkem přinášejícím změny byl také vývoj v jednotlivých zemích. Nový francouzský prezident Georges Pompidou byl proto ve své evropské politice ovlivněn i květnovými studentskými stávkami roku 1968, jejich vlivem na finanční záležitosti, ale také závazkem, který Pompidou dal stranám Valéry Giscard d'Estainga a Jacquese Duhamela za podporu v prezidentských volbách. Henry Kissinger řekl: „Pompidou dosáhl mimořádného úspěchu, když se dokázal vrátit téměř z politického propadliště a v době, kdy byl de Gaulle stále ještě živ.“²⁷⁵ Pompidou založil svou politickou kariéru na loajalitě de Gaullovi a i v politických názorech stavěl na stejných základech. Byly to právě složité mezinárodní a vnitřní okolnosti, které jej vedly ke změnám francouzské politiky vůči Evropským společenstvím.

---

²⁷⁵ Kissinger, Henry: Bouřlivé roky, Praha 2004, s. 126.

S myšlenkou uspořádání haagské konference přišel francouzský prezident Pompidou po svém zvolení do funkce. De Gaullova evropská politika se dá shrnout do jednoho pojmu „l'Europe – possibilité“ – „Evropa – možnost“, chápající evropskou spolupráci jen jako jednu z variant umožňujících Francii návrat mezi světové velmoci. Evropa byla, po rozpadu francouzského koloniálního panství, možností nové mocenské základny Francie. U G. Pompidoua ale nastává znatelný posun: od gaullovské možnosti se přesouvá k pojetí Evropy jako nezbytnosti, tzn. „l'Europe nécessité“. Sám na toto téma říká: „Máme 15x méně obyvatel než v Číně, 10x méně než v Indii, 5x méně než v Sovětském svazu, 4x méně než ve Spojených státech, 2x méně než v Japonsku, Brazílii, Indonésii, méně obyvatel než v Bangladéši, která ještě včera neexistovala, jak bychom mohli dlouhodobě ochránit místo, které nám získal generál de Gaulle svým vlivem a osobností a jak bychom si jej mohli udržet? A jak dlouhodobě ochránit naši nezávislost,..., aniž bychom upadli do průměrnosti?“²⁷⁶ Pompidou si sám odpovídal: „V době supervelmocí, národ jako Francie nemůže ochránit svou plnou politickou, ekonomickou, měnovou existenci jinak než skrze úzké sjednocení se svými sousedy.“²⁷⁷ Chápal tedy spolupráci s ostatními partnery EHS jako nezbytnost k řešení jak politických, tak ekonomických problémů Francie, ale zároveň to byla pro něj i nezbytnost pro Evropu jako takovou: „Je to jediný prostředek pro starou Evropu, jak znovunalézt své místo ve světě, svou osobitost, svůj vliv. Je to pro ni jediný prostředek, jak zachránit svou představu civilizace založené na svobodě a respektu k lidským právům. Je to také jediný prostředek, jak zorganizovat vztahy s východní Evropou a s ostatními kontinenty a uniknout jakémukoli vazalství.“²⁷⁸

Francouzské priority na Haagském kongresu směřovaly především k vyřešení definitivního uspořádání finančních otázek zemědělské politiky a

---

²⁷⁶ Projev G. Pompidoua ze dne 11. dubna 1972 in: *L'Année 1972*, Paris 1973, s. 398

²⁷⁷ Projev G. Pompidoua dne 21. dubna 1972 in: *L'Année 1972*, s. 399.

potażmo celého rozpočtu ES. Ostatní země po celá šedesátá léta prosazovaly nové rozšíření hlavně o Velkou Británii a na této konferenci tomu nebylo jinak. Splnění obou těchto otázek znamenalo vítězství pro všechny strany. Mimo jiné vystoupili všichni politikové také s řadou dalších návrhů, mezi nimi i s projektem vytvoření politické spolupráce v otázkách zahraničních záležitostí. Impulsem těchto návrhů a především jejich prosazení se stala právě měnící se mezinárodní situace vyvolávající v Evropanech řadu obav.

EPS byla založena na ochotě všech zemí uvažovat o koordinaci zahraniční politiky a také na konsenzu o formě, která ponechávala všem státům úplnou volnost, zda se EPS zúčastní nebo ne. Zároveň dávala mnohým naději na další možný vývoj směrem k hlubší politické spolupráci v rámci Společenství. Časem ukázala EPS své klady, když se osvědčila během příprav Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě i v jiných oblastech. Přesvědčila tak, že i mechanismus, který byl velmi minimalistický, jak v povinnostech účastníků, tak i v procedurách, mohl vést k výsledkům.

---

²⁷⁸ Projev G. Pompidoua při příležitosti oběda na počest belgického premiéra Eskense ze dne 2. června 1972, in: *La politique étrangère de la France. Textes et documents*. 1. semestre 1972, Paris 1972, s. 188 (dále jen *Politique étrangère*).

SEZNAM LITERATURY

VYDANÉ PRAMENY:

1. L'Année politique
2. POMPIDOU, Georges: Entretiens et Discours 1968-1974, I-II., Paris 1975.
3. La politique étrangère de la France. Textes et documents 1969, 1970, 1971, 1972, 1973.
4. Le Monde

ODBORNÁ LITERATURA:

1. ALEXANDRE, Philippe: Le duel Pompidou-de Gaulle, Paris 1970.
2. ALLEN, David, PIJPERS, Alfred: European foreign policy-making and the Arab-Israelis conflict, Haag, Boston, Lancaster 1984.
3. ALLEN, David, RUMMEL, Reinhardt, WESSELS, Wolfgang: European Political Cooperation: Towards a foreign policy for Western Europe, London 1982.
4. BERGHAHN, Volker Rolf: Modern Germany. Society, economy and politics in the twentieth centruy, Cambridge 1994.
5. BLOES, Robert: La „Plan Fouchet“, Bruges 1970.
6. BOURRINET, Jacques: Les Relations Communautés européennes - Etats-Unis, Paris 1987.
7. COUSTÉ, Pierre-Bernard, VISINE, François: Pompidou et l'Europe, Paris 1974.
8. COUVE DE MURVILLE, Maurice: Une politique étrangère, Paris 1971.

9. DEBBASCH, Charles: *La France de Pompidou*, Paris 1974.
10. DENIAU, Jean-François: *L'Europe interdite*, Paris 1970.
11. DEPORTE, Anton W.: *Europe between the Superpowers. The Enduring Balance*, New Haven, London 1979.
12. DE SCHOUTHEETE, Philippe: *La coopération politique européenne*, Bruxelles 1986.
13. DE VREE, Johan Karel: *Political integrations: The formation of theory and its problems*, Haag 1972.
14. DIALLO, Thierno: *La politique étrangère de Georges Pompidou*, Paris 1992.
15. DOUGHERTY, James E, PFALZGRAFF, Robert L. Jr.: *Contending Theories of International Relations*, Philadelphia 1971.
16. FERNIOT, Jean: *8 h 15. De De Gaulle a Pompidou*, Paris 1972.
17. FERRO, Maurice: *Kissinger. Diplomate de l'impossible*, Paris 1976.
18. GEORGE, Stephen: *Politics and Policy in the European Community*, New York 1992.
19. GEORGE, Stephen: *An awkward partner. Britain in the European Community*, Oxford 1998.
20. GÉRARD, Francis: *La crise de l'Europe nucléaire: douze ans après sa création va-t-on enterrer l'Euroatom et soustraire la recherche et la technologie au domaine de la coopération internationale?*, in: *Europe en formation*, janvier 1969, n° 106, s. 5-9.
21. GERBET, Pierre: *Budoványí Evropy*, Praha 2004.
22. GROSSER, Alfred: *Les Occidentaux. Les pays d'Europe et les États-Unis depuis la guerre*, Paris 1977.
23. GUILLEN, Pierre: *La question allemande 1945 a nos jours*, Paris 1996
24. HALLSTEIN, Walter: *L'Europe inachevée*, Paris 1970.
25. HANRIEDER, Wolfram F: *The foreing policies of West Germany, France and Britain*, London 1990.
26. HILL, Christopher: *National Foreign Policies and European Political Cooperation*, London 1983.

27. HODGES, Michael: European integration: selected readings, Harmondsworth 1972.
28. CHARLOT, Monica: The Wilson Years, Paris 1998.
29. JOBERT, Michel: Mémoires d'avenir. Paris 1974.
30. JOUVE, Edmond: Le General de Gaulle et la Construction de L'Europe (1940-1966), Paris 1967.
31. KEYLOR, William R: The Twentieth-Century World. An International History, New York, Oxford 1992.
32. KISSINGER, Henry: Bouřlivé roky, Praha 2004.
33. KOLODZIEJ, Edward A.: French international policy under de Gaulle and Pompidou, New York, London 1974.
34. LIMAGNE, Pierre: La Ve république de Charles de Gaulle et Georges Pompidou, Paris 1978.
35. LLOYD, T.O.: Empire, Welfare, State, Europe: History of the united Kingdom 1906-2001, New York, Oxford 2002.
36. LUŇÁK, Petr: Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce, Praha 1997.
37. MARTINET, Gilles: Le système Pompidou, Paris 1973.
38. MASCLET, Jean-Claude: L'Union politique de l'Europe, Paris 1974.
39. MAYNE, Richard: Europe Tomorrow. Sixteen Europeans Look Ahead, London 1972.
40. McCORMICK, Thomas J: America's Half Century. United States Foreign Policy in The Cold War and After, Baltimore, London 1995.
41. MONNET, Jean: Mémoires, Paris 1976.
42. MORGAN, Kenneth: Dějiny Británie, Praha 1999.
43. MORGAN, Roger Pearce: High Politics, Low Politics: Toward a Foreign Policy for Western Europe, Beverly Hills 1973.
44. MORGAN, Roger Pearce: West european politics since 1945: the shaping of the european community, London 1972.
45. MÜLLER, Helmut, KRIEGER, Karl Friedrich, VOLLRATH, Hanna: Dějiny Německa, Praha 1995.
46. NUTTULL, Simon J: European political co-operation, Oxford 1992.

47. PENTLAND, Charles: *International Theory and European Integration*, London 1973.
48. PIJPERS, Alfred: *The Vicissitudes of European Political Cooperation. Towards a realist interpretation of the EC's collective diplomacy*, Leiden 1998.
49. PLECHANOVÁ, Běla, FIDLER, Jiří: *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*, Praha 1997.
50. PLŠKOVÁ, Jaroslava: *východní politika Brandtovy vlády v letech 1969-1974*, Praha 1999.
51. POMPIDOU, Georges: *Pour rétablir une vérité*, Paris 1982.
52. PROCACCI, Giuliano: *Dějiny Itálie*, Praha 1997.
53. RIALS, Stéphane: *Les idées politiques du Président G. Pompidou*, Paris 1974.
54. RIDEAU, Joel, TORRELLI, Pierre, CHEVALIER, Roger-Michel: *La France et LES Communautés Européennes*, Paris 1975.
55. RITCHIE, Donald A: *Heritage of Freedom: History of the united states*, New York, London 1985.
56. ROUSSEL, Eric: *Georges Pompidou*, Paris 1994.
57. TEULON, Frédéric: *Croissance, crises et développement*, Paris 1998.
58. TEULON, Frédéric: *La politique agricole commune*, Paris 1991.
59. TEYSSIE, Arnaud: *La Ve Republique 1958-1995 de Gaulle à Chirac*, Paris 1997.
60. TINDALL, George B, SHI, David E: *USA*, Praha 1994.
61. TOURNOUX, Raymond: *Le tourment et la fatalité*, Paris 1974.
62. URWIN, Derek W: *The community of Europe: a history of european integration since 1945*, London 1991.
63. VOORHOEVE J..C.: *Peace, Profits and Principles. A study of Dutch foreign policy*, The Hague 1979. (IIR)
64. WALLACE, Helen: *National Governments and the European Community*, London 1983.
65. WALLACE, William, ALLEN, David: *Die Europäische politische Zusammenarbeit*, Bonn 1976.

66. WALLACE, William, PATERSON, William Edgar: Foreign policy making in Western Europe, Farnborough 1978.
67. WALLACE, William, WALLACE, Helen, WEBB, Carol: Policy Making in the European Community, London 1977.